

پول و گردش پول

نویسندگان:

دکتر حسن هاشمی داران

داریوش حشمت

سنة ١٤٤٤

سرشناسه	: هاشمی داران، حسن
عنوان و نام پدیدآور	: پول و گردباد پولشویی / مولفان حسن هاشمی داران، داریوش حشمت.
مشخصات نشر	: تهران: مهد علم، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۰ص: مصور(بخشی رنگی).
شابک	: ۷ ۱۰۰۰۰۰ - ۷۳ - ۶۵۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸: ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ۱۶۸-۱۶۵.
موضوع	: پول شویی
موضوع	: پول شویی -- ایران
موضوع	: پول شویی -- قوانین و مقررات
شناسه افزوده	: حشمت، داریوش، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره	: HV۸۰۷۹ / ۱۳۹۴ ۲ ۹۵۲ پ
رده بندی دیویی	: ۳۶۴ / ۱۶۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۴۳۶۱۶

نام کتاب: پول و گرد باد پولشویی
مؤلفان: دکتر حسن هاشمی داران و داریوش حشمت
ناشر انتشارات: مهد علم
صفحه آرای و طراحی جلد: ابوالفضل اسمعیل جلوداری
تیراژ: ۱۰۰۰ مجلد
نوبت و تاریخ چاپ: اول، ۱۳۹۴
قیمت: ۱۰۰,۰۰۰ ریال
شابک: ۷-۷۳-۶۵۱۴-۹۶۴-۹۷۸
تلفن مرکز پخش: ۷۷۸۳۴۸۲۶ - ۰۹۲۰۱۷۲۳۷۹۵

7 736514 964978

پول و گرباد پولشویی

مولفان :

حسن هاشمی داران - عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

داربوش حشمت-م-درس دانشگاه

پول نمی تواند کاروان بشری را بسوی ترقی رهبری نماید
حتی اگر در دست فداکارترین فرد بشر باشد.
آلبرت انیشتین

۱۸ پیشگفتار

۲۱ مقدمہ

فصل اول

۲۵ تعریف پولشویی

۲۵ شیوہ های پول شویی

۲۷ پول از کجا آمده است؟

۲۸ پیدایش پول

۳۲ کارکردهای پول

فصل دوم

۳۷ راه های مختلف پولشویی

۳۹ اساسی ترین روش های پولشویی

۳۹ معایب و دشواری های مبادلات پایاپای

فصل سوم

۴۲ مقدمه و مفاهیم اصلی

۴۴ قانون گرشام و رفع بحران پولی انگلستان

فصل چهارم

۵۴ اقتصاد و وظایف پول

۵۵ ارزش پول

۵۶ محاسبه مقدار ارز پشتوانه نقدینگی

۵۷ پول اعتبار نقدینگی افراد را حفظ می کند

۵۸ دولت بوسیله پول، بخشی از وظایفش را انجام می دهد

۵۹ اهمیت پول

۶۰ خواص مطلوب پول

فصل پنجم

۶۶ پول و وظایف آن

۶۶ خواص مطلوب پول

۶۶	سیستم پولی پایاپای
۶۷	معايب
۶۷	انواع سیستم های پولی
۶۷	سیستم پول کالایی
۶۸	برخی مفاهیم و اصطلاحات پولی و بانکی
۶۸	سرعت گردش پول و عوامل موثر بر آن
۶۸	پشتوانه پول
۶۹	مکتب پولی
۶۹	مکتب بانکی
۶۹	مکتب پورسانتاژ

فصل ششم

۷۱	پول کالایی
۷۳	سکه به عنوان پول

۷۴	خصوصیات پول فلزی
۷۴	سیستم پولی دو فلزی طلا و نقره
۷۴	سیستم پایه پولی تک فلزی طلا و نقره
۷۵	پول کاغذی
۷۶	خصوصیات پول کاغذی
۷۷	پول تحریری
۷۷	پول الکترونیکی
۷۹	ویژگی های سیستم های پرداخت الکترونیکی
۸۰	بانکداری الکترونیک
۸۰	تعاریف دیگری از بانکداری الکترونیک
۸۰	مزایای بانکداری الکترونیک
۸۱	مزایای بانکداری الکترونیک از دو زاویه
۸۱	معایب بانکداری الکترونیک

۸۲ شاخه های بانکداری الکترونیک

فصل هفتم

۸۴ حذف صفرهای پول و پیامدهای آن

۸۵ حذف صفر پول ملی

۸۶ قبل از حذف صفرها افکار عمومی آماده شود

۸۶ نقش مهم رسانه ها در آماده کردن زمینه برای حذف صفرها

۸۷ تورم تنها یک نتیجه حذف صفرها

۸۸ حذف صفرها در کره جنوبی ۴۷۰ میلیون دلار هزینه داشت

۸۸ باید به مردم برای تطبیق با شرایط و پول جدید فرصت داده شود

۸۹ حذف صفرها می تواند کاهش شدید صادرات را به دنبال بیاورد!

۸۹ نتایج حذف صفر پول ملی در ۷۱ کشور دنیا

۹۰ ۷۱ مورد حذف صفر پول ملی از سال ۱۹۶۰ تا کنون

۹۱ حذف صفرها مانع نفوذ ارزهای خارجی در اقتصاد کشور می شود!

- حذف صفرها بدون اصلاحات اقتصادی به مهار تورم کمک نمی‌کند! ۹۲
- ۹۳ تأثیرات سیاسی حذف صفرها از پول
- ۹۴ مسایل عمده پولشویی
- ۹۵ روسیه و بحران پول‌های سیاه
- ۱۰۰ حذف صفرها از پول ایران
- ۱۰۱ حذف صفرهای پول ملی به جای انتشار اسکناس درشت
- ۱۰۲ طرح اصلاح پول ملی ایران
- ۱۰۳ محتویات
- ۱۰۳ انتخاب نام پول برای پول ملی جدید
- ۱۰۴ دلایل بانک مرکزی برای اصلاح پول ملی
- ۱۰۴ مشکلات واحد پولی ایران
- ۱۰۵ ضرورت اصلاح
- ۱۰۵ نظر سنجی برای اصلاح پول ملی

۱۰۷ اصلاح پول ملی در رسانه ها

فصل هشتم

۱۱۰ رانت چیست ؟

۱۱۱ انواع رانت

۱۱۱ رانت های اقتصادی

۱۱۷ منابع رانت

۱۱۸ منشاء رانت ها در اقتصاد ایران

۱۲۰ پیامدهای رانت

فصل نهم

۱۲۴ پول و پولشویی در ایران

۱۲۶ سکه در ایران در دوره هخامنشی

۱۲۷ سکه در دوره اشکانی

۱۲۷ پول و سکه در دوره صفوی

- ۱۲۸ پول و سکہ در دورہ قاجاریہ
- ۱۲۹ تاریخچہ نشر اسکناس در ایران
- ۱۳۵ سیر تکاملی اسکناس در ایران
- ۱۳۸ عکس اسکناس های قدیمی و ارزش ربالی آن در حال حاضر
- ۱۴۱ عکس اسکناس های جدید
- ۱۴۴ تمرکز بانک مرکزی بر چک پول ها
- ۱۴۴ اصلاح پول ملی ایران و پولشویی
- ۱۴۷ اثرات پولشویی در جامعہ ایران
- ۱۴۸ سیاست جنایی ایران در قبال پولشویی
- ۱۴۹ سیاست پیشگیرانہ
- ۱۵۰ مراجع
- ۱۵۱ موسسات مالی
- ۱۵۲ اقدامات برای پیشگیری از پولشویی در ایران

سیاست کیفری ایران در مورد پولشویی ۱۵۴

مراجع کیفری و قضایی ۱۵۴

نظام مجازات ها ۱۵۶

فصل دہم

نکتہ های پایانی ۱۵۹

منابع

منابع فارسی ۱۶۴

منابع انگلیسی ۱۶۶

سایت های استفاده شده ۱۶۷

ما به تدبیر گشاییم ره فردا
اینک آن لحظه دیدار رسیده است بیا

پیشگفتار

پولشویی باعث فساد اقتصادی در کشورها می‌شود و آنها را از توسعه اقتصادی-اجتماعی باز می‌دارد. امروزه در بسیاری از کشورها شاهد رکود فعالیت‌های اقتصادی به دلیل استفاده از پول‌های حرام و نامشروع که از راه‌های غیرقانونی بدست می‌آید هستیم.

با این وجود دستگاه‌های مافیایی و انجام عملیات بانکی توسط آنها چهره پولشویی و فعالیت‌های اقتصادی را بسیار زشت کرده است. یکی از بزرگترین آفت‌های اقتصاد ایران هم می‌تواند پولشویی باشد که باعث انحراف و بی‌اثر شدن فرصت‌های توسعه‌ای، فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری‌های هدفمند در کشور شده است.

پولشویی عمل بعد از کسب درآمد از منابع غیرقانونی و نامشروع می‌باشد که مبالغ هنگفت بوسیله ظرفیت‌ها، امکانات و سیستم‌های مدرن موجود وارد بازار و روند فعل و انفعالات اقتصادی می‌شود و سرانجام بدون پرداخت عوارض، مالیات و ... پنهان می‌ماند و این منابع وارد عرصه اقتصادی می‌گردد.

بررسی ماهیت جرم پولشویی و شواهد نشان می‌دهد که پولشویی در محیطی که در شرایط مهیا باشد به وقوع می‌پیوندد.

کتاب حاضر با بیان شواهد کاربردی و عملی در سیستم‌های پولی، مالی و بانکی جهان، شرایط را برای خوانندگان محترم عرضه می‌دارد. در این راستا، بحران مالی، چالش‌های فراوانی را برای کشورهای مختلف در پی داشته است. این بحران موجب شد تا نیاز به افزایش شفافیت و اعتماد به سیستم‌های مالی کشورها دارای اهمیت زیادی باشد.

این کتاب برای راهنمایی و کمک به دانشجویان و علاقه‌مندان به مباحث اقتصادی و مالی تهیه شده است. هدف نویسندگان تلاش برای راهنمایی عملی برای شناخت مباحث مربوط به پولشویی و پول و همچنین حل مسائل استراتژیک آن می‌باشد .

نکته قابل توجه در این کتاب وجود منابع و مآخذ و پاورقی‌های هر فصل می‌باشد که مسیر مطالعات بیشتر و جامع‌تر در خصوص پولشویی را به خواننده نشان می‌دهد و در کنار آن می‌تواند کمک شایانی به دانشجویان و علاقه‌مندان به مطالعه در این زمینه داشته باشد. تجربه برخی از کشورها در خصوص پولشویی و حذف صفر از پول که در کتاب آمده است، می‌تواند تجربیات گرانبهایی به ای مبحث در کشور عزیزمان بدهد و نگاهی بهتر به کسانی که می‌خواهند در این راستا مطالعاتی انجام دهند و یا نسبت به این مبحث اظهار نظر داشته باشند بدهد.

در پایان ضروری است که از همه کسانی که ما را در ترجمه، تدوین و تلخیص ارشادات

دلسوزانه داشته‌اند تقدیر و تشکر به عمل آوریم.

در دوره‌ی پول و پولشویی هستیم بازیچه‌ی نام‌مرد هوووی هستیم
اویز ، پی کسب معاشیم به چاه ما بسته به بند تار مووی هستیم
(هادی نیکدل)

مقدمه

هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر هویت عواید نامشروع به طوری که وانمود شود از منابع مشروع و نامرئی سرچشمه گرفته است، پولشویی می‌گویند. این اعمال زمانی اتفاق می‌افتد که درآمدهای کسب شده توجیه قانونی نداشته و برای این که از حالت غیر قانونی خارج شوند و شکل پول‌های معمول را به خود بگیرند، به وسیله پولشویی تطهیر می‌شوند. به عبارت ساده تر قانونی کردن درآمدهای غیرقانونی، مشروع کردن پول‌های نامشروع و تطهیر پول‌های حرام و یا تبدیل پول‌های کثیف ناشی از اعمال خلاف به پول‌های پاک، پولشویی می‌باشد.

فرض کنید که مقداری پول در جیب خود دارید. ممکن است از این پول در زمینه‌های مختلف استفاده کنید و اینکه ترجیح بدهید بخاطر فرار از مالیات آن را به دست دیگران بدهید مثلاً آنها را به همسر یا بچه‌های خود بدهید.

نباید ترس و واهمه ای داشته باشیم زیرا این پول در بین چند نفر تقسیم شده است. باید گفته شود که این قبیل تقسیم پول اقتصاد جهانی را تخریب می‌کند. مخفی کردن ثروت باعث تورم می‌شود. کشور چین در هنر پولشویی از همه پیش قدم تر است. بین سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱ مبلغ ۱۰۸ تریلیون دلار به صورت غیر قانونی در کشور چین جابجا شده است. این در حالیست که کنترل حقوقی در این کشور شدید می‌باشد، برای مثال مردم در چین اجازه ندارند بیش از ۵۰،۰۰۰ دلار در سال پول خود را تبدیل کنند.

کشورهای روسیه، مکزیک، مالزی، هند، برزیل مبالغ هنگفتی در سال بصورت پول شویی، دارایی‌های خود را سفید می‌کنند.

نکته قابل توجه در این کتاب وجود منابع و ماخذ و پاورقی‌های هر فصل می‌باشد که مسیر

شناخت پولشویی را به خواننده نشان می‌دهد. در کنار آن می‌تواند کمک شایانی به دانشجویان و علاقه‌مندان به مطالعه در این زمینه داشته باشد. تجربه برخی از کشورها در پولشویی می‌تواند تجربیات گران‌بهای به پولشویی در ایران بدهد.

در پایان ضروری است که از همه کسانی که ما را در ترجمه و تدوین، ارشادات دلسوزانه داشته‌اند تقدیر و تشکر به عمل آوریم.

سیاستمداران رشوه خوار و کارتل‌های مواد مخدر در سال میلیون‌ها دلار از قبالت پول شویی بدست می‌آورند. برخی از موارد اساسی پول شویی عبارتند از:

۱- چگونه گواهی پول شویی صادر می‌شود.

۲- چگونه در کنار این گواهی پول شویی انجام می‌شود.

پدیده پولشویی به هر اقدامی که موجب قانونی جلوه دادن پول‌های حاصل از فعالیت‌های نامشروع و یا غیرقانونی اطلاق می‌شود که دارای آثار زیان بار اقتصادی می‌باشد.

چقدر پول در سال بصورت پول شویی انتقال پیدا می‌کند؟

ماهیت پولشویی یعنی یک فعالیت غیرقانونی که توسط جنایتکاران انجام می‌شود. ۱

مرکز جلوگیری از اعتیاد و جرائم سازمان ملل مطالعه ای را در راستای جلوگیری از پولشویی انجام

داده است. در سال ۲۰۰۹ تخمین زده می‌شود پولشویی حدود ۳/۶ درصد کل در آمد ناخالص جهان را به خود اختصاص داده است.

پولشویی، تطهیر و قانونی جلوه دادن عواید حاصل از رفتارهای مجرمانه می‌باشد. امروزه پولشویی به

دلیل رشد چشمگیر جرایم و اعمال خلاف در سطح جهان، رشد بسیاری یافته است بطوریکه به یکی

از معضلات حاد اقتصادی جهان تبدیل شده و رشد و توسعه اقتصادی جهانی را مورد تهدید قرار داده است. به همین دلیل عزم جامعه بین المللی بر مبارزه با آن متمرکز شده است و تدابیر مختلفی را برای نیل به این امر بکار برده اند. در ایران نیز مدتی است که توجه‌ها به سمت آن جلب شده است. در این کتاب به شناسایی موضوع و راه‌های مبارزه با آن پرداخته خواهد شد.

فصل اول

تعاریف و مفاهیم پولشویی

تعریف پولشویی (Money Laundering)

پولشویی یک فعالیت غیر قانونی است که در طی آن عواید و درآمدهای ناشی از اعمال خلاف قانون، مشروعیت می‌یابد. به عبارت دیگر پول‌های کثیف ناشی از اعمال خلاف به پول‌های تمیز تبدیل گردیده و در بدنه اقتصاد جایگزین می‌شود.^۱

این عمل، یک روش معمول و منطقی برای بدست آوردن سود از فعالیت‌های غیرقانونی برای مجرمان می‌باشد. پول شویان کسانی هستند که یا خود اعمال خلاف را انجام داده و پول‌های ناشی از آن را تطهیر می‌کنند و یا افرادی هستند که پول‌های خلاف را بطور آگاهانه یا ناآگاهانه در سیستم مالی و اقتصادی کشور وارد می‌کنند.

خلافکاران از طیف وسیع اعمال غیر اخلاقی و غیر قانونی مانند قاچاق مواد مخدر، تقلبات، ثروت‌های قابل مصادره، گروگان‌گیری، قمار و همچنین اهدای پول به سازمان‌های تروریستی و حتی تقلبات مالی در اینترنت و یا دیگر ابزار اطلاع رسانی، سودهای کلانی را بدست می‌آورند. و چون ردپای این افراد در معاملات مالی و بانکی به صورت زنجیر وار در وجوه پس انداز شده آنها آشکار می‌گردد، بنابراین مجرمان از ابزارهای مالی مانند چک‌ها، کارت‌های اعتباری (Credit Card) و کارت‌های هوشمند (Smart Card) اجتناب کرده و به استفاده از پول نقد رو می‌آورند. پول نقد نیز به علت عدم مزیت نسبت به سایر ابزارهای مالی مانند حجم بالا، مشکلات در حمل و نقل و کاهش قدرت خرید در طول زمان به ناچار به پول شویان اجازه داده می‌شود تا در طی مراحل به شبکه اقتصادی کشور بازگردانند.^۲

1- Money laundering – Financial Action Task Force – CTATF

2- CIO , Thorolavsrud , jan 2015

شیوه های پولشویی

با توجه به متنوع بودن روش های کسب سود از اعمال خلاف، بالطبع شیوه های تطهیر پول نیز پیچیده و متنوع خواهد بود. به عبارت دیگر شیوه های پولشویی، به عواملی چون نوع خلاف انجام شده، نوع سیستم اقتصادی و قوانین و مقررات کشوری که در آنجا خلاف صورت گرفته و نوع مقررات کشوری که در آنجا پول تطهیر می شود، بستگی دارد. از معمولی ترین و مهم ترین روش های پول شویی این است که پولشویان برای کاهش جلب توجه مجریان قانون به عملیات پول شویی، مقادیر زیادی پول نقد را به مقادیر کوچکی تبدیل نموده و یا بطور مستقیم در بانک سرمایه گذاری کرده و یا با آن ابزارهای مالی چون چک، سفته و غیره خریداری و در مکان های دیگر سپرده گذاری می کنند.^۱

از شیوه های دیگر تطهیر پول می توان به سرمایه گذاری موقت در بنگاه های تولیدی، تجاری قانونی، سرمایه گذاری در بازار سهام و اوراق قرضه، ایجاد سازمان های خیریه قلابی، سرمایه گذاری در بازار طلا و الماس، شرکت در مزایده های اجناس هنری و کالاهای قدیمی و انتقال پول به کشورهای دارای مقررات بانکی آزاد مثل کشور سوئیس اشاره نمود. به صورتی که پول کثیف زمانی که در فعالیت های قانونی وارد شده و سرمایه گذاری شود، در طول گردش و دست به دست شدن با پول های تمیز مخلوط می شود، بطوری که دیگر شناسایی آن ناممکن می گردد.

مراحل عملیات پول شویی بطور معمول در سه مرحله مکان یابی (Placement)، طبقه بندی یا لایه لایه کردن (Layering) و ادغام (Integratio) انجام می پذیرد.

مکان یابی به مرحله ای گفته می شود که پول نقد بطور فیزیکی وارد سیستم مالی می شود. این مرحله در هنگام سپرده گذاری پول های غیر قانونی در نهادهای مالی اتفاق می افتد.

طبقه بندی یا لایه لایه کردن مرحله ای است که در طی آن درآمدهای نامشروع با یکسری فعالیت های

مبادلاتی به منظور تغییر وضعیت بین وجوه منابع غیر قانونی به اجرا در می آید. به عنوان مثال، نقل و انتقال وجوه بین بانک ها جزء این مرحله محسوب می گردد.

در مرحله ادغام، وجوه غیر قانونی با یکسری فعالیت های تجاری و قانونی به بدنه اصلی اقتصاد ترکیب می گردد و در موسسات تجاری قانونی سرمایه گذاری می شود.

یکی از روش های جدید پولشویی از طریق سیستم های پرداخت شبیه-----که ای (Cyberpayment Systems) می باشد. در این سیستم ها، پرداخت از طریق شبکه اینترنت، شبکه های محلی، ماهواره ای و یا از طریق موبایل صورت می گیرد. پول شویان، به دلیل شرایط خاص این شبکه ها مانند نقل و انتقال بدون واسطه پول و بی نام بودن نقل و انتقالات وجوه و گسترش این نوع سیستم پرداخت در سطح جهان مراحل گوناگون پول شویی از این طریق انجام می شود. ۱

پول از کجا آمده است؟

در گذشته دیرین برای تداوم حیات، نیاز هر فرد با تلاش فردی (شکار-تولید و ...) تأمین می شد ولی با گذشت زمان هرگز به تولید شخصی قانع نبود و اگر در آن روز بشر نمی توانست با زور هر چه می خواهد به چنگ آورد ناگزیر حاضر می شد از راه معاوضه جنس با جنس (معاوضه مستقیم کالا با کالا) نیازهای عادی زندگی را فراهم کرده و از این راه امرار معاش نماید. در اینگونه داد و ستدهای اولیه (قرن ها پیش از میلاد) معاوضه دو کالا با هم بدون تعیین ارزش و معیاری برای سنجش انجام می پذیرفت تا آن که راه مبادله

انواع پول های غیر قانونی و نامشروع:

- « پول های کثیف یا آغشته به خون که در عملیات قاچاق مواد مخدر و اقدامات تروریستی بدست می آید.
- « پول سیاه که از راه قاچاق کالا بدست می آید.
- « پول خاکستری که از فروش کالا یا انجام دادن کارهای تولیدی به دست آید ولی از نظر دولت پنهان است.

غیر مستقیم کالا با کالا را پیش گرفت و همین انتخاب موجب پیدایش پول گردید.

پیدایش پول

۱- کالا واسطه مبادله

همانطور که اشاره شد در جوامع نخستین تحصیل انواع کالاهای تولید شده جهت مصرف صرفاً از طریق تعویض و مبادله دو کالا امکان پذیر بود و این مبادله مشکلات بسیاری به همراه داشت از جمله:

ا- امکان تعیین ارزش کالا بر اساس قبول واحد معینی که مورد تأیید طرفین معامله باشد نبود.

ب- یافتن طرفین مبادله دو کالا (گوسفند و گندم) که هر دو نیاز به کالاهای عرضه شده طرف دیگر داشته و آماده مبادله باشند چندان آسان نبود.

نخستین بار آل کاپون برای پنهان سازی پول های خود رخت شویخانه درست کرد و وانمود کرد که درآمد خود را از این راه بدست می آورد. اصطلاح پولشویی این چنین شکل گرفت.

بشر در ابتدا برای حل چنین مشکلاتی اشیاء و یا کالاهایی را به عنوان واسطه مبادلات به جهت سهولت داد و ستد انتخاب کرد و انتخاب آن بستگی به نوع و فراوانی آن کالای واسطه در آن محدوده یا شهر داشت؛ مثل: صدف در سواحل دریا، گوسفند و گاو در نواحی کوهستانی و معتدل.

۲- مسکوک فلزی

تنوع تولید و لزوم رفع نیاز بشر از تولیدات مختلف در سیر گسترش اقتصاد کشورها موجب پیدایش دوکالای اقتصادی با ثبات ارزش نسبی که مورد قبول عامه باشد گردید و این دو کالای فلزی طلا و نقره بود.

پس از آنکه فلزات قیمتی (طلا و نقره) کشف شد و مزایا و وجوه تمایز آنها نسبت به کالاهای دیگر به ویژه فلزاتی مثل آهن، مس و مفرغ شناخته شد، جایگزین وسایل مبادلاتی قبلی که فاقد خصوصیات فیزیکی طلا و نقره (وفور تولید بودند) شدند و به عنوان پول مورد استفاده قرار گرفتند. با گذشت زمان مسئولان امور در جوامع مختلف برای رونق داد و ستد و توسعه تجارت نسبت به ضرب سکه های طلا

و نقره اقدام نمودند. برای انجام این کار، شمش های طلا و نقره را به سکه های کوچک و متنوع تبدیل و سپس آنها را به مهر خود مهور و در قلمرو جغرافیایی خویش رایج ساختند.

اثرات منفی پولشویی عبارتند از :

۱- فرار سرمایه بصورت غیر قانونی از کشور

۲- کاهش تولیدات ناخالص ملی

۳- ورشکستگی بخش خصوصی

۴- کاهش بهره وری

۵- بی ثباتی در روند نرخ های ارز و بهره

۶- توزیع نابرابر درآمد

همانطور که مورخان می گویند اختراع سکه از سده هفتم پیش از میلاد مسیح در کشور لیدی پا گرفته، ولی در اکتشافاتی که اخیراً در کشور هندوستان شده مسکوکاتی بدست آمده که ظاهراً مربوط به پنج هزار سال قبل است (سه هزار سال پیش از میلاد) هرودوت مورخ سده پنجم قبل از میلاد مسیح می نویسد: "در میان مردم و ملت‌هایی که ما می شناسیم مردمان لیدی نخستین کسانی هستند که برای مصرف خود از زر و سیم سکه زدند."

گروهی از محققین علوم باستان شناسی معتقدند که این افراد (ضرب کنندگان سکه) مهاجرین یونانی بودند که در خدمت دولت لیدی سکه زدند و جهانیان این اختراع را که پس از خط بزرگترین اختراع است مدیون یونانی ها می دانند.

پیش از روی کار آمدن هخامنشیان و سقوط کشور لیدی، ایرانیان از اختراع پول و رواج آن در خاک همسایه خود آگاهی داشته اند زیرا پس از فتح لیدی به دست کورش که این سرزمین نیز در قلمرو حکومت هخامنشیان در آمد در اکروسارس پایتخت لیدی کارگاه سکه زنی (ضرابخانه) وجود داشته و به تحقیق دانشمندان امروزی ثابت شده که اختراع سکه در روزگار شهریاری خاندان مرمناذ اتفاق افتاده است.

اولین سکه ای که در ایران رواج یافت، در زمان داریوش اول (۵۱۶ ق. م) ضرب شد و نام آن "دریک" بود و سکه دیگری که رواج داشت "شکل" بود که وزن آن ۵/۶ گرم نقره بود.

۳- پول کاغذی

همزمان با نقشی که پول فلزی در بازارهای مختلف مبادلات و معاملات پیدا کرد، کار داد و ستد و تجارت را توسعه بخشید و موجب گسترش حرفه صرافی شد. صاحبان این حرفه واسطه عملیات پولی بین تجار در داخل و خارج از کشور بودند که عملکردشان مقدمه نشر پول کاغذی و تشکیل بانک های امروزی گردید.

نشر پول کاغذی در دوران پیشین به صورت مختلف وجود داشته که در زمان ها و مکان های گوناگون دارای نقش و وظایف محدود و خاصی بوده است. مثلاً در روم قبل از میلاد، صرافها اسناد کاغذی (دست نوشته هایی) در اختیار مشتریان خود می گذاردند یا به اشخاصی که مسکوکات (فلزات قیمتی) خود را پیش آنها به امانت می گذاشتند، سندی به عنوان "قبض رسید" می دادند. این اسناد که به همین عنوان "قبض رسید" معروف بودند، به اعتبار صراف صادر کننده در بازار دست به دست می گشتند و عملاً وظایف پول مسکوک و رایج آن زمان را انجام می دادند.^۱

این رویه پایه گذار سیستم پول کاغذی به اسکناس شد که از بدو انتشار رابطه ثابتی بین ارزش اسکناس معاملات با طلا و نقره برقرار ساخت و قانونمند گردید و از قرن نوزدهم، در چارچوب مقررات و قوانین پولی و بانکی هر کشور و تحت عنوان پول قانونی و رایج در اقتصاد و سرمایه داری متداول و مطرح شد.

شاید اختراع پول یکی از کشفیات شگرف و بی نظیر باشد که بشر توانست مشکلات موجود در

مبادله کالاها و خدمات را به کلی برطرف سازد.^۲

۱- دبیر خانه شورای عالی مبارزه با پولشویی وزارت امور اقتصاد و دارایی
۲- ویکی پدیا - دانشنامه آزاد

پیدایش پول را به چهار هزار سال قبل از میلاد مسیح در خاورمیانه، از تمدن‌های سومری حوالی خلیج فارس و مصر قدیم نسبت می‌دهند. البته پیش از آن و مدت‌ها پیش از آنکه پول به عنوان وسیله مبادله متداول شود، مبادله وجود داشته است و عمل مبادله بصورت مبادله مستقیم کالا با کالا و خدمات انجام می‌شد. بشر اولیه نیازمندی‌های خود را در اقتصاد بسته و در محدوده خانواده یا قبیله تأمین می‌کرد.

به تدریج که زندگانی اجتماعی پیشرفت کرد، نیاز به مبادله احساس گردید. در این زمان مبادلات بصورت کالا با کالا انجام شد. یعنی هر کسی هر قبیله‌ای جنسی داشت که برای او حائز فایده کمتری بود آنرا با کالای دیگر مورد نیاز خود که فایده بیشتری داشت مبادله می‌کرد.^۱

در گذشته‌های دیرین برای تداوم حیات، نیاز هر فرد با تلاش فردی (شکار، کشاورزی، تولید و ...) تأمین می‌شد ولی با گذشت زمان هرگز به تولید شخصی قانع نبود و اگر در آن روز بشر نمی‌توانست با زور هر چه می‌خواهد به چنگ آورد ناگزیر حاضر می‌شد از راه معاوضه جنس با جنس (معاوضه مستقیم کالا با کالا) نیازهای عادی زندگی را فراهم کرده و از این راه امرار معاش نماید. در اینگونه دادوستدهای اولیه (قرنها پیش از میلاد) معاوضه دو کالا با هم بدون تعیین ارزش و معیاری برای سنجش انجام می‌پذیرفت تا آنکه راه "مبادله غیر مستقیم کالا با کالا" را در پیش گرفت و همین انتخاب موجب پیدایش "پول" گردید.

اگر صحبت از تاریخچه و زمان پیدایش پول شود، شاید بهترین پاسخ این باشد که آن را به نیاز مبادلات غیر پایاپای رجوع دهیم. هر چند که پول انواع مختلفی دارد و تکامل آن نیز بر اساس توسعه مبادلات بین افراد و ملت‌ها و نیاز صورت گرفته، ولی می‌توان همه را به نام عمومی "پول" خواند. از کالای پولی، پول کالایی، پول دولتی، دسته چک، کارت اعتباری و ... همه پول هستند، هر چند تفاوت بسیاری بین آنها وجود دارد. شاید بتوان گفت که اولین نیاز که

منجر به انتخاب پول شد، نیاز به مبادله پول بوده است. چندان دور از واقعیت نخواهد بود اگر آغاز مبادله بین بشر را به اوایل آفرینش او نسبت بدهیم.^۱

تقسیم کار بین زن و مرد که با هم زندگی می کردند می تواند یک نوع مبادله پایاپای تلقی شود. مبادلات پایاپای برای سال های طولانی تنها وسیله رفع نیازهای متعدد انسان ها بوده و شاید هنوز نیز آثاری از آن در جوامع بدوی و یا حتی در روستا وجود داشته باشد.^۲

بدیهی است که روش مبادله پایاپای فقط در سطح نیاز محدود به مبادلات و یا برای بخشی جزئی از مبادلات مورد نیاز انسان می تواند کاربرد داشته باشد. از مشکلات عمده چنین روشی، یافتن عرضه کننده یا متقاضی و واحد سنجش ارزش بوده است، به این صورت که: ابتدا، عرضه کننده یک کالا می بایست کسی را پیدا کند که خواهان همان کالا و احتمالاً به همان مقدار عرضه شده باشد. دوم؛ عرضه کننده کالای فوق که در مقابل ارائه کالای خود می بایست کالایی دریافت نماید، باید نیازمند یا متقاضی کالای عرضه شده به وسیله طرف مقابل خود باشد. سوم؛ بر فرض اینکه عرضه کنندگان و متقاضیان کالاها، یکدیگر را پیدا نموده و مقدار کالاها را موضوع مبادله نیز برای آنها مناسب می بود، می توانست مسئله بعد توافق در ارزشیابی کالاها و یا پیدا کردن نرخ مبادله کالاها باشد.

کارکردهای پول

تاریخ به ما می گوید که انسان ها به تدریج و یا در اثر تجربه به مزایا و کارکردهای استفاده از پول پی برده اند و در ابتدا مبادلات و معاملات بر پایه اصل هم ترازوی کالا با کالا صورت می پذیرفته است. اما بتدریج با کشف فلزاتی همچون نقره و طلا سکه ها پدید آمدند و نظام مالی جدیدی پدید آمد.^۳

جوامع بشری از نظر نوع روابط مبادله در داخل مرزهای خود مراحل را طی کرده اند که عبارتند از:

۱. علی اصغر شفیعی خورشیدی . پولشویی و مفهوم آن

۲. احد باقرزاده . جرایم اقتصادی و پولشویی

۳. پولشویی، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پولشویی. شیراز، ۷ و ۸ خرداد ماه ۱۳۸۲

مرحله اول- مبادله مستقیم کالا با کالا

مرحله دوم- استفاده از کالای خاصی به عنوان وسیله مبادله . مثلاً در بعضی از نقاط حیوانات اعم از گاو و گوسفند و شتر و اسب و دیگر نقاط نمک و چوب و سنگ مورد استفاده قرار گرفت.

مرحله سوم- استفاده از فلزات بخصوص طلا و نقره است.

مرحله چهارم- سیستم تک فلزی بود که از قرن شانزدهم برای اولین بار در انگلستان ایجاد شد.

مرحله پنجم- ایجاد پول کاغذی بود.

مرحله ششم- استفاده از پول ثبتي و اعتباری بود. منظور از پول ثبتي مبالغی است که مردم نزد بانک به صورت مختلف نگهداری می کنند که در دنیا از قرن نوزدهم متداول شده است. و معروف ترین آن ها حساب های دیداری و پس انداز است.

امروزه حتی پول های کاغذی نیز جنبه اعتباری دارند و متقاضیان آن نه به دلیل پشتوانه و قابلیت تبدیل آن به طلا بلکه به اعتبار ناشر آن که دولت است آن را قبول دارند.

در تاریخ بانکداری آمده است که پول کاغذی در ابتدا توسط برخی از صرافی ها معتبر پدید آمده است.^۱

صرافی ها در ازای دریافت طلا و نقره به مشتری های خود رسیدی تحویل می دادند که این رسید به دلیل سادگی نقل و انتقال و همچنین اعتبار بالا می توانست در میان چندین نفر دست به دست شود. در واقع این نقل و انتقال سکه های طلا و نقره را از گزند راهزنان در امان نگاه می داشت و از دیگر سو حجم و وزن سنگینی نیز برای مشتریان نداشت. از طرف دیگر این رسیده ها برای صرافی ها نیز به نوعی ارزش افزوده ایجاد می کرد.

وقتی مشتریان مقدار زیادی از طلا و مسکوکات دیگر خود را در صرافی به امانت می گذاشتند و تنها به نقل و انتقال رسیده ها می پرداختند در مجموع و در انتهای هر دوره مبالغ قابل توجهی در صندوق های

۱. بانک مرکزی-مبارزه با پولشویی-قوانین ، آیین نامه ها

صرافی باقی می ماند و همین باقی مانده ها نیز صرافان را به فکر وام دادن و دریافت بهره انداخت.^۱ این موضوع به شدت باعث افزایش رونق کار صرافی ها شد و جالب اینجاست که مردم نیز از اینگونه فعالیت های صرافان به شدت استقبال کردند.

به این ترتیب اولین موسسات مالی و اعتباری به سرعت گسترش پیدا کردند و به تدریج بستری برای آغاز به کار بانک شدند.

با این حال باید گفت که امروز پول به بخش مهمی از هر اقتصادی تبدیل شده است. و برخی پول را عامل تحرک یا رکود اقتصادی معرفی می کنند.

با این حال در بیان کارکردهای پول در اقتصاد باید گفت که اولاً پول به عنوان وسیله ای برای پرداخت ها باعث به حداقل رسیدن هزینه انجام مبادلات کالاها و خدمات شده است.

ثانیاً همانطور که "متر" واحد اندازه گیری "طول" است، "پول" نیز "ارزش های اقتصادی" را اندازه گیری می کند و به این صورت امکان مقایسه را به ما می دهد.

ثالثاً پول به عنوان ذخیره کننده قدرت خرید باعث کاهش هزینه های معاملاتی از طریق انجام فعالیت های اقتصادی در طول زمان می شد.

البته تا قبل از بحران بزرگ اقتصادی جهان غرب، در سال ۱۹۳۰ تصور می شد پول عاملی است خنثی که روی شاخص های اقتصادی واقعی بی تأثیر است. اما در واقع کینز با ارائه نظرات خود در مورد علت بحران و راه حل هایی برای خروج از آن برای اولین بار این نظریه را رد کرد و نشان داد که پول عامل خنثی در فعالیت های اقتصادی نیست و می تواند روی آنها تأثیر بگذارد و به نظر کینز کمی پول در اقتصاد می تواند سبب کاهش سطح فعالیت های اقتصادی و رکود شود، بر خلاف زیادی پول که باعث رونق کاذب اقتصاد و تورم می شود.

لذا در نهایت به عنوان جمع بندی باید گفت که امروز پول به بخش مهمی از اقتصاد بدل

۱. پولشویی، ناپاکی اقتصاد و سیاست در افغانستان - سراج الدین ایثار، کارشناس اقتصادی در لندن

شده است و بدون شناخت ویژگی ها و ساختارهای نظام پولی و بانکی نمی توان شناختی دقیق و صحیح از ساختارهای اقتصادی و همچنین رفع آسیب ها و نقص ها دانست.

به نظر می رسد که بخشی از چالش های اقتصادی کشور نیز به حوزه پولی و بانکی باز می گردد. موضوع تقویت پشتوانه پول ملی و حذف چند صفر از جمله راهکارهایی است که قرار است برای سامان دادن به وضعیت پولی و مالی کشور اجرایی گردد.^۱

شاید بتوان گفت که اولین نیاز که منجر به انتخاب پول شد، نیاز به مبادله بوده است. از مشکلات عمده چنین روشی، یافتن عرضه کننده یا متقاضی و واحد سنجش بوده است به این صورت که:^۲

ابتداء، عرضه کننده یک کالا می بایست کسی را پیدا کند که خواهان همان کالا و احتمالا به همان مقدار عرضه شده باشد.

دوم، عرضه کننده کالای فوق که در مقابل ارائه کالای خود می بایست کالایی دریافت نماید، باید نیازمند یا متقاضی کالای عرضه شده به وسیله طرف مقابل خود باشد.

سوم، بر فرض اینکه عرضه کنندگان و متقاضیان کالاها، یکدیگر را پیدا کرده و مقدار کالاهای موضوع مبادله نیز برای آنها مناسب می بود، می توانست مسئله بعد توافق در ارزشیابی کالاها و یا پیدا کردن نرخ مبادله کالاها باشد.

۱. "پولشویی" بانک پارسیان : www.Parsian-bank.ir

۲. آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی

فصل دوم

راه های مختلف پولشویی

الف) سرمایه گذاری

پولشویی، تجارت نقدینگی است که مبالغ عظیمی پول را از فعالیت های غیر قانونی ایجاد می کند، برای مثال: خرید و فروش خیابانی مواد مخدر که پرداخت ها بصورت نقد در مبالغ کم صورت می گیرد. پول ها وارد سیستم مالی یا اقتصاد خرد شده یا بصورت قاچاق از کشور خارج می شوند. هدف پولشویان، خارج کردن پول از محل کسب شده است تا بدینوسیله از ردیابی مقامات رسمی دور بماند و در نتیجه آن را بصورت های دیگر همانند چک های مسافرتی، سفارشات پستی و غیره تبدیل می کنند.

ب) لایه بندی کردن

در روند لایه بندی کردن، اولین تلاش برای پنهان سازی یا تغییر شکل منبع مالکیت سرمایه ها از طریق ایجاد لایه های پیچیده معاملات مالی می باشد که مانع ردیابی حسابرسی می شود و نوعی بی هویتی ایجاد می کند. هدف لایه بندی، جدا نمودن پول های غیر قانونی از منبع جرم است که عمداً با ایجاد شبکه ای پیچیده از معاملات مالی با قصد پنهان سازی از هرگونه روند حسابرسی همچون منبع و مالکیت وجوه صورت می گیرد.^۱

نمونه بارز این مسئله این است که با جابجایی پول ها به داخل و خارج حساب های بانکی خارج از کشور که متعلق به سهام بی نام شرکت های سوری می باشد، لایه بندی هایی از طریق انتقال سرمایه بطور الکترونیکی صورت می گیرد. با این فرض که بیش از ۵۰۰,۰۰۰ انتقال الکترونیکی صورت می گیرد و نمایانگر بیش از یک تریلیون دلار انتقال وجوه به طور روزانه از طریق الکترونیکی است که اغلب آن قانونی است. اطلاعات واضح و کافی در مورد هر یک از انتقال الکترونیکی مبنی بر اینکه

۱. قانون مبارزه با پولشویی-غلامعلی حداد عادل-دوم بهمن ۸۶-مصوبه شورای نگهبان هفدهم بهمن ۱۳۸۶

دریابیم پول رد و بدل شده کثیف است یا تمیز وجود ندارد.^۱

بنابراین روشی عالی برای پول شویان تلقی می گردد که می توانند پول کثیف خود را جابجا نمایند. سایر روش هایی که از سوی پول شویان مورد استفاده قرار می گیرد عبارت است از معاملات پیچیده با سهام، کالا و معاملات کارگزاران بازارهای آتی با فرض حجم خالص معاملات روزانه و میزان بالایی از منابع بی نام موجود که شانس ردیابی معاملات بسیار ناچیز می باشد.

ج) ادغام کردن

آخرین مرحله در چرخه پول شویی، ادغام کردن است. مرحله ای که پول با سیستم مالی و اقتصادی قانونی ادغام شده و با تمامی دارایی های دیگر در این سیستم یکسان می شود. پول شویان پول پاک شده را در اقتصاد ادغام نموده و وانمود می نمایند که از راه قانونی بدست آمده است. با انجام این مرحله، تشخیص قانونی یا غیر قانونی بودن ثروت بسیار مشکل است. روش های متداول پول شویان در این مرحله از عملیات بدین صورت است:

تأسیس شرکت های سوری در کشورهایی که حق پنهان کاری در آنها تضمین می شود. پس آنها قادر هستند طی یک معامله قانونی آتی از پول شسته شده به خودشان وام دهند. به علاوه، برای افزایش سود خود، خواستار کاهش مالیات بر بازپرداخت های وام هستند و در ازای وامی که می گیرند برای خود بهره قائل می شوند.

فرستادن فاکتورهای غلط صادراتی-وارداتی که کالاها را بیش از قیمت واقعی نشان می دهد، به پول شویان اجازه می دهد پول را از یک شرکت یا کشور به جای دیگر جابجا کنند، در حالی که فاکتورها که ظاهراً منبع پول را نشان می دهند در موسسات مالی گنجانده می شود، روش ساده تر این است که پول (به وسیله انتقال الکترونیکی) از بانک پولشویان به یک بانک قانونی انتقال داده شود، زیرا از بانک های

در دسترس به سادگی می توان به عنوان پایگاه های مالیاتی استفاده کرد. ۱

اساسی ترین روش های پولشویی

- ۱- در مبادله پایاپای طرفین معامله هم تولید کننده و هم مصرف کننده بودند.
- ۲- در مبادله پایاپای انبار کردن تولیدات برای مدتی طولانی به علت فساد پذیری کالاها و نیاز تولید کننده به تولیدات دیگران امکان نداشت.
- ۳- تولید از مصرف جدا نبود و مبادله بدون تولید وجود نداشت. لذا مبادله ثروت آفرین نبود بلکه این تولید بود که خالق ثروت به حساب می آمد.
- ۴- رابطه خدمات و تولید، نظیر رابطه تولیدات با یکدیگر به طریق مستقیم و پایاپای صورت می پذیرفت.

معایب و دشواری های مبادلات پایاپای

- ۱- نیاز متقابل موجب می شود ارائه کننده یک کالا بایستی فردی را بیابد که اولاً به کالای او نیاز داشته باشد و ثانیاً کالای مورد احتیاج او را نیز عرضه کند که بروز این وضعیت بسیار دشوار است.
- ۲- تعدد مبادلات غیر لازم موجب می گردید جهت رسیدن به کالای مورد نظر اقدام به مبادلات متعدد نماید.
- ۳- حمل و نقل کالاها به دلیل پیشرفته نبودن وسائط به دشواری صورت می گرفت لذا مبادلات از حیث جغرافیایی در سطح محدودی باقی می ماند.
- ۴- غیر قابل تقسیم بودن برخی کالاها: مثلاً اگر یک رأس گاو معادل صد کیلوگرم برنج ارزش داشته باشد، حال اگر شخصی به ۵۰ کیلوگرم برنج نیاز داشته باشد نصف کردن گاو دشوار خواهد بود.
- ۵- دشواری مبادله برخی خدمات نیز یکی دیگر از مشکلات بود بطوریکه مثلاً یک معلم به دشواری می توانست خدمت خود را با کالاهای مورد نیاز خود مبادله نماید.
- ۶- فساد پذیری برخی کالاهای مورد نیاز، مانند گندم، برنج ویا احشام را می توان نام برد که به مدت طولانی نمی توان ذخیره کرد.

۷- محدودیت در تقسیم کار و تخصیص کار. در این زمان هر کس مجبور بود تمام کالاهای مصرفی خود را تولید کند. در نتیجه هیچکس نمی توانست در زمینه تولید کالای خاصی متخصص شود و بتواند تولید خود را افزایش دهد.

۸- محدودیت تولید و بازار: بازار به مکانی گفته می شد که هر کسی که کالایی داشت به آنجا مراجعه می کرد و کالای خود را ارائه و سپس مایحتاج خود را دریافت می کرد.

۹- محدودیت در مبادله نسیه. در این بازار مبادله نسیه دیگر موضوعیت نداشت.

مشکلات مبادله مبادلات پایاپای موجب گردید بشر به فکر ایجاد وسیله ای برای تسهیل داد و ستد بیفتد. ابتدا کالاهایی به عنوان پول انتخاب شد و سپس از سکه طلا و نقره به عنوان پول استفاده شد. با پیشرفت علوم و فنون پول کاغذی جانشین سکه طلا و نقره شد. امروزه با گسترش علوم رایانه، پول بصورت الکترونیکی جایگزین انواع مختلف پول شده است.^۱

۱. (برگرفته و خلاصه شده):

فصل سوم

روش های مبارزه با پولش-ویی

مقدمه و مفاهیم اصلی

با توجه به اثرات مخرب و زیان بار اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پولشویی امروزه ضرورت جلوگیری از تبدیل، نقل و انتقال، پذیرش یا تملک دارایی‌ها با منشاء غیر قانونی کاملاً احساس می‌گردد. در صورت عدم مبارزه با پولشویی حلقه های پیشین و پسین مبارزه با مفاسد اقتصادی ناقص می‌باشد از این رو کشورها برای مبارزه با پولشویی می‌بایست نسبت به تصویب و اجرای قانون مبارزه با پولشویی که یکی از اقدامات مفید و زیربنایی برای ریشه کنی اقدامات مجرمانه و فساد مالی است اقدام نمایند.^۱ زیرا اجرای قانون می‌تواند به برقراری امنیت و ثبات اقتصادی در کشور منجر شود و عرصه بر رفتارهای مجرمانه تنگ نماید و صاحبان پول های کثیف را به سادگی قابل شناسایی نماید. اگرچه عده‌ای معتقدند که اجرای قانون مبارزه با پولشویی موجب خروج سرمایه از کشور می‌گردد.

ولی در صورتی که با جرم اقتصادی برخورد اقتصادی شود و نه برخورد سیاسی موجب ایجاد امنیت بیشتر اقتصادی می‌شود. در این جا به برخی از راهکارهای مبارزه با پولشویی اشاره می‌نمایم.

۱- عضویت در معاهدات پولی و مالی بین المللی و استفاده از امکانات آنها برای مقابله با پولشویی، مصونیت هر کشور را در مقابل پولشویی بیشتر می‌نماید. آنچه که اهمیتی فراتر از قوانین پولشویی یافته، چگونگی تعاملات و همگرایی های منطقه‌ای و بین المللی میان کشورها برای استقرار چترهای نظارتی و کنترلی مبارزه با پول های کثیف است. محور همکاری های بین المللی در مبارزه با پولشویی، کنترل، کشف و مبارزه است. از این رو کشورها که واقفند به تنهایی قادر به مبارزه با پولشویی نیستند و این مبارزه ماهیتی فراملی و فرامرزی دارد، تلاش می‌نمایند با پیوستن به منطقه‌ای یا الحاق به کنوانسیون های بین المللی و یا مشارکت در دیگر موافقت نامه های جهانی از آفات مخرب و زیانبار پولشویی بکاهند.

۲- سیاست کنترل و نظارت بر ارزشهای خارجی و به کارگیری شیوه های نظارتی به منظور

ممانعت از پولشویی توسط کارکنان دولت و آموزش های ضد پولشویی به کارکنان بانک ها و صرافی ها و استفاده از کمک های فنی I.M.F.

۳- اصلاح ساختار مالیاتی کشور و جلوگیری از فرار مالیاتی پولشویان.

۴- از آنجا که شبکه بانکی و صندوق های قرض الحسنه بهترین وسیله برای تطهیر پول می باشند، بازسازی واسطه های مالی شبکه بانکی و موسسات اعتباری می تواند نقش کلیدی و موثری در جهت جلوگیری از گسترش پول شویی ایفا نماید.

۵- فاصله گرفتن از اقتصاد دولتی و ایجاد فضای سالم رقابتی در اقتصاد، زمینه را برای مبارزه با پولشویی فراهم می نماید.

۶- ایجاد و استقرار نهادی سازماندهی شده و تشکیلاتی مقتدر جهت مبارزه با پولشویی.

۷- چون پولشویان از ثروت و قدرت بالایی برخوردارند و اکثراً نیز با یکدیگر به مبادله مالی می پردازند برخی از پولشویان کاملاً مسلط به فن آوری های اطلاعاتی نظیر اینترنت یا شیوه های جدید تجارت الکترونیک هستند، لذا زمان آن فرا رسیده است که نظام های اطلاعاتی و امنیتی، نظامی و انتظامی کشورها به قلمرو این حیطه های فن آوری وارد شده و در چهارچوب تجویزهای قانونی بتوانند پیام های اینترنتی یا وب سایت های پول شویان را رمز یابی و فیلتر گذاری کنند.^۱

۸- با نام کردن حساب های بانکی بی نام در زمان افتتاح حساب ها و بستن اینگونه حساب ها.

۹- وجود گزارشات آماری یکی از ابزارهای مهم برای عملیات ضد پولشویی است. با استفاده از گزارشات آماری دقیق، امکان برنامه ریزی مطمئن برای عملیات ضد پولشویی وجود دارد.

۱۰- اجرای عملیات بانکداری اسلامی در جریان مبارزه با پولشویی. گرچه در فعالیت های افراد در بانکداری اسلامی و هم چنین سایر معاملات اصل بر صحت است، با این وجود سیاست بانک های اسلامی باید بر این باشد که طریقی برای تطهیر درآمدهایی که از طریق غیر مجاز فراهم شده، نگردند. ضمن اینکه اصل تحریم ربا و حرمت فعالیت های باطل "لا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ" از ویژگی های

۱- بانک سینا؛ مبارزه با پولشویی، آشنایی با پولشویی، روش های پیشگیری از کلاهبرداری (خلاصه راهکارها)

بانک تجارت؛ مبارزه با پولشویی، قانون آئین نامه و دستور العمل، کنوانسیون ها و پروتکل ها، استانداردهای بین المللی (خلاصه گزارشات بانکی)

بانکداری اسلامی در حذف ریشه پدیده پولشویی است و بدیهی است چنانچه بتوان ثابت کرد سپرده‌های در بانک اسلامی از طریق غیر مجاز تجهیز گردیده بر اساس احکام دینی این سپرده را می‌توان ضبط کرد و به صاحب اصلی آن مسترد نمود.

در نهایت باید گفت با جرم اعلام نمودن پولشویی و تصویب و اجرای قوانینی برای بانکداری که کلیه بانک‌ها و شعب داخل و خارج کشور را از پولشویی دور سازد می‌توان بستر مناسب را جهت عملیات ضد پولشویی ایجاد نمود.

قانون گرشام و رفع بحران پولی انگلستان

افراد بسیاری در طول تاریخ و از زمانی که داد و ستد در بین انسانها رواج داشت توانستند با نفوذ در اقتصاد و بازرگانی و با توجه به داشتن اطلاعات لازم و کافی در این امور تغییر ایجاد نمایند. این تغییرات بنا به نیازهای جامعه و مردم و حکومت طرح‌ریزی شده و با شناخت ضعف‌ها و تلاش برای کوتاه نمودن دست افراد سودجو این قوانین در سطح کشورها و گاهاً جهان اجرا می‌گردید. افرادی مانند آدام اسمیت (ثروت ملل) در سال ۱۷۷۶، رزنبرگ، نلسون، استیگلر و بگر و ... از این افراد بودند که در زمان خود تأثیر بسزایی در امور اقتصادی کشور خود و جهان گذاشتند. توماس گرشام نیز یکی از این افراد بود که با قانون گرشام توانست در قرن هفده مشکل بزرگ دولت انگلیس را رفع نماید.

اقتصاد انگلیس با توجه به قدمت و سابقه در برهه‌ای از زمان به علت سود جویی افراد دچار مشکلات فراوانی گردید. این امر نشان می‌دهد هر فرهنگی و هر نوع حکومتی در طول زمان می‌تواند دچار اختلال و مشکل گردد. قرن شانزده زمانی بود که دولت پادشاهی انگلیس دچار مشکل گردید و تمامی افراد حکومتی از حل آن عاجز ماندند. سپردن کار به افراد کاردان و آگاه یکی از خصایص نیکو است که باعث می‌گردد با شایسته‌سازی علاوه بر رفع معضلات پیش آمده بتوان با تصمیم‌گیری درست به رشد روز افزون کشور کمک و همکاری نمود. کاری که دولت مردان انگلیسی در قرن هفده به

پادشاه پیشنهاد نموده و استفاده کامل نیز از این امر بردند.

انگلستان اواخر سده شانزدهم این مطلب را آشکار می‌سازد و تصویری را که مورخین از "ساختار پلیسی" انگلستان آن دوران را به تصویر کشیده‌اند کامل می‌کند. این توماس گرشام همان کسی است که جیمز اندرسون، اولین مورخ ماسون، او را "استاد اعظم فراماسونری جنوب انگلستان" خوانده است. این نیز قرینه ای است دال بر پیوندهای پنهان گرشام با کانون‌های معینی که بعدها، در اوایل سده هجدهم، برای تحقق اهداف خویش نهاد فراماسونری را بر پا کردند.^۱

گرشام به یک خانواده تاجر مقیم انگلستان تعلق داشت و برادر ارشدش "سر جان گرشام" از تجار بزرگ لندن بود. توماس پس از اتمام تحصیل در کمبریج، به عنوان شاگرد در نزد برادرش به کار پرداخت و در سال ۱۵۴۳ به عضویت کمپانی تجار لندن در آمد. وی به عنوان مأمور اطلاعاتی دربار انگلیس در بنادر سرزمین‌های سفلی (بروکسل و آنتورپ) مستقر شد و کار جاسوسی و قاچاق کالا را آغاز کرد. می‌دانیم که شاخه‌ای از خاندان یهودی مخفی مندرس در سده شانزدهم، علاوه بر آنتورپ و هامبورگ، در بروکسل نیز مستقر بود.^۲

در سال ۱۵۵۱ دربار ادوارد ششم، قاعدتاً به توصیه یا با حمایت "سر ویلیام سیسیل"، گرشام را مأمور حل و فصل بدهی‌های سنگین انگلیس به صرافان آنتورپ و بروکسل و ونیز و هامبورگ نمود. این بدهی‌هایی است که در زمان هنری هشتم به بار آمده و ارزش پوند انگلیس را در مبادلات تجاری خارجی به شدت کاهش داده بود تا بدانجا که هر پوند استرلینگ از ۳۲ شیلینگ در اوایل سلطنتی هنری هشتم به ۱۶ شیلینگ در سال ۱۵۵۱ رسید. طرح پیشنهادی گرشام برای افزایش ارزش پوند انگلیس، که در واقع

۱- (موارد از بانک‌های مختلف خلاصه شده‌اند)

بانک کارآفرین، مبارزه با پولشویی- سایت رسمی بانک کارآفرین

بانک انصار، مبارزه با پولشویی- سایت رسمی بانک

بانک سپه، اداره کل مبارزه با پولشویی- سایت رسمی بانک

۲- بانک صنعت و معدن، قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی، سایت اختصاصی بانک

باید به عنوان طرح زر سالاران یهودی شناخته شود، اعطای انحصار تجارت خارجی انگلیس به کمپانی ماجراجویان تجاری لندن بود یعنی همان کمپانی که اینک سباستین کابوت در راس آن قرارداد داشت. این تمهید موثر افتاد و اندکی بعد ارزش پوند انگلیس به یکی از رجال مالی و سیاسی این کشور بدل گردید و در سال ۱۵۵۹ عنوان شهسواری دریافت کرد. او در سال ۱۵۶۶-۱۵۶۸ "بازار مبادلات مالی سلطنتی" لندن را تاسیس نمود که به نام "بورس" شهرت یافت. این نهاد جدید، که به تقلید از "بورس" تازه تاسیس هامبورگ (۱۵۵۸) بر پا شد و طراحان و بنیانگذاران آن یهودیان بودند، در سال ۱۵۷۱ با دریافت فرمان الیزابت رسمیت یافت. به نوشته بریتانیکا، در حوالی نیمه سده شانزدهم، حدود سه چهارم تجارت خارجی انگلیس به دست کارگزاران انگلیسی کمپانی فوق بود که برخی از ایشان در مقام صراف و مشاور شاهان خاندان تودور جای داشتند.

بخشی یا تمامی بدهی های دربار انگلیس، که گرشام مأمور تسویه آن شد، به زرسالاران یهودی، به ویژه "موسسه صرافی-تجاری مندرس" تعلق داشت. بنابراین، به یقین گرشام در دوران اقامت در بنادر فوق با گراسیا و یوسف ناسی، گردانندگان موسسه مندرس و سایر زرسالاران یهودی مستقر در آنتورپ و بروکسل و هامبورگ و ونیز رابطه نزدیک داشت و اصولاً مأموریت او همین بود.^۱

اندکی پس از اعطای فرمان انحصار تجارت خارجی انگلیس به کمپانی ماجراجویان تجاری، درست در یک زمان (۱۵۵۳)، دو حادثه مهم تاریخی رخ داد: سفر به ظاهر تصادفی چانسler به روسیه و آغاز تجارت انگلستان با شرق از طریق روسیه، و استقرار گراسیا ناسی (مندس) در عثمانی. اندکی بعد، در سال ۱۵۵۵، کمپانی مسکوی تاسیس شد که جان و توماس گرشام از بنیانگذاران و صاحب امتیاز آن بودند و ریاست آن را سباستین کابوت، کارگزار پیشین کارل پنجم هابسبورگ، خصم نامدار عثمانی، به دست داشت. همانگونه اشاره گردید توماس گرشام بنیانگذار بازار بورس لندن می باشد.

در قرن پانزدهم میلادی بازرگانان و صرافان بلژیکی در شهر "بورژ" در مقابل خانه ی اشراف زاده

ای به نام "فن در بورزه" جمع می شدند و به داد و ستد می پرداختند. بدین ترتیب محل تجمع بازرگانان به تدریج به بورس مشهور شد.

بعدها به علت مشکلات مختلف استفاده از فضای باز از جمله آب و هوا، بازرگانان و کسبه‌ی این شهر به فکر تأسیس جایگاهی جدید در شهری دیگر افتادند که ساخت مجموعه‌ای با همین نام در شهر "آنورس" بلژیک اولین گام در تأسیس آگاهانه‌ی بورس بوده است. تالار بورس "آنورس" نظر توماس گرشام وزیر دارایی وقت انگلیس را به خود جلب نمود و در حقیقت ایشان تالار بورس لندن را به تبع تالار بورس آنورس به وجود آورد.

به مانند ایالات متحده در سپتامبر ۲۰۰۸، انگلستان در سپتامبر ۱۵۵۱ دچار یک بحران اقتصادی از همین دست شده بود. بحران اقتصادی انگلستان که از آغاز سال ۱۵۵۱ سر بر آورده بود نتیجه سوء مدیریت ویلیام دانسل (W. Dan Sell) خزانه دار وقت دولت لندن بود. ادوارد ششم پادشاه وقت از بزرگان کشور خواست که برای رفع بحران نظر دهند و آنان متفق القول گفتند که مسائل اقتصادی، امور فنی-علمی هستند و حل آنها از سیاستمدار، دولتمرد و ژنرال ساخته نخواهد بود باید برای آنها اقتصاددان یافت و در آن زمان بهتر از توماس گرشام (Thomas Gresham) سراغ نبود.^۱

گرشام (۱۵۷۹-۱۵۱۹) با اختیار تام مأمور رفع بحران شد. در آن زمان پول رایج ملل، سکه طلا و سکه نقره بود. گرشام پول بد (Bad Money) را عامل بحران تشخیص داد و برای رفع آن فرمولی به دست داد که در علم اقتصاد به "قانون گرشام" معروف شده است. در آن زمان پول بد عبارت بود از سکه‌های ضرب شده با عیار کمتر، سکه‌های تقلبی، سکه‌هایی که قسمتی از یک گوشه آن را جدا کرده بودند، سبکتر ساخته شده بودند و ... قانون گرشام با توجه به آن بحران اقتصادی انگلستان برطرف شد به گونه‌ای انشاء شده است که در دنیای امروز و در مورد پول کاغذی هم مصداق دارد.

پول بد طبق قانون گرشام پولی است که "ارزش بازار" (Market Value) آن پایین تر از "ارزش کالا" (Commodity Value) اش بوده ولی اجبار قانونی به رعایت "ارزش اسمی" (Face Value) این پول (آن مبلغ که رویش چاپ شده است) باشد. پول بدون پشتوانه و پول زائد بر ظرفیت (پول تورم زا) از انواع پول بد است که طبق قانون گرشام، بهای اجناس را بالا می برد و از دسترس دور می سازد. اگر قانون، اجبار به همسان بودن پول خوب و بد کند، مردم به خرید اشیاء دارای قیمت بالا رونده هجوم می برند و قیمت آنها بالا می رود. طلا، مستغلات، اجناس، ارز خوب و در مواردی سهام و تا بتوانند از هر طریق و امروزه گرو گذاردن دارایی، استفاده از اعتبار و ... خود را وارد این معاملات و خلاص از پول بد می کنند که دارای ریسک است و گاهی بحران ملی و حتی بین المللی بوجود می آورد.

در سال ۲۰۰۸ دولت امریکا مجبور شد که کنترل سه بانک بزرگ را به دست گیرد که بهای دارایی های گروه غیر گذاشته شده نزد آنها از میزان بدهی کمتر شده بود و یا اینکه به میزان زیاد "گروه غیر وثیقه" (Non Collateralized Dept) داشتند. با کنترل این سه بانک و نیز خرید هشتاد درصد از سهام یک شرکت بیمه در حال ورشکست شدن، دولت امریکا ۶۰۰ تا ۸۰۰ میلیارد دلار بر قروض خود افزود و چون باز هم کارساز نشد نوزدهم سپتامبر ۲۰۰۸ لایحه ای به قوه مقننه این کشور داد که اگر تصویب شود معادل پانصد میلیارد دلار دیگر (نیم تریلیون دلار) اسناد گرویی کم ارزش و بدهی های بد را باید از بانکها و موسسات اعتبار دهنده بخرد تا شاید از بحران جاری خارج شود که این بحران در حقیقت یکی دیگر از نتایج تصمیم سال ۱۹۷۱ ریچارد نیکسون به خارج ساختن دلار امریکا از استاندارد طلا بشمار آمده است. هنگامی که دلار امریکا در استاندارد طلا بود، تا قبل از سال ۱۹۳۴ هر دلار برابر بود با یک و نیم گرم طلا و بانکها در صورت مراجعه افراد، مجبور به مبادله بودند که از سال ۱۹۳۴ به تصمیم "اف.دی. روزولت"

هر دلار به ۸۸ صدم گرم طلا کاهش ارزش داده شد.

پس از خروج دلار از استاندارد طلا، دست بانکهای مرکزی ۱۲ گانه امریکا برای چاپ آن باز شده است و چون دلار (پس از جنگ جهانی دوم و ابرقدرت شدن دولت واشنگتن) به صورت پولی بین المللی در آمده و عامل سنجش، هر بحران مالی امریکا بدیل به یک بحران بین المللی از این دست خواهد شد. اصطلاحاً به پولی که پشتوانه طلا، نقره و ذخایری از این قبیل ندارد "قیات مانی" گویند که اگر اعتماد مردم روزگاری به امضاء کننده اسکناس (دولت مربوط) کاهش یابد مقداری از ارزش (قدرت خرید) خود را از دست می‌دهد.^۱

جمعه شب، ۱۹ سپتامبر ۲۰۰۸، "کوین فیلیپس، Kevin Phillips" مفسر اقتصادی معروف و مؤلف ۱۴ کتاب از جمله کتاب تازه بحران جاری اقتصاد امریکا:

Failed Politics, Bad Money Reckless Finance and Global Crisis American Capitalism

در برنامه " Now " شبکه تلویزیونی عمومی این کشور PBS تشریح کرد و وی که تألیفات متعدد از جمله **Mediacracy** حکومت رسانه‌ها، آریستوکراسی در امریکا، پایتخت خودبین‌ها و ... است در دهه ۱۹۶۰ دستیار دادستان کل امریکا، مشاور ریچارد نیکسون رئیس جمهور وقت و از مقامات حزب جمهوری خواه بود که در سال ۱۹۷۱ از همه این مشاغل دست کشید و به کار پژوهش، تألیف و تفسیر پرداخته است و می‌گوید که از این راه بهتر می‌تواند به مردم خدمت کند.

قانون گرشام بطور کلی زمانی به کار می‌رود که ارزش واقعی چیزی بسیار متفاوت از ارزشی باشد که مردم بنا به دلایلی همچون کمبود اطلاعات یا اجبار توسط دولت‌ها باید در مورد آن چیز در نظر بگیرند. این قانون در ابتدا در مورد پول‌های فلزی به کار می‌رفت ولی در دوران حاضر دامنه کاربرد وسیعی پیدا کرده است. قانون گرشام با یک جمله معروف بیان می‌شود:

پول بد، پول خوب را از رواج می‌اندازد (Bad money drives out good): بر اساس قانون

گرشام پول بد پول خوب را از جریان خارج می کند. مثلاً اگر در جیب خود دو اسکناس نو و کهنه داشته باشیم طبیعی است اول اسکناس کهنه و بعد پول نو را خرج می کنیم. برای درک بهتر این قانون می بایست ابتدا مفهوم پول بد و پول خوب توضیح داده شود.^۱

پول بد، پولی است که ارزش واقعی آن با ارزش بازاری آن تفاوت زیادی دارد. در مقابل، پولی که این تفاوت در مورد آن ناچیز باشد، پول خوب نامیده می شود.

در دوران های گذشته که استفاده از سکه ها یا پول فلزی رواج زیادی داشت، در بسیاری موارد و به دلایل مختلف حاکمان در ترکیب آلیاژ سکه های رایج تغییراتی می دادند. در نتیجه چنین کاری ممکن بود در یک زمان دو نوع سکه با یک ارزش اسمی در بازار برای مبادلات مورد استفاده قرار گیرند. اما در واقع به خاطر تفاوت در آلیاژ، ارزش واقعی آنها با هم متفاوت بود. در چنین شرایطی به سکه ای که آلیاژ آن کمتر کاهش پیدا کرده است و ارزش اسمی آن تقریباً برابر با ارزش فلزی است که در تولید آن استفاده شده، اصطلاحاً پول خوب گفته می شود. در مقابل، سکه های دیگری که به جای فلز گران بهاتر از فلزات ارزانتر در آلیاژش استفاده شده، پول بد نامیده می شود. ولی به دلیل قوانین دولتی و حکومتی ارزش هر دو نوع پول باید در مبادلات، یکسان تلقی شده و قدرت خرید یکسانی داشته باشند.

طبق قانون گرشام، اگر همزمان پول خوب و پول بد در بازار جریان داشته باشند، چون مردم به ارزش واقعی بالاتر پول خوب آگاهی دارند، تلاش می کنند این نوع پول را تا حد امکان برای خود نگه دارند و کمتر خرج کنند و در مقابل، سعی می کنند هر چه بیشتر و زودتر پول های بد خود را خرج کرده و به دیگران منتقل نمایند. در چنین وضعیتی به تدریج، پول خوب، کمتر و کمتر مبادله می شود تا جایی که حتی ممکن است دیگر در بازار مبادله ای با آن انجام نشود.

کشف این پدیده اقتصادی و اجتماعی به دورانهای بسیار قدیم باز می گردد، اما در سال ۱۸۵۸ میلادی

یک اقتصاددان انگلیسی به نام هنری دانینگ مک لئود (Henry Dunning Macleod) نام یک تاجر انگلیسی به نام "سر توماس گرشام Sir Thomas Gresham" را بر این پدیده نهاد. سر توماس گرشام در دوران ملکه الیزابت و در قرن شانزدهم میلادی زندگی می کرد. در آن دوران نیز به دلیل کاهش شدید عیارسکه های طلای کشور انگلستان به تدریج سکه های قدیمی تر و با عیار بیشتر از مبادلات حذف شده حتی به خارج از کشور منتقل می شدند. گرشام با مشاهده این پدیده به ملکه در این زمینه تذکر داد و حتی خطر نابودی ذخائر طلای کشور را یادآور شد.^۱

حتی در قرن بیستم نیز برخی کشورها با چنین معضلی روبرو شدند. به دنبال تغییر آلیاژها و کاهش ارزش واقعی سکه ها، سکه های قدیمی تر و با عیار بالاتر هر چند ارزش اسمی برابری داشتند، اما به دلیل گران بودن یا گران شدن قیمت فلزی که از آن ساخته شده بودند برای بسیاری انگیزه ای برای ذوب و فروش آن در بازار یا حتی صادر کردن به خارج از کشور ایجاد نمودند. برخی کشورها با مشاهده این پدیده قوانینی در رابطه با ممنوعیت ذوب یا خروج این نوع سکه ها اعمال می کردند تا جلوی چنین سوء استفاده هایی را بگیرند.^۲

برخی اقتصاددانان در مورد قانون گرشام عقیده دارند که چنین پدیده ای فقط زمانی می تواند اتفاق بیافتد که مازاد عرضه پول وجود داشته باشد. به عبارت دیگر تا زمانی که مقدار پولی که مردم برای مصارف گوناگون نیاز دارند، برابر یا بیشتر از مقدار پولی باشد که عرضه می شود، هیچ تفاوتی بین پول خوب و بد نیست چون وظیفه و نقش اصلی پول واسطه گری برای مبادلات است. اما زمانی که پول اضافه تری وجود داشته باشد، انگیزه هایی نیز برای رفتارهای گفته شده می تواند به وجود آید.

زمانی که قوانین پول رایج نرخ های مبادله دستوری بین سکه های ساخته شده از فلزات گران بهای مختلف را مشخص کند، نظام پولی به وجود خواهد آمد که به آن نظام پولی دو فلزی گفته می شود.

۱- حسابداران و حسابرسان (Accountant's Auditors)

۲- نشست مبارزه با پولشویی در بانک کشاورزی، ۳ خرداد ۱۳۹۴ (تابناک) - هم میهن

در اکثر مواقع سیستم دو فلزی به طور ضمنی در بطن نظام های سکه‌ای که شامل سکه‌های ساخته شده از فلزات گرانبها بوده، حضور داشته است. این را می‌توان در روم باستان از قرن دوم قبل از میلاد مسیح، امپراتوری روم شرق و همینطور در اروپای غربی از رنسانس به بعد مشاهده کرد. عملکرد قانون گرشام در این نظام‌های باستانی همواره مشخص و قابل مشاهده نبوده است. مثلاً زمانی که در روم باستان سکه‌های کم ارزش گذاری شده، طلا و نقره به نظام سکه‌ای اضافه شدند، واحد پول برنزی از قبل وجود داشت و این سکه‌های برنزی (بالاتر ارزش گذاری شده) همچنان به گردش و دست به دست شدن ادامه داد. طبیعتاً این اتفاق طبق قانون گرشام بوده اما عملکرد آن به این دلیل که در ظاهر چیزی تغییر نکرده نامرئی بوده است. در مقابل، تاریخ مدرن جلوه‌های قابل ملاحظه‌ای از قانون گرشام را به خود دیده است. یکی از موارد معروفی که نظام پولی دو فلزی رکود تورم دستوری را با خود به همراه داشت، اصلاح واحد پول انگلستان در ۱۷۱۷ بود، زمانی که اسحاق نیوتن متولی ضربخانه انگلستان بوده است. نیوتن یک نرخ تبادل دستوری بین گینه (سکه طلا) و شیلینگ (سکه نقره) برابر با نرخ بازار را ارائه داد. با این حال پارلمان به ظاهر به دلیل گرد کردن نرخ تبادل طلا نرخ دستوری را اعلام کرد که به طور قابل ملاحظه‌ای بیش از نرخ بازاری بود. این موضوع سبب شد سکه‌های نقره که کمتر از حد ارزش گذاری شده بودند از گردش خارج شوند و برخی افراد که به خوبی این موضوع را پیش بینی کرده بودند، می‌دانستند به سرعت به کمک شهروندان انگلیسی آمدند تا سکه‌های نقره آن‌ها را با طلا جایگزین کنند و از این موضوع سود کلانی به دست آورند. آثار رکودی ناشی از این اقدام عاملی محرک برای استفاده از اسکناس‌های ذخیره کسری در انگلستان شد.^۱

در این شرایط تجار مجبور شدند تا قیمت‌هایشان را در عکس العمل به کاهش مقدار پول به شدت کاهش دهند. بسیاری از آنان خود را در مرز ورشکستگی می‌دیدند و به همین دلیل به هر نوع درمان ممکن تن در می‌دادند.

فصل چہارم

وظایف پے۔۔۔۔۔ول

اقتصاد و وظایف پول

امروزه همه اقتصاددانان، چهار وظیفه اصلی برای پول ذکر کرده اند:

۱- پول ابزار اندازه گیری ارزش های اقتصادی و وسیله ای برای مقایسه بین کالاهای گوناگون است. قبل از اختراع پول، ارزش کالاهای مختلف به طور مستقیم با هم سنجیده می شدند بعنوان مثال یک پیمانۀ عدس با دو پیمانۀ نخود یا پنج پیمانۀ گندم و یا ... ارزش گذاری می شد. پس از اختراع پول، ارزش های اقتصادی کالاها و خدمات با پول سنجیده شدند و پول معیار و مقیاس ارزش های اقتصادی گردید.

۲- پول وسیله تسهیل مبادلات است.

مبادله کالا با کالا، همواره با مشکلات گوناگونی مواجه بوده است. به عنوان مثال هر شخصی که مقداری گندم اضافی داشت و می خواست با آن پشم گوسفند تهیه کند کسی را پیدا می کرد که اولاً احتیاج به گندم داشته باشد و ثانیاً مقداری پشم گوسفند اضافی داشته باشد تا مبادله مورد نظر قابل انجام باشد. حصول این دو شرط، معمولاً به سادگی امکان پذیر نبوده است. هم چنین برخی مشکلات دیگر، از این قبیل نیز وجود داشتند که در مجموع، موجب مشکل شدن مبادلات و معاملات می شد. اما در مبادله کالا با پول، بسیاری از این مشکلات برطرف شدند زیرا هر شخص، کالایی را که برای فروش عرضه می نمود به وسیله پول، قیمت گذاری و سپس با پول، مبادله می کرد و آن گاه کالای مورد نیازش را از هر کس، که آن را برای فروش عرضه کرده بود، به وسیله پول می خرید و بدین ترتیب، اختراع پول گام مهمی در تسهیل مبادلات و در نتیجه، گذار از اقتصاد معیشتی به تقسیم و تخصصی شدن کارها بود.^۱

۳- پول، وسیله ذخیره سازی ارزش های اقتصادی است.

یکی از دستاوردهای ارزنده پول این است که انسان می تواند به وسیله آن، درآمد حاصل از فروش

کالاها و خدماتش را ذخیره و حفظ کند تا به مرور و با پیش آمدن موارد مصرف، کالاها و خدمات مورد نیازش را با آن بخرد. البته انسان می‌تواند درآمد حاصل از فروش کالاها و خدماتش را به صورت کالا دریافت و ذخیره کند، ولی مبادله پول با کالاها و خدمات مورد نیاز، سریع تر و راحت تر انجام می‌گیرد و از این نظر پول مطلوبیت همگانی دارد. البته آمارها و مشاهده‌های اقتصادی دهه‌های اخیر نشان می‌دهد که مردم در دوران تورم ترجیح می‌دهند پس اندازها و ذخایر اقتصادی خود را به شکل کالاهای بادوام نگهداری کنند تا از دستبرد و تورم محفوظ بمانند. اگر روزی، مثل دوران تورم پول نتواند وسیله ذخیره‌سازی ارزش‌های اقتصادی به نحو مطلوب باشد، مقدار ارجح بودن خود را از دست می‌دهد.

۴- پول ابزار اجرای سیاست‌های اقتصادی است.

پول سال‌ها است که سه وظیفه اولیه خود را ایفا می‌کند، اما نقش عنوان اخیر در سال‌های کنونی اهمیت بیشتری یافته است. به همین دلیل، روشن شدن میزان نقش و تأثیر سیاست‌های پولی و آثار چندگانه هر یک از این سیاست‌ها و تبیین دیدگاه اسلام در مورد آنها دقت و تحقیقی فراوانی را می‌طلبد. به خصوص از این جهت که برخی از این سیاست‌های پولی تأثیر عمیقی بر توزیع درآمد و ثروت به جا می‌گذارند و توزیع درآمد از نظر اقتصاد اسلامی بسیار اهمیت دارد.

ارزش پول

به طور کلی هر پولی دارای دو نوع ارزش است: ذاتی و اعتباری.

ارزش ذاتی پول، ارزشی است که پول با قطع نظر از نقشی که بر آن حک شده، به سبب جنس و ذات خود دارا است. مثلاً اگر سکه طلا را ذوب کنند که نقش روی آن از بین برود، طلائی ذوب شده باز هم ارزش ذاتی خود را دارد.

ارزش اعتباری پول، ارزشی است که از اعتبار و قرارداد حکومت‌ها و مردم برای پول ایجاد می‌شود. در

یک تعریف دیگر گفته می‌شود که پول، بدهی دولت است.^۱

بر اساس معادله پولی (دارایی غیر نقدی + بدهکاران (ارز) + نقدینگی (داخلی و خارجی) = (بدهی + سرمایه) دولت حداکثر می‌تواند به اندازه مجموع دارایی غیر نقدی و ارز، نقدینگی ایجاد کند. این مقدار نقدینگی در اصل بدهی دولت است که در مقابل آن، دارایی یا ارز داده می‌شود. از این رو گفته می‌شود که پول بدهی دولت‌ها است. البته اگر بخواهیم این مسئله را به‌طور صحیح مطرح کنیم باید بگوییم که پول بدهی حساب ملی است نه دولت‌ها.

آیا پول، وسیله شمارش نقدینگی است؟

پول برای شمارش مقدار نقدینگی در سطح خرد و کلان به کار می‌رود. در سطح خرد، افراد به راحتی حساب پول در صندوق و بانک را شمارش کرده و مقدار نقدینگی به دست می‌آید. در سطح کلان نیز با توجه به شماره سریال پول‌ها، می‌توان مقدار آنها را به دست آورد. البته پول‌های فرسوده و یا پول‌های برگشت خورده به بانک مرکزی و یا پول‌هایی که از بین رفته و صورت جلسه شده است را باید از آمار نقدینگی کم کرد.

محاسبه مقدار ارز پشتوانه نقدینگی

ارز همان بدهکاران در ترازنامه و معادله پولی می‌باشد. ارزی پشتوانه نقدینگی است که اولاً قابل وصول شدن باشد، ثانیاً در انتظار تبدیل به دارایی یا خدمات دیگری نباشد. از این رو ارزهای بی اعتبار و بدون پشتوانه نمی‌تواند پشتوانه نقدینگی باشد.

همچنین بعضی از ارزها در حال تبدیل شدن به سایر دارایی‌ها و خدمات هستند. این‌ها نیز نمی‌توانند به عنوان پشتوانه نقدینگی قرار بگیرند. ارزیابی باید به عنوان پشتوانه نقدینگی محاسبه

۱- تاریخ پول یک سرزمین فقیر، گفنگو با ویلم فلور ایران شناس

شوند که یا به عنوان ذخیره ثابت ارزی، در بانک مرکزی نگهداری می شوند. و یا ارزهای ثابت دیگری که در حساب بانکی افراد در حساب بلند مدت (در حساب یک سال به بالا) آنها نگهداری می شود. البته ارزی که در حساب اشخاص خارجی قرار دارد، اطمینان خیلی کمی داشته و نباید به عنوان پشتوانه نقدینگی محاسبه شوند. مگر اینکه افراد خارجی، به عنوان افراد وطنی تغییر ملیت بدهند.

از این رو فروش ارز توسط دولت به مردم، سرمایه ارزی را کاهش می دهد. مگر اینکه دولت سیاستهایی را در پیش بگیرد که مردم یا ارز خود را به دارایی پشتوانه نقدینگی تبدیل کرده و یا اینکه در حساب بلند مدت نگهداری کنند.

آیا پول نشان دهنده ارزش نقدینگی است؟

یکی از وظایف اصلی پول این است که نشان دهنده قیمت ها و ارزش کالاها باشد. باید گفت پول نشان دهنده قیمت کالاها و خدمات است نه تعیین کننده ارزش آنها. از این رو دولت وظیفه دارد با تعیین قیمت ها به روش استاندارد، ارزش کالاها و خدمات را تعیین کند. در این شرایط پول می تواند نشان دهنده ارزش کالاها و خدمات باشد. در شرایطی که ایجاد پول بر اساس میزان تقاضای آن باشد، با افزایش حجم پول نسبت به دارایی ها، قیمت ها به شدت افزایش می یابد. در این شرایط، پول قیمت ها را تعیین می کند. همچنین پول، وظیفه اصلی خودش یعنی نشان دادن ارزش را از دست می دهد. از این رو ایجاد پول بر اساس بازار عرضه و تقاضای پول، باعث می شود که پول وظایف خود را انجام داده و دولت ها نیز در حفظ ارزش پول ناتوان باشند.^۱

پول اعتبار نقدینگی افراد را حفظ می کند

یکی از دلایل مهمی که افراد از پول استفاده می کنند این است که پول می تواند متناسب با کالاها و خدمات، دارای ارزش و اعتبار باشد. به هر دلیلی این اعتبار از دست برود، استفاده از پول نیز بی معنی

می شود. از این رو یکی از وظایف اصلی دولت‌ها، حفظ اعتبار پول، متناسب با دارائی‌های جامعه است. زمانی که قیمت کالاها در بازار عرضه و تقاضا تعیین شود و به هر دلیلی پول زیادی عرضه شود (از طریق چاپ پول یا چاپ پول تقلبی و یا از طریق پولشویی و غیره) در نتیجه تقاضای کالاها افزایش یافته و در نتیجه قیمت آنها نیز بالا می‌رود. در این شرایط، افزایش عرضه پول باعث کاهش ارزش پول شده و پول خاصیت اعتباری و حفظ ارزش متناسب با دارایی‌ها را از دست می‌دهد و در نتیجه مردم چندان تمایلی به نگهداری پول ندارند.

با توجه به این مطالب باید گفت: ایجاد پول از طریق بازار عرضه و تقاضای پول و تعیین قیمت‌های کالاها و خدمات در بازار عرضه و تقاضا، باعث می‌شود که ارزش نقدینگی پول و اعتبار نقدینگی افراد از دست برود. یعنی پول خاصیت خود را از دست بدهد.

از این رو برای جلوگیری از بی اعتباری پول باید پول براساس میزان دارایی‌ها ایجاد شود و با تعیین قیمت‌ها و ثابت نگه داشتن آنها، اعتبار و ارزش پول نیز ثابت بماند. افزایش دارایی‌ها و افزایش حجم پول و افزایش قیمت‌ها باید با یک سیاست هماهنگ شود که در مطالب بعدی توضیح می‌دهیم.

دولت بوسیله پول، بخشی از وظایفش را انجام می‌دهد

یکی از وظایف بزرگ پول که دولت‌ها به خوبی از آن استفاده نمی‌کنند، ایجاد عدالت اجتماعی است. دولت می‌تواند از محل حساب عمومی و حساب ملی (حساب نقدینگی-ملی) وام پرداخت نماید.

اقتصاد دانان پول را بدین صورت تعریف نموده‌اند: هر چیزی که در ازای کالاها یا خدمات یا برای بازپرداخت بدهی‌ها مورد قبول واقع شود.

"زان مارشال" در تعریف پول آن را وسیله مبادله و پس انداز ارزش‌های اقتصادی می‌داند.

به عقیده "پل سامونلسون" پول دارای دو نقش یا دو وظیفه اساسی است که هم وسیله مبادله و هم

معیار واحد ارزش و محاسبه ارزش‌های اقتصادی است. ایشان علاوه بر دو وظیفه فوق دو وظیفه ثانوی دیگر یعنی ذخیره ارزش‌های اقتصادی و وسیله پرداخت‌های آتی را هم مد نظر قرار می‌دهد. به اعتقاد "جان مینارد کینز" (۱۹۴۶-۱۸۸۳) اقتصاددان شهیر انگلیسی پول دارای سه وظیفه است. به عبارت دیگر هر چیزی که بتواند سه وظیفه مورد نظر این اقتصاددان را انجام دهد پول است. به نظر کینز سه وظیفه پول عبارت است از:

۱- وسیله مبادله.

۲- وسیله اندازه‌گیری ارزش‌های اقتصادی.

۳- وسیله پس‌انداز ارزش‌های اقتصادی.

با توجه به نظریات بالا و با در نظر گرفتن وظایف پول می‌توان آن را بدین صورت تعریف نمود: پول هر پدیده و یا عاملی که عموماً به عنوان وسیله‌ای برای مبادله و معیاری برای محاسبه ارزش اقتصادی بوده و در جهت ذخیره ارزش اقتصادی و ابزاری برای پرداخت‌های آتی مورد استفاده قرار گیرد.^۱

اهمیت پول

پول به عنوان یکی از مهمترین اختراعات بشری منصوب می‌گردد. این پدیده موجب از میان برداشته شدن مشکلات بوجود آمده از طریق مبادلات پاپایای شده و مبادله را تسریع و تسهیل کرده است. همچنین پول موجب تسریع و تسهیل گردش فعالیت‌های اقتصادی، بخصوص گردش درآمد هر چه آسانتر عوامل تولید و بالطبع باعث توزیع سریعتر و آسانتر کالاها و خدمات تولید شده، می‌گردد. امروزه با توجه به ارتباط بین پول و فعالیت‌های اقتصادی، سطح عمومی قیمت‌ها، تولید ناخالص ملی و سایر پارامترهای کلان اقتصادی

نقش انکار ناپذیر آن در تغییر شاخص‌های کلان اقتصادی مانند تورم، رکود، اشتغال، درآمد سرانه غیره بسیار حائز اهمیت است.

خواص مطلوب پول

هر چیزی برای اینکه بتواند پول باشد می‌بایستی حداقل دارای پنج خصوصیت ذیل باشد:

۱- قابل حمل بودن

پول می‌بایستی به آسانی به اطراف قابل حمل و نقل بوده و بتواند به راحتی و به منظور خرید در مکان‌های مختلف منتقل شود. اگر پول قابلیت انتقال نداشته باشد، در این صورت امکان استفاده وسیع از آن فراهم نمی‌شود.

۲- بادوام بودن

پولی که از نظر فیزیکی بادوام نباشد، در اثر گذشت زمان ارزش خودش را از دست می‌دهد. برای مثال ذرت بو داده نمی‌تواند به عنوان پول در نظر گرفته شود زیرا حفظ شکل آن به صورت اولیه مشکل است و در اثر گذشت زمان کهنه، شکسته و بی ارزش می‌شود. در هر حال پول همیشه نمی‌تواند بادوام باشد زیرا به سربازان رومی نمک که در هوای غیر بیابان بادوام نیست پرداخت می‌شد. گفتنی است در آن زمان برای مردم روم نمک یک نوع پول بود.

۳- قابلیت تقسیم پذیری

پول می‌بایستی به آسانی قابلیت تقسیم به واحدهای برابر و کوچکتر را داشته باشد، تا اینکه امکان معاملات با قیمت‌های پایین‌تر نیز فراهم گردد. به هر حال بعضی از پول‌ها فاقد چنین خصوصیتی بوده‌اند. در کشورهای آفریقایی، علیرغم اینکه گاو قابلیت تقسیم پذیری و بخشی از آن با خود کل گاو متفاوت می‌باشد در زمان‌های مختلف به عنوان پول مورد استفاده قرار گرفته است.

۴- یکسان و متحد الشکل بودن

برای مفید بودن، پول می‌بایستی استاندارد شده باشد، یعنی واحدهایش دارای کیفیت برابر و از نظر فیزیکی نیز از یکدیگر قابل تشخیص نباشد. فقط در صورت استاندارد بودن پول است که افراد در موقع دریافت پس از معامله می‌تواند احساس اطمینان نماید. زمانی کشورهای آمریکای لاتین از تنباکو به عنوان پول استفاده می‌کردند اما تنباکو هرگز نمی‌تواند استاندارد باشد زیرا برابری وزن بسته‌ها به لحاظ تفاوت احتمالی در کیفیت تنباکوها بیان‌کننده برابری ارزش آن‌ها نیست.

۵- قابلیت تشخیص

پول می‌بایستی به آسانی شناخته شده و قابل قبول باشد یعنی مقبولیت عام داشته باشد. اگر پول این خاصیت را نداشته باشد در آن صورت افراد در تعیین اینکه آنها با پول سروکار دارند و یا با یک دارایی کم ارزش‌تر با مشکل مواجه خواهند شد.^۱

همانطور که قبلاً اشاره شد بطور کلی برای پول چهار وظیفه اصلی در نظر گرفته می‌شود:

۱- واسطه مبادله.

۲- وسیله سنجش ارزش (واحد شمارش).

۳- وسیله حفظ ارزش.

۴- وسیله پرداخت‌های آتی.

اینک در ادامه بحث، هر یک از موارد مذکور توضیح داده می‌شود:

۱- پول به عنوان واسطه مبادله

در مبادلات پایاپای افراد، کالا می‌دانند و در مقابل کالا می‌گرفتند. یعنی به طور همزمان دو معامله صورت می‌گرفت. کالایی فروخته و کالایی خریداری می‌شد. وقتی پول وارد معاملات روزمره شود، این دو معامله بطور مستقل صورت می‌گیرد. یعنی تولیدکننده و یا فروشنده یک بار کالا را می‌فروشند و پول دریافت (فروش)، سپس پول را می‌دهند و

کالای مورد نیازش را می‌خرد (خرید). بنابراین این معاملات از شکل اولیه یعنی (کالا-کالا) به صورت (کالا - پول) و (پول - کالا) تبدیل گردیده است. فرضاً معلم و یا قاضی که به ترتیب خدمات آموزشی و قضاوت خویش را می‌فروشند و پول دریافت می‌کنند، می‌توانند با پول دریافتی، کالای مورد نیازشان را تهیه نمایند. بنابراین وقتی گفته می‌شود، پول نقش واسطه مبادله را دارد، به این معنی است که خریداران و فروشندگان آن را به عنوان وسیله پرداخت می‌پذیرند. به عبارت دیگر، همه ما در مقابل کاری که انجام می‌دهیم، پول دریافت می‌کنیم. آنگاه با پول دریافتی، کالا و خدماتی که دیگران تولید کرده‌اند را خریداری می‌نماییم. خصوصیت پول به عنوان واسطه مبادله، یکی از مهم‌ترین وظایف پول را تشکیل می‌دهد. زیرا این خصوصیت پول، تقسیم کار و تخصص شدن تولید کالاها امکان پذیر می‌شود. اصولاً تقسیم کار و تخصص شدن تولید کالاها موجب کارآمدی اقتصاد می‌شود. افزایش کارآمدی و افزایش بهره‌وری برای هر اقتصادی یک ضرورت انکارنشدنی است. زیرا با این عمل، افراد قادر خواهند بود یک محصول بیش از حد تولید کنند. تولید بیشتر موجب افزایش محصول و خرید بیشتر سایر محصولات می‌شود. در نتیجه سطح رفاه افراد افزایش می‌یابد. پس با تخصصی شدن تولید، سطح تجارت افزایش و نقش پول در اقتصاد اهمیت می‌یابد.

۲- پول به عنوان معیار سنجش ارزش (واحد شمارش)

همانطور که قبلاً گفته شد، در اقتصادهای تهاتری، چیزی که امروز ما به عنوان قیمت می‌شناسیم وجود نداشت. در چنین اقتصادهایی، کالاها با یکدیگر سنجیده می‌شوند: مثلاً اگر در این اقتصادها سه کالای گاو، گوسفند و ذرت وجود داشت، گاو با گوسفند و ذرت ارزش گذاری می‌شد (مثلاً هر گاو، دو گوسفند و یا ۵۰ کیسه ذرت ارزش داشت).^۱

مشکل دیگر در مبادلات پایاپای عدم تقسیم پذیری واحدها با اجزاء (نظیر وقتی که یک گوسفند نصف ارزش گاو است) می باشد. اما وقتی که پول وجود دارد، ارزش همه کالاها به پول بیان شده و ما این ارزش پولی را قیمت می نامیم. در هر حال انتخاب یک معیار سنجش ارزش و قیمت گذاری، باعث صرفه جویی بسیار در وقت و انرژی برای نگهداری قیمت‌های نسبی و یا ارزش کالاهاى مختلف شده و مسئله تبدیل واحدها به یکدیگر را حل می کند. وقتی قیمت پولی تعدادی از کالاها شناخته شد به آسانی قیمت نسبی آنها با توجه به قیمت پولی قابل محاسبه است. برای مثال اگر قیمت هر واحد کالای اول، ۳۰۰ ریال و قیمت هر واحد کالای دوم، ۱۵۰ ریال باشد، در این صورت قیمت هر واحد کالای اول بر حسب کالای دومی باشد. با استفاده از قیمت‌های پولی نه تنها می توان قیمت نسبی کالای اول را به نسبت کالای دوم، بلکه با کالاهای دیگر نیز سنجید. به بیان دیگر پول به عنوان واحد شمارش، معیار ارزشی است که معادله کنندگان اقتصادی امکان مقایسه ارزش نسبی کالاها و خدمات را می دهد.

۳- پول به عنوان وسیله حفظ ارزش

وظیفه دیگر پول آن است که از آن می توان به عنوان حفظ ارزش نیز استفاده نمود. این خصوصیت پول به تولید کننده این امکان را می دهد که تولیداتش را بفروشد و آنگاه هر موقعی که تمایل داشت کالای مورد نظرش را خریداری نماید. در حقیقت این خاصیت پول به آنها یک نوع اختیار و آزادی انتخاب زمانی را می دهد. به عبارت دیگر تا زمانی که افراد پول را نزد خود نگه دارند، می توانند در هر زمان از آن به منظور خرید کالای مورد نظر استفاده نمایند. این وظیفه پول به طرق مختلف می تواند برای جامعه مفید واقع شود.

به عنوان مثال مردمی که بطور ماهیانه حقوق می گیرند و یا بخش مهمی از درآمد سالیانه خود را یک بار در سال دریافت می کنند، این امکان برایشان فراهم می شود که مخارج خود را حتی به طور روزانه تنظیم نمایند. همین طور افراد می توانند برای بازنشستگی، تحصیلات فرزندان، خرید خانه و

... پول را ذخیره نمایند. در حالی که اگر پول نباشد، مردم می‌بایستی همین کار را با ذخیره کالاها انجام دهند. اما ذخیره کالاها نه تنها همراه با هزینه مثلاً انبارداری و ... است، بلکه خطر فاسد شدن را نیز به دنبال دارد. به عنوان مثال اگر مرد ماهیگیری بیش از نیازش ماهی صید نماید و اگر در نظر بگیریم که ماهی‌ها پس از چند روز فاسد می‌شوند (البته ممکن است آنها را منجمد کرده و نگه دارد که این کار هم همراه با هزینه انبارداری و غیره است)، ملاحظه می‌گردد که ماهی‌ها برای ذخیره سازی ارزش مناسب نمی‌باشند. حتی اگر ماهیگیر تلاش کند که ماهی‌ها را با کالای دیگر معاوضه نمایند، باز هم ممکن است در فاصله مبادله و معاوضه با کالاهای مورد نظر، بعضی از ماهیها فاسد شوند، این در حالی است که با فروش ماهی‌ها می‌تواند پول دریافتی را به سادگی ذخیره سازد.^۱

البته پول تنها وسیله ذخیره ارزش و لزوماً بهترین آنها نیست، زیرا چنانچه قیمت کالاها و خدمات افزایش یابد، قدرت خرید پول کاهش پیدا می‌کند. همینطور از آنجایی که به دارندگان پول بهره‌ای پرداخت نمی‌شود، لذا پول به عنوان ذخیره ارزش برای دارنده آن با مقداری هزینه همراه است.

۴- وظیفه پول به عنوان معیاری برای پرداخت های آتی می‌باشد.

در حقیقت استفاده از پول به عنوان معیار پرداخت‌های آتی مستلزم وجود دیگر وظایف پول است. در اقتصادهای مدرن امروزی بسیاری از کالاها برای تولید، به زمان قابل ملاحظه‌ای نیاز دارند و معمولاً پس از سفارش تولید می‌شوند.

به عنوان مثال تولید کالا برای دولت و یا اشخاص معمولاً مستلزم قراردادهایی است که در آن پرداخت‌ها بابت آن در آینده صورت می‌گیرد. بعضی مواقع هم کالاها بلافاصله تحویل خریدار می‌گردد، اما پرداخت‌ها با تأخیر انجام می‌گیرد.^۲

۱- اقتصاد برای ایرانیان www.ecoclub.blogfa.com

۲- تحلیل تاریخی تورم و کاهش ارزش پول www.rohama.org

فصل پنجم

پول و بانکداری

پول و وظایف آن

پول، هر پدیده یا عاملی که معمولاً به عنوان وسیله‌ای برای مبادله و معیاری برای محاسبه ارزش اقتصادی بوده و در جهت ذخیره ارزش اقتصادی و ابزاری برای پرداخت های آتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از جمله وظایف اصلی پول می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: وسیله مبادله، معیار محاسبه واحد ارزش و محاسبه ارزش اقتصادی. وظیفه ثانوی: وسیله ای برای پرداخت‌های آتی است، وسیله‌ای برای ذخیره ارزش اقتصادی نیز به شمار می‌آید.

خواص مطلوب پول

قابل حمل بودن (قابل نقل و انتقال آسان استفاده وسیع را فراهم می‌آورد)، بادوام بودن (اگر بادوام نباشد در اثر گذشت زمان از بین خواهد رفت)، قابلیت تقسیم پذیری (پول باید به واحدهای کوچک جهت معاملات با قیمت پایین تقسیم گردد)، یکسان و متحد الشکل بودن (پول باید از نظر فیزیکی و کیفیت برای احساس اطمینان در معامله یکسان باشد)، قابلیت تشخیص (پول بایستی به آسانی قابل تشخیص باشد تا معامله کنندگان برای شناسایی و قبول آن دچار مشکل نشوند).

سیستم پولی پایاپای

- از خصوصیات این سیستم پولی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- « در این سیستم پولی طرفین تولید کننده و مصرف کننده می‌باشند.
- « انبار کردن طولانی به علت فساد پذیری برخی از کالاها امکان پذیر نیست.
- « رابطه خدمات و تولید با یکدیگر بصورت مستقیم است.
- « تولید از مصرف جدا نبوده و تولید است که خالق ثروت خواهد بود.^۱

معایب:

« محدودیت در تقسیم و تخصیص کار

« محدودیت در تولید و بازار

« مشکل تعیین خریدار و فروشنده

« فسادپذیری کالاها

« محدودیت در مبادله ی نسبه

انواع سیستم های پولی

سیستم پولی به دو سیستم تقسیم می شود: سیستم پول کالایی و سیستم پول فلزی که ذیلاً از خصوصیات هر دو سیستم مواردی ذکر می شود:

سیستم پول کالایی:

این سیستم عامه پذیر می باشد. نگهداری آن آسان و پذیرفتن آن به جهت ارزش ذاتی و اصلی به عنوان پول مورد قبول می باشد.

سیستم پول فلزی :

از خصوصیات آن عامه پذیر بودن، کمیاب بودن، چکش خوار و تورق بالایی داشتن و همچنین با صفر اضافی یا کسر آن ارزشش بالا و پایین خواهد رفت را می توان نام برد.

این سیستم به سه گروه تقسیم می شود:

۱- سیستم پولی دو فلزی طلا و نقره.

۲- سیستم پولی تک فلزی طلا و نقره.

۳- سیستم پول کاغذی و اعتباری.

برخی مفاهیم و اصطلاحات پولی و بانکی

اسکناس مسکوک در دست مردم + سپرده های دیداری = پول

سپرده های سرمایه گذاری بلند مدت + سپرده های پس انداز قرض الحسنه = شبه پول

دیداری + غیر دیداری = سپرده ها

حساب جاری (بدون بهره) = سپرده های دیداری

سپرده های پس انداز قرض الحسنه + سپرده های سرمایه گذاری = سپرده های غیر دیداری

این سپرده ها هر کدام از نظر سوددهی برای بانک دارای اولویت می باشند. در اولویت اول سودآوری

برای بانک سپرده های دیداری (حساب جاری) جای دارند. سپرده های پس انداز قرض الحسنه دومین

منبع درآمد برای بانک می باشند و در نهایت سپرده های پس انداز سرمایه گذاری سومین منبع درآمد

بانک به شمار می آیند.^۱

سرعت گردش پول و عوامل موثر بر آن

سرعت گردش پول عبارت است از تعداد دفعاتی که یک واحد پولی در یک زمان محدود و معین

دست به دست می شود. تعداد مبادلات صورت گرفته در اقتصاد یک کشور به همراه حجم داد و ستد

با گردش پول رابطه مستقیم دارند. در حالیکه ارزش پول با تورم رابطه غیر مستقیم دارد. [تورم، افزایش

قیمتی چندین کالا در یک دوره زمانی محدود و معین می باشد].

پشتوانه پول

بحث پشتوانه پول در اوایل قرن ۱۹ به دنبال جنگهای ناپلئونی در انگلیس و فرانسه مطرح گردید.

بدین ترتیب که به دنبال این منازعات دولت انگلیس برای تأمین هزینه های سنگین جنگ اقدام به

چاپ مقادیر زیادی اسکناس نمود که همین امر موجب کاهش ارزش پول و بالطبع افزایش تورم در انگلیس گردید. این مساله به پارلمان بریتانیا نیز راه پیدا کرد و اقتصاددانان عقاید و نظریات مختلفی را در قالب سه اصل پولی و بانکی مطرح نمودند.

پشتوانه پول بیان می کند که اگر پول بدون پشتوانه انتشار یابد مستقیماً در کاهش ارزش پول تأثیر خواهد گذاشت. منظور از پشتوانه پول طلا و جواهرات قیمتی، ارزهای معتبر، اشیاء عتیقه، سطح قدرت و تولیدات صنعتی و اقتصادی و ... می باشند .

مکتب پولی

نظریه افراطی است که از جانب آقای دیوید ریکاردو، مطرح گردید. این اصل چنین بیان می کند که در مقابل میزان اسکناس و مسکوک منتشره باید صد درصد پشتوانه داشته باشیم.

مکتب بانکی

این اصل توسط آقای استوارت میل، مطرح شد و چنین عنوان دارد که بانک مرکزی می تواند بر اساس شرایط اقتصادی جامعه اقدام به انتشار اسکناس و مسکوک نماید. خواه پشتوانه وجود داشته باشد یا نداشته باشد. ولی با این حال معتقد به وجود درصدی پشتوانه بودند.

مکتب پورسانتاژ

این اصل در پارلمان بریتانیا در مقابل دو اصل دیگر ظهور کرد. طبق این اصل بانک مرکزی طبق قانون و حتی المقدور تلاش نماید درصد قابل اطمینان از انواع ذخایر طلا و نقره در قبال انتشار اسکناس منتشره ذخیره لازم را داشته باشد.

فصل هشتم

نگرش نوین بر پول و انواع آن

پول کالایی

در جوامع اولیه، ابتدا پول شکل کالایی به خود گرفته است. بدین ترتیب که کالای خاصی به عنوان پول در نظر همگان به کار گرفته می‌شد. البته نوع کالا بستگی به عوامل مختلفی چون آب و هوا، محل استقرار جوامع و توسعه فرهنگی و اقتصادی آنها داشته است. به عنوان مثال جوامعی که در سواحل دریا و یا نزدیک به آن زندگی می‌کردند از صدف و یا قلاب ماهیگیری به عنوان واسطه مبادله استفاده می‌نمودند. در مناطق سردسیری نظیر سیبری یا آلاسکا پوست حیوانات به ویژه پوست خز به عنوان واحد پول مورد استفاده قرار می‌گرفت. همین‌طور، جوامعی که در مناطق گرمسیری زندگی می‌کردند، از عاج فیل به عنوان پول استفاده می‌کردند. کالاهایی که به عنوان پول در جوامع مختلف در نظر گرفته می‌شد به توسعه جوامع مختلف در نظر گرفته می‌شد به توسعه جوامع مختلف نیز بستگی داشت. در بعضی از جوامع داشتن حیوانات مختلف برای یک فرد ثروت تلقی می‌شد. در این جوامع از احشام به عنوان پول استفاده می‌شد.

تقریباً در همه مناطق معتدل اروپا، آسیا و آفریقا، گاو یا گوسفند به عنوان یک واحد مبادله مورد قبول بوده است. برای مدت‌های طولانی در مناطق وسیعی از جهان و در جوامع اولیه، گاو و گوسفند به عنوان واحد شمارش و واسطه مبادله بکار می‌رفت. در ایران قدیم، پزشکان از بیماران خود برای دارو و خدمات مربوط مداوا، گاو و گوسفند مطالبه می‌کردند. رومیان نیز تا چهار قرن پیش از میلاد مسیح، پرداخت‌هایشان برحسب گاو و گوسفند بوده است. در هر حال، استفاده از حیوانات به عنوان پول مشکلات متعددی را به همراه داشته است. اول آنکه حیوانات فاقد استاندارد بودند. دوم اینکه نه تنها ذخیره‌سازی حیوانات با مشکل مختلفی مواجه بوده، بلکه هزینه‌ای را بر دارنده آن تحمیل می‌کرده است. گذشته از این نوسانات قیمت، عدم تقسیم‌پذیری و نیز دشواری حمل و نقل آنها از دیگر

مشکلات استفاده از حیوانات به عنوان پول تلقی می‌گردید.^۱

آهن	خوک	آیینه-شیشه	طلا
مس	بز	صدف	نقره
برنج	پوست لاک پشت دریایی	غلات	چاقو
چرم	دندان گراز	شیره	کاغذ
ذرت	دندان نهنگ	نیشکر	سیگار
نمک	عاج فیل	گوسفند-گاو	پر
اسب	پوست دارکوب	ابزار کشاورزی	پوست سمور

در جدول ذیل، برخی از مهمترین انواع پول که در طول تاریخ مورد استفاده ملل مختلف قرار گرفته درج شده است:

همانطور که ملاحظه می‌شود پول‌هایی که مورد استفاده جوامع مختلف واقع شده‌اند، شکل کالایی داشته و به همین دلیل پول کالایی (Commodity Money) نامیده می‌شوند.

در رم قدیم نمک و احشام، در هندوستان صدف، در ایران غلات، در حبشه بسته‌های فلفل و نمک، در تبت بسته چای، در ویرجینیا و مستعمرات آمریکا تنباکو، در روسیه پوست سمور، در حوالی مدیترانه گوسفند مورد استفاده قرار می‌گرفته است.

از خصوصیات پول کالایی می‌توان اولاً به عامه پذیر بودن و ثانیاً سهولت در نگهداری و ثالثاً به پذیرفتن آن به جهت ارزش ذاتی و اصلی به عنوان پول نام برد. در مجموع پول کالایی، پولی است که ارزش ذاتی آن مساوی با ارزش اسمی آن است.^۲

پول و گردها و پهلویه ||| فصل ششم نگرش نوین بر پول و انواع آن

پول کالایی، مشکلات زیادی برای جوامع انسانی بوجود می آورد. عمده ترین مشکلات عبارتند از: متحد الشکل نبودن، غیر قابل تقسیم بودن، بی دوام بودن، محدودیت در نقل و انتقال، قابلیت ذخیره سازی پایین و فسادپذیری و بالاخره حجیم و جاگیر بودن.

این مشکلات بشر را بر آن داشت که در جستجوی اقلامی به عنوان واحد ارزش باشند که ضمن داشتن حجم کم، واحد ارزش بیشتر بوده و مشکلات فوق الذکر را کمتر داشته باشد که در نتیجه به استفاده از فلزات به خصوص طلا و نقره روی آورد.

سکه به عنوان پول

سالها طول کشید تا پول فلزی به صورت سکه با وزن معین و عیار مشخص رواج یابد. هرودت، مورخ مشهور یونان، ابداع سکه فلزی را به پادشاهان لیدی نسبت داده است. که حدود ۷-۸ قرن قبل از میلاد مسیح حکومت می کردند. هرودت می نویسد: اینان نخستین مردمی هستند که طلا و نقره را بصورت سکه درآورده و در داد و ستد مورد استفاده قرار دارند. کوروش، لیدی را تسخیر و پایتخت آن سارد را به آتش کشید. اما در آن زمان طلا به عنوان وسیله مبادله در خاورمیانه پذیرفته شده بود. کوروش از تجربه لیدی برای ضرب سکه استفاده نکرد اما داریوش برای اولین بار در ایران باستان اقدام به ضرب سکه های طلا و نقره نمود. سکه طلا "دری" و سکه نقره "شکل" و سکه مسی "فلس"، ضرب و رواج یافت. ضرب سکه بعد ها در یونان، ایتالیا و سیسیل فعلی پیشرفت و توسعه زیادی یافت و به صورت نوعی هنر ظریف درآمد.

بدین ترتیب مدت های مدیدی طلا و نقره به صورت های مختلف، نقش پول و واسطه مبادلات را در جهان ایفا کردند. به عبارتی از آغاز پیدایش پول فلزی در حدود سه هزار سال قبل تا نزدیک به چهار قرن پیش طلا و نقره و گاهی فلزات دیگر مثل مس، آهن و نیکل به عنوان پول رایج واسطه داد و ستد در جوامع بشری قرار گرفتند.

خصوصیات پول فلزی

- این فلزات کمیابند و ذخایر معدنی آنها فراوان نیستند.
 - همه مردم خواهان آنها و بصورت زیورآلات از آن استفاده می کنند.
 - خاصیت چکش خواری و تورق آن بالاست.
 - بر خلاف برخی از فلزات مثل آهن و مس فاسد شدنی نیست و در برابر شرایط جوی مقاوم است.
- اینکه بر خلاف برخی از کالاها نظیر الماس بدون از دست دادن ارزش قابل تقسیم است.
- بطور کلی نظام پولی کشورهای مختلف بر حسب نقشی که پول فلزی در اقتصاد ایفا می کرده است به دو نظام "سیستم پولی دو فلزی طلا و نقره" و "سیستم پولی تک فلزی پایه طلا یا پایه نقره" تفکیک شد.

سیستم پولی دو فلزی طلا و نقره

این سیستم پولی به دو صورت وجود داشته است. در یک شکل سکه های طلا و نقره بدون اینکه رابطه قانونی تبدیل بین آنها موجود باشد. به عنوان پول اصلی در جریان بوده اند. در شکل دوم بین سکه های طلا و نقره یک رابطه تبدیل قانونی حاکم بود است.

نظام یا سیستم پایه دو فلزی از اواخر قرن نوزدهم به بعد، به سبب کشف معادن نقره و افزایش روز افزون عرضه آن رفته رفته منسوخ گردید زیرا بر اثر افزایش عرضه، ارزش آن بشدت تنزل کرد.^۱

سیستم پایه پولی تک فلزی طلا و نقره

در این سیستم در واقع یک فلز طلا یا نقره با وزن و عیار معین به عنوان واحد پول کشور

انتخاب شده است. در واقع مشکلاتی که نظام دو فلزی ایجاد کرده بود اقتصادهای بزرگ آن روزگار مانند انگلستان و فرانسه را واداشت که به نظام تک فلزی روی بیاورند. انگلستان از سال ۱۸۱۶ میلادی رسماً نظام تک فلزی طلا را انتخاب کرد و لیبره طلای انگلیسی، تنها واحد پولی می‌شود که برای ضرب پذیرفته می‌گردد. البته کشورهای ایران، چین و هندوستان در همین مقطع دارای سیستم پولی تک فلزی نقره بودند. اما با توجه به مشکلات مربوطه به افزایش استخراج نقره و عرضه آن در نیمه دوم قرن ۱۹ که به نحو بی سابقه‌ای قیمت نقره را کاهش داد موجب گردید در اواخر قرن ۱۹ تقریباً کلیه کشورها سیستم تک فلزی طلا را انتخاب نمایند. کشور آمریکا نیز از سال ۱۹۰۰ میلادی سیستم پولی پایه طلا را رسماً اتخاذ کرد.

پول کاغذی

نظام مبادلات به تدریج متحول گردید و استفاده از پول کاغذی از اواسط قرن هفدهم میلادی در اروپا متداول شد.

اگرچه سابقه ایجاد پول کاغذی (اسکناس) به مفهوم امروزی آن به اواسط قرن هفدهم باز می‌گردد. اما پول کاغذی خود سرگذشتی طولانی دارد. بطوریکه در گذشته دور، صرافان کاغذهایی به نام رسپتا (Recepta) که به عنوان "قبض رسید" معروف بود صادر می‌کردند که به عنوان رسید پولی بود که نزد آنها به ودیعه سپرده شده بود. این رسیدها در بیشتر اوقات در آن زمان دست به دست می‌گشت. لیکن باید توجه داشت مالکین اصلی، هنگامیکه پول خود را نزد بانک به امانت می‌گذاشتند نه تنها بهره‌ای دریافت نمی‌کردند، بلکه جهت حفظ و نگهداری آن، مبلغی هم به بانک می‌پرداختند.^۱

مبدع اسکناس پالمستروخ (Palmstruch) بانکدار سوئدی، بنیانگذار بانک سوئد است. او در اواسط قرن هفدهم و در سال ۱۶۵۶ میلادی برای اولین بار نوعی اسکناس منتشر کرد که آن را به جای قبوض سپرده به جریان انداخت. او در واقع نخستین بانکدار بود که بیش از میزان موجودی سکه‌های مشتریان بانک رسید سپرده مسکوک صادر کرد و به عبارت دیگر اوراق اعتباری منتشر ساخت.

انتشار اسکناس در طول قرن هفدهم و هجدهم پیشرفت چندانی نداشت. اما در قرن نوزدهم مسائل مربوط به انتشار اسکناس دوباره مطرح شد. در طول قرن نوزدهم و تا زمان شروع جنگ جهانی اول، اسکناس در جریان که تقریباً در اکثر کشورها عمومیت یافته بود قابل تبدیل به فلز قیمتی بود و اسکناس منتشره در کشورهای مختلف قابلیت تبدیل به طلا، نقره یا هر دو فلز را داشتند.

به عبارت دیگر از قرن نوزدهم اسکناس تابع مقرراتی گردید و در چارچوب مقررات و قوانین بانکی و پولی، پول رایج عمومی در اقتصاد سرمایه داری شد. امروزه جنس اسکناس‌های منتشره دیگر کاغذی نیست. بلکه اسکناس‌ها را از نوعی کتان تولید می‌کنند. به عبارت دیگر جنس اسکناس‌های امروزی نوعی پارچه است.

خصوصیات پول کاغذی

در ارتباط با پول کاغذی، پل ساموئلسون، اقتصاددان آمریکایی معتقد است استفاده از پول کاغذی به عنوان وسیله مبادله متضمن تسهیلاتی است. پول کاغذی را با سهولت بیشتری می‌توان اینطرف و آنطرف برد. با چاپ کردن چند صفر زیاده‌تر یا کمتر ارزش این وسیله سبک (اسکناس) و قابل حمل با حجم کوچک خود زیاد و یا کم می‌شود. با یک گردآوری دقیق ارزش پول را می‌توان بسهولة تشخیص ساخت و آن را از تقلب و تنزل

در امان داشت. به علاوه هر شخصی نمی‌تواند به میل خود پول کاغذی را به مقادیر نامحدود چاپ نماید. در این نظام پولی، پول برای اینکه پول است نه برای اینکه کالا است مورد تقاضا می‌باشد.

پول تحریری

به موازات اسکناس پول بانکی یا پول تحریری (چک) در اواخر قرن ۱۹ توسعه یافت. امروزه در کشورهای پیشرفته بیش از ۹۰ درصد کلیه معاملات از لحاظ ارزشی از طریق چک انجام می‌شود.^۱

پول تحریری با گسترش بانک‌ها توسعه یافت. پول تحریری یا پول اعتباری به مجموع مانده حساب‌های مشتریان بانک‌ها و سایر موسساتی که سپرده جاری (دیداری) می‌پذیرند اطلاق می‌شود. این پول معمولاً به صورت چک یا وسایل دیگری از حسابی به حساب دیگری قابل نقل و انتقال است. پول تحریری به بیان ساده‌تر، همان حساب جاری و حساب اعتباری اشخاص و موسسات مختلف، نزد بانک‌ها است. در واقع عملیات بانکی به موازات نشر اسکناس، پول دیگری به نام "پول تحریری" یا "پول بانکی" یا "پول ثبتی" و یا "پول اعتباری" را ایجاد و رواج می‌دهد. استفاده از این نوع پول در اواخر قرن نوزدهم متداول گردید.

پول الکترونیکی

پول الکترونیکی یا پول دیجیتالی، عبارت است از ارزش پول منتشره از سوی دولت یا بخش خصوصی که بر روی یک وسیله الکترونیکی ذخیره شده است.

در سال‌های اخیر، مصرف‌کنندگان تمایل چشم‌گیری برای انجام مبادلات الکترونیکی از خود نشان داده‌اند. کاهش هزینه و افزایش سرعت دسترسی به اینترنت و مزایای اقتصادی و اجتماعی تجارت الکترونیکی از دلایل اصلی توجه مردم به اینگونه مبادلات است. پول الکترونیکی یک مکانیسم پرداخت ارزش ذخیره شده یا پیش پرداخت شده است که در آن مقداری از وجوه یا ارزش که برای مصرف‌کننده قابل استفاده است، در یک وسیله و قطعه الکترونیکی ذخیره شده و در تصرف مشتری است.

پول الکترونیکی نوعی ابزار مالی الکترونیکی است که حداقل از عهده انجام همه وظایف پول بر می‌آید. بنابراین پول الکترونیکی می‌تواند جانشین بسیار نزدیکی برای پول بانک مرکزی باشد.

ارزش پولی ذخیره شده بر روی وسیله الکترونیکی با اجازه مصرف‌کننده درگیر معاملات پرداختی، می‌تواند به وسیله الکترونیکی دیگر انتقال یابد.

این روش با سیستم‌های پرداخت الکترونیکی مرسوم نظیر کارت‌های پرداخت و اعتباری و نقل و انتقالات کابلی که هر کدام معمولاً نیازمند اخذ مجوز مستمر بوده و ممکن است در هر معامله متضمن بدهکار کردن و بستنکار کردن حساب‌های بانکی باشند، متفاوت است.

بر خلاف پول بانک مرکزی که پول بیرونی است، پول الکترونیکی همانند یک سپرده دیداری یا چک مسافرتی پول درونی بانکها می‌باشد.

پول درونی طلب قانونی دارنده آن از ناشر آن می‌باشد. در حالی که پول بیرونی متضمن چنین طلبی نیست. به عبارت دیگر، موجودی پول الکترونیکی، یک طلب جاری اشخاص و یا موسسات از بانکها است که با هیچ حساب خاصی ارتباط ندارد.

به طور کلی فرآورده‌های پول الکترونیکی را از نظر فنی می‌توان به دو دسته تقسیم کرد.

۱- پول الکترونیکی مبتنی بر کارت‌های هوشمند

۲- پول الکترونیکی مبتنی بر نرم افزار رایانه‌ای

فرآورده‌های پول الکترونیکی مبتنی بر کارت هوشمند، برای تسهیل پرداخت‌های با ارزش کوچک در معاملات خرد، به صورت رو در رو طراحی شده‌اند. بنابراین انتظار می‌رود که فرآورده‌های پول الکترونیکی مبتنی بر کارت هوشمند، استفاده از پول بانک مرکزی و نیز در حد کمتر استفاده از کارت‌های اعتباری و پرداخت را برای پرداخت‌های مستقیم، را کاهش دهد.^۱

ویژگی‌های سیستم‌های پرداخت الکترونیکی

امنیت: ایمن ساختن اطلاعات به معنای جلوگیری از تحریف و دستیابی به اطلاعات توسط افراد غیر مجاز.

تقسیم پذیری: بیشتر فروشندگان تنها کارت‌های اعتباری را برای دامنه‌ای حداقل و حداکثر قبول می‌کنند. بنابراین هر چه دامنه قبول پرداخت‌ها را زیاده‌تر کند امکان پذیرش بیشتری دارد.

قابلیت بررسی: سیستم باید تمام عملیات مالی را ثبت کند تا در صورت لزوم بتوان اشکالات و خطاهای احتمالی را ردیابی کرد.

قابلیت اطمینان: سیستم باید بقدر کافی مستحکم باشد تا کاربران در صورت قطع برق و یا قطع ارتباط پول‌ها را از دست ندهند.

گمنامی: این مطلب با حریم خصوصی ارتباط دارد یعنی برخی خریداران تمایل دارند هویت و مشخصات خرید هایشان گمنام باقی بماند.

عدم تکذیب: یک سیستم پرداخت اینترنتی باید گروه‌های درگیر را مطمئن و متعهد سازد که

۱- سازمانهای پولی و مالی بین‌المللی "اصغر مشبکی" انتشارات جهاد دانشگاهی ۱۳۸۴

گروهی نتواند معاملات را انکار کرده و یا بطور غیر قانونی از زیر آن شانه خالی کند.

بانکداری الکترونیک

بانکداری الکترونیکی عبارت است از استفاده از فناوری‌های پیشرفته نرم افزاری مبتنی بر شبکه و مخابرات برای تبادل منابع و اطلاعات به صورت الکترونیکی که می‌تواند باعث حذف نیاز به حضور فیزیکی مشتری در شعب بانک‌ها شود.

تعاریف دیگری از بانکداری الکترونیک

- فراهم آوردن امکان دسترسی مشتریان به خدمات بانکی با استفاده از واسطه‌های ایمن و بدون حضور فیزیکی
- استفاده مشتریان از اینترنت برای سازماندهی، آزمایش و یا انجام تغییرات در حساب‌های بانکی خود و یا سرمایه‌گذاری بانک‌ها برای ارائه عملیات و سرویس‌های بانکی.
- ارائه مستقیم خدمات و عملیات بانکی جدید و سنتی به مشتریان از طریق کانال‌های ارتباطی متقابل الکترونیک.

مزایای بانکداری الکترونیک

می‌توان آن‌ها را از دو جنبه‌ی مشتریان و موسسات مورد بررسی قرار داد. از جنبه‌ی مشتریان می‌توان به صرفه‌جویی در هزینه‌ها اشاره کرد و از جنبه‌ی موسسات می‌توان به حفظ مشتریان علیرغم تغییرات مکانی بانک‌ها اشاره کرد. همچنین جلوگیری از اختلاس یکی دیگر از مزایای آن است.

مزایای بانکداری الکترونیک از دو زاویه

أ- از دید موسسات مالی^۱

« ایجاد و افزایش شهرت بانک ها در افزایش نوآوری

« حفظ مشتریان کنونی بانک

« جذب مشتریان جدید

« گسترش محدوده جغرافیایی

« ارائه خدمات بیشتر به مشتریان کنونی

« افزایش امکان رقابت

« کاهش هزینه

ب- از دید مشتریان

« صرفه جویی در زمان

« دسترسی به کانال های متعدد

« صرفه جویی در هزینه ها

معایب بانکداری الکترونیک

داشتن دسترسی به رایانه: مشتری برای بهره مند شدن از مزایای بانکداری الکترونیک

باید به کامپیوتر دسترسی داشته باشند.

امنیت شبکه های اینترنتی و هکرها مهم ترین مشکل مربوط به مقوله امنیت می باشد.

بانکها جهت اطمینان از امنیت در سیستم بانکداری الکترونیک به طور منظم در حال

بازنگری و اصلاح برنامه های امنیتی (کدها و سخت افزارها) هستند. این امر منجر به

افزایش هزینه های بانکداری الکترونیک می شود.

۱- نشریه بانک تجارت، (جمله بانکداری الکترونیک)

سیستم بانکداری الکترونیکی در سه سطح اقدام به ارائه خدمات برای مشتریان می نمایند:

- أ- اطلاع رسانی: این سطح ابتدایی ترین سطح بانکداری الکترونیکی است. بانک اطلاعات مربوط به خدمات و عملیات بانکی خود را از طریق شبکه های عمومی یا خصوصی معرفی می کند.
- ب- ارتباطات: این سطح از بانکداری اینترنتی امکان انجام مبادلات بین سیستم بانکی و مشتری را فراهم می آورد.

ج- تراکنش: این سیستم متناسب با نوع اطلاعات و ارتباطات خود، از بالاترین سطح ریسک برخوردار است و باید سیستم ایمنی قوی بر آن حاکم باشد. در این سطح مشتری در یک ارتباط متقابل قادر است تا عملیاتی چون پرداخت صورتحساب، صدور چک، انتقال وجه و افتتاح حساب را انجام دهد.^۱

شاخه های بانکداری الکترونیک

- بانکداری اینترنتی
- بانکداری مبتنی بر تلفن همراه و فناوری آن
- بانکداری تلفنی
- بانکداری مبتنی بر نامبر
- بانکداری مبتنی بر دستگاه های خودپرداز
- بانکداری مبتنی بر پایانه های فروش
- بانکداری مبتنی بر شعبه های الکترونیکی
- کانال های بانکداری الکترونیک
- رایانه های شخصی
- کیوسک
- شبکه های مدیریت یافته
- تلفن ثابت و همراه
- دستگاه های خودپرداز
- پایانه های فروش^۲

۱- روزنامه و مجله دنیای اقتصاد، شماره های مختلف
پول و ارز و بانکداری، دکتر ابراهیم سری دیوشلی، محمد قجر - ۱۳۹۱

فصل هفتم

حذف صفرهای پول

حذف صفرهای پول و پیامدهای آن

در دهه‌های گذشته، کشورهای گوناگونی به حذف صفرها و تغییر واحد پولی خود اقدام کرده اند و رکورددار این تغییرات، کشور برزیل است به گونه ای که تا کنون این کشور در شش مرحله، هجده صفر از واحد پولی خود حذف کرد و هشت بار نیز واحد پولی را تغییر داد.

دکتر ماجدی در این باره می‌گوید: حذف صفر از پول ملی، معمولاً با دو هدف صورت می‌گیرد. اما به هدف نخست یعنی عملیات حسابداری اشاره ای می‌کنیم. وقتی ارزش و قدرت خرید پول ملی کاهش پیدا می‌کند و نسبت برابری آن در مقایسه با دیگر اسعار (معاوضه، مبادله) به شدت پایین می‌آید، به ناچار تعدادی صفر حذف می‌شود. حذف صفر به این شکل به معنای گرفتن تصمیم در حوزه‌های دیگر مثبت بوده و تنها برای ساده شدن امور محاسباتی، تعدادی صفر از پول ملی حذف می‌شود. بحث حذف سه یا چهار صفر از ریال نیز مطرح شد و مقامات بانکی و اقتصادی نیز در این مدت به این تغییر متمایل شده‌اند که از آن جمله می‌توان به سخنان وزیر اقتصاد و دارایی و رئیس بانک مرکزی اشاره کرد. به گزارش "شهروند امروز"، ایران پس از زیمباوه بحران زده با تورم یازده میلیون و ۲۵۰ هزار دلاری و فقیرترین کشور آسیا و برمه با تورم ۴۰ درصدی، از حیث تورمی در رده سوم جهان قرار دارد .

این در حالی است که در بین ده کشوری که رکورددار تورم بوده‌اند، ایران پس از پاکستان و مصر با ۳۴۰ میلیارد دلار، بیشترین تولید ناخالص ملی را داشته است. با این حال، دکتر حسینی سومین سکاندار وزارت امور اقتصادی و دارایی در دولت نهم با اشاره به اینکه هنوز در کارگروه اقتصادی، حذف صفرها قطعیت پیدا نکرده گفت: در شرایطی

که تورم بالا می رود، چاره‌ای جز انتشار ارقام درشت تر برای سهل الوصول کردن روابط مالی مردم وجود ندارد. مضاف بر اینکه اگر قرار باشد سکه ضرب شده با ارقام پایین تر صورت بگیرد، هزینه ضرب برای دولت بالاتر می رود، زیرا ارزش فلز مصرف شده در ضرب سکه از خود آن در بسیاری از مواقع بیشتر شده است. به همین دلیل، گزارش شده که عده ای سکه موجود را به دلیل ارزش بالاتر فلز به کار رفته، جمع آوری و آب می کنند. بنابراین، دولت باید تدبیری بیندیشد تا در کنار تسهیل روابط مبادله مالی، امکان این سوء استفاده را به کمترین حد ممکن برساند.

حذف صفر پول ملی

یک کارشناس اقتصادی امریکایی مقاله ای تحلیلی در مورد حذف صفرها از پول ملی توصیه کرد و گفت: قبل از این اقدام افکار عمومی باید آماده شود و به مردم برای تطبیق با شرایط و پول جدید فرصت داده شود. یک اقتصاددان امریکایی به نام دو جونز، طی مقاله ای به بررسی موضوع حذف صفرها با تکیه بر کشور غنا پرداخته است. غنا یکی از کشورهای در حال توسعه در قاره افریقا است که به دلیل کاهش شدید ارزش پول ملی خود در طی سال های اخیر موضوع حذف صفرها در سطح محافل سیاسی و علمی این کشور به بحث گذاشته شده است. در عین حال تا کنون اقدامی در این جهت انجام نشده است.

اجرای طرح حذف صفرها در چه زمان، به چه علت و با چه روش؟

به گفته "دو جونز" هر گونه تصمیم نادرست می تواند آثار منفی زیادی را بر اقتصاد غنا پس از حذف صفرها داشته باشد. حذف صفر از پول ملی می تواند فشارهای زیادی را بر اقتصاد ملی وارد کند. به همین دلیل است که برخی از کارشناسان از حذف صفرها

به عنوان اسب تروژان یادآوری می‌کنند. پیش از اقدام برای حذف صفر از پول ملی باید کلیه شرایط اقتصادی یک کشور بررسی شود و به این سوال پاسخ داده شود که چرا برخی کشورها اقدام به حذف صفر می‌کنند ولی برخی از کشورها دست به این اقدام نمی‌زنند.^۱

به عنوان مثال، چرا کره جنوبی، برزیل و آرژانتین بیش از این صفر را از پول ملی خود حذف کرده‌اند. بنابراین حذف صفرها به خودی خود، اقدام بدی نیست ولی مساله این است که این اقدام چه زمانی و به چه علت و به چه روشی در اقتصاد یک کشور اجرا می‌شود؟

قبل از حذف صفرها افکار عمومی آماده شود

کره جنوبی از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۷ در خصوص آثار و تبعات اقتصادی حذف صفرها از پول ملی خود تحقیق و بررسی کرد. ژاپن نیز در سال ۲۰۰۲ میلادی تصمیم به حذف صفر از این گرفت ولی کویزومی، نخست وزیر وقت این کشور با این مسئله مخالفت کرد. کره جنوبی جولای ۲۰۰۷ را برای جایگزینی پول ملی جدید به جای پول قدیمی انتخاب کرد و این در حالی بود که این اقدام با پشتوانه سه سال تحقیقات دقیق اقتصادی همراه بود. دولت کره پیش از آنکه اقدام به طرح موضوع در پارلمان این کشور نماید، افکار عمومی مردم را طی سال دسامبر ۲۰۰۶ به این موضوع و تبعات آن آگاه ساخت.

در واقع دولت‌ها باید بیش از اقدام برای حذف صفر از پول ملی، مردم را نسبت به این موضوع و آثار مختلف اقتصادی آن به خوبی آگاه و مطلع نمایند. بی‌اعتمادی و نااطمینانی مردم نسبت به حذف صفر از پول ملی می‌تواند آثار مخربی بر اقتصاد هر کشوری داشته باشد. مردم باید به خوبی نسبت به اقدامات اقتصادی دولت مطلع باشند.

نقش مهم رسانه ها در آماده کردن زمینه برای حذف صفرها

دولت‌ها باید برای موفقیت در اجرای این برنامه، عملکردی کاملاً شفاف داشته باشند و بانک مرکزی نیز باید به سوی استقلال کامل از دولت حرکت کند. نکته قابل ذکر دیگر نقش مهم رسانه‌ها در آگاهی دادن به مردم و آماده کردن زمینه لازم برای حذف صفر از پول ملی است. دولت به تنهایی قادر به آماده کردن بستر لازم برای حذف صفر نیست و در این بین نباید از نقش کلیدی رسانه‌ها در افزایش آگاهی مردم نسبت به این موضوع غافل شد.

تورم تنها یک نتیجه حذف صفرها

اکثر اقدامات انجام شده در جهان برای حذف صفر از پول ملی، با اهداف فنی و کارشناسی بوده است. غنا طی سال ۱۹۶۵ میلادی واحد پول خود را به سدی و پسوا تغییر داده است. غنا طی سال ۱۹۶۷ نیز به علت حذف عکس "دکتر کوامه کروما" مجبور به تغییر شکل پول ملی خود شده است.

تا سال ۱۹۷۹ میلادی تنها اسکناس ۵۰ سدی در غنا وجود داشت. طی سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۱ اسکناسهای ۵۰۰۰ سدی نیز منتشر شد. از آن پس تا سال ۲۰۰۲ دولت غنا اقدام به انتشار اسکناسهای ۱۰ و ۲۰ هزار سدی نموده است. حذف صفر از پول ملی غنا به خاطر کنترل تورم نبوده است، البته مقام‌های رسمی غنا علت را برای حذف صفر از پول ملی این کشور بر می‌شمرند که مبارزه با تورم جزء آنها نیست.

نرخ تورم غنا طی نوامبر ۲۰۰۶ به ۱۰/۳ درصد بوده و این رقم تا پایان سال ۲۰۰۶ به ۱۰/۵ درصد رسید. دولت غنا دلایلی مثل تسهیل در انجام امور بانکی، تسهیل فعالیت دستگاه‌های خودپرداز و حمل و نقل آسان و راحت پول از جمله علل حذف صفر از سدی اعلام کرده است. ارزش واقعی و خالص سدی برای مردم غنا کاهش می‌یابد چرا که قیمت اسمی کالاها در حال افزایش است. بانک مرکزی غنا هنوز اعلام نکرده حذف

صفر از پول ملی این کشور (سدی)، چه میزان برای اقتصاد این کشور هزینه در برداشته و برای اجرای بهتر و شفافیت بیشتر، دولت باید میزان هزینه‌های اجرای این طرح را به مردم غنا اعلام می‌نمود.^۱

حذف صفرها در کره جنوبی ۴۷۰ میلیون دلار هزینه داشت.

کره با جمعیت ۴۸/۸ میلیون نفر و اقتصاد ۸۱۱ میلیارد دلاری و صنایع پیشرفته‌ای مثل الکترونیک، کشتی‌سازی و خودروسازی، بیش از ۴۷۰ میلیون دلار برای اجرای طرح حذف صفر از وون هزینه کرد. این هزینه‌ها شامل چاپ و انتشار اسکناس‌های جدید، سکه‌های جدید و جایگزینی دستگاه‌های خودپرداز پیشرفته بوده است.

باید به مردم برای تطبیق با شرایط و پول جدید فرصت داده شود

کره جنوبی موارد امنیتی زیادی را برای چاپ و انتشار اسکناس‌های وون جدید به کار برد. اسکناس‌های جدید این کشور به راحتی قابل جعل و انتشار غیر قانونی نیست. بر اساس تجربه کشورهای مختلف جهان، نظرات کارشناسان و محققان اقتصادی و تجربه کشورهای مثل برزیل و آرژانتین که تا کنون ۵ تا ۶ بار اقدام به حذف صفر از پول ملی خود نمودند، به این نتیجه می‌رسیم که بهترین راه برای موفقیت حذف صفر از پول، شفافیت و فرصت دادن به مردم برای تطبیق با شرایط و پول جدید است. دولت باید از هر اقدامی که موجب بی‌اعتمادی مردم به پول جدید شود خودداری کند. چرا که این مساله به افزایش فشارهای تورمی دامن خواهد زد و موجب گسترش نفوذ ارزهای خارجی مثل دلار در اقتصاد ملی خواهد شد.^۲

حذف صفرها می تواند کاهش شدید صادرات را به دنبال بیاورد!

کره با حذف سه صفر از پول ملی خود هر ۱۰۰۰ وون قدیمی را با یک وون جدید مبادله کرد. غنا قصد دارد با حذف چهار صفر از پول خود هر ۱۰۰۰۰ سدی قدیمی را با یک سدی جدید مبادله کند. به اعتقاد کارشناسان حذف یکباره چهار صفر از سدی موجب واکنش شدید مردم غنا خواهد شد و بهتر این است که دولت در گام نخست سه صفر از پول خود را حذف کند. به نظر می رسد حذف سه صفر از پول ملی غنا در شرایط کنونی منطقی تر است.

نگرانی مهم صادر کنندگان غنایی نیز قابل توجه است. صادر کنندگان غنا نگران این هستند که افزایش ارزش پول ملی این کشور موجب کاهش قدرت رقابت آنها در بازارهای جهانی و افت چشمگیر صادرات غنا خواهد شد. امریکا با اتخاذ سیاست کاهش ارزش دلار طی سال ۲۰۰۶، میزان صادرات خود را به اندازه قابل توجهی افزایش داد. این مساله موجب کاهش کسری تجاری امریکا شد. ولی از طرف دیگر مردم امریکا قادر به خرید کالاهای خارجی بیشتر نبودند. علیرغم کاهش ارزش دلار، کسری تجاری امریکا با چین به بیش از ۲۰۰ میلیارد دلار تا پایان سال ۲۰۰۶ رسید. صنعت کاکائوی غنا طی سال ۲۰۰۳-۲۰۰۴ ضربه زیادی خورد و اکنون نیز بیم آن می رود که افزایش ارزش پول ملی این کشور، موجب کاهش صادرات کاکائو شود. این در حالی است که افزایش هزینه تولید کاکائو نیز فشار بیشتری را بر صادرکنندگان وارد خواهد کرد.

نتایج حذف صفر پول ملی در ۷۱ کشور دنیا

لاینا موسلی استاد دانشگاه کارولینای شمالی امریکا طی مقاله‌ای به بررسی و تحلیل موضوع حذف صفر از پول ملی پرداخته است. موسلی در این مقاله با اشاره به پیشینه

و تاریخچه حذف صفرها در سطح جهان ۷۱ مورد حذف صفر از پول ملی در جهان از نیم قرن گذشته تا کنون به ذکر شرایط لازم برای انجام این عمل و نتایج و فواید آن پرداخته است. بر اساس اعتقاد این استاد دانشگاه حذف صفرها به خودی خود نمی‌تواند در مهار تورم مفید باشد و این عمل باید در چارچوب یک سلسله اصلاحات مهم اقتصادی شود. اما در صورت اجرای درست این عمل تورم مهار می‌شود، اعتبار پول ملی افزایش می‌یابد، روحیه ملی ارتقا پیدا می‌کند و سرمایه‌گذاری‌های خارجی در کشور افزایش می‌یابد.

۷۱ مورد حذف صفر پول ملی از سال ۱۹۶۰ تا کنون در جهان انجام شده است

به اعتقاد موسلی از سال ۱۹۶۰ تا کنون، در ۷۱ مورد دولت‌های در حال توسعه مجبور شده‌اند چندین صفر را از پول ملی خود حذف کنند. آخرین نمونه در این زمینه به زیمبابوه مربوط می‌شود که طی آن دولت این کشور ۱۰ صفر از پول ملی این کشور حذف کرد. در ژانویه ۲۰۰۵ نیز، ترکیه لیره جدید را جایگزین لیره قدیم خود کرد. بر این اساس، هر یک میلیون لیره قدیم ترکیه به یک لیره جدید تبدیل شد. در سال‌های اخیر نیز رومانی با حذف چهار صفر واحد پول جدید خود موسوم به لیو را معرفی کرد. در هر دو مورد، دولت‌های ترکیه و رومانی پیام آشکاری را برای مردم و جامعه بین‌الملل فرستادند و آن اینکه سیاست‌های اقتصادی دولت در گذشته اشتباه بوده است.

اگرچه حذف صفر از پول ملی و معرفی پول جدید، بیش از آنکه به اقدام سیاسی باشد، یک اقدام فنی و کارشناسی است ولی کنترل دولت بر پول ملی نشانه و شاخصه یک دولت مدرن است. دولت‌ها از اواسط قرن نوزدهم کنترل سیاست‌های پولی را به دست گرفتند. امروزه چالش‌های زیادی برای کنترل سیاست‌های پولی وجود دارد. حذف

صفر از پول ملی بخشی از بسته اصلاحات اقتصادی و سیاسی به شمار می رود. همان طور که این مساله در افغانستان طی اکتبر ۲۰۰۲ اتفاق افتاد. دولت افغانستان با حذف سه صفر از پول خود افغانی جدید را به عنوان پول ملی این کشور معرفی کرد.

حذف صفرها مانع نفوذ ارزهای خارجی در اقتصاد کشور می شود!

بر اساس این گزارش حذف صفر از پول ملی ابزاری برای حمایت دولت از اقتدار سیاست‌های پولی به شمار می‌رود. اگر مردم اعتماد خود را نسبت به پول ملی از دست بدهند، ارزهای خارجی به خصوص آنها که پرستیژ بیشتری دارد، رواج خواهد یافت. این مساله فشار روانی و اقتصادی زیادی را بر دولت‌ها وارد خواهد کرد. سیاست‌های اقتصادی نه تنها تحت تاثیر بازارهای مالی بین المللی قرار دارند بلکه بانک‌های مرکزی خارجی نیز بر سیاست‌های اقتصادی تاثیر خواهند گذاشت. حذف صفرها مانع از نفوذ ارزهای خارجی و بیگانه در اقتصاد خواهد شد.

به عنوان مثال اگر مردم ترکیه نسبت به لیره جدید اعتماد کافی داشته باشند، دیگر از استفاده از یورو و دلار خودداری خواهند کرد. معمولاً حذف صفر از پول ملی پس از بحران‌های اقتصادی صورت می‌گیرد و دولت قصد دارد با این اقدام مردم را متقاعد کند که دوران تورم شدید به سر رسیده است. در برخی موارد این سیاست جواب می‌دهد و حذف صفر می‌تواند جلوی افزایش تورم را بگیرد ولی در برخی موارد نیز حذف صفر قادر به کاهش سریع تورم نیست.

آرژانتین و برزیل نمونه‌های بارزی از این مساله در دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ به شمار می‌روند. هنوز کشورهای زیادی سیاست حذف صفر از پول ملی خود را انتخاب نکرده‌اند. گرچه این کشورها با نرخ تورم بالا روبرو هستند. بی ارزش شدن پول ملی در برخی

از کشورها، کم کم مردم را به پول آن کشور بی اعتماد می‌کند.

در برخی موارد نیز دولتها به تدریج سیاست حذف صفر را اتخاذ کرده‌اند که این مدت زمان ممکن است بیش از ده سال طول بکشد. به نظرمی رسد حذف صفر از پول ملی هزینه‌های کمی بر اقتصاد تحمیل کند.^۱ این سیاست تنها مستلزم انتشار اسکناس‌های جدید و آگاه کردن مردم و بازارهای مالی نسبت به تغییرات جدید است.

حذف صفرها بدون اصلاحات اقتصادی به مهار تورم کمک نمی‌کند!

در قرن نوزدهم، دولتها وقتی با کمبود طلا و نقره روبرو می‌شدند، ارزش پول ملی خود را تعدیل می‌کردند. طی سالهای ۱۹۶۰ تا کنون ۷۱ مورد حذف صفر از پول ملی در کشورهای در حال توسعه انجام شده است. حذف صفرها نیز ابعاد مختلفی داشته است. در این مدت از حذف یک صفر در ۱۴ مورد تا حذف شش صفر در ۹ مورد وجود داشته است. میانگین آن حذف سه صفر از پول ملی بوده است.

نوزده کشور در این مدت یک بار اقدام به حذف صفر کرده‌اند و ده کشور نیز دو بار این کار را انجام دادند. آرژانتین چهار بار، یوگسلاوی سابق پنج بار و برزیل نیز شش بار صفرهای پول ملی خود را حذف کردند. در سال ۱۹۹۲ میلادی بحران‌های اقتصادی در آرژانتین موجب کاهش چشمگیر ارزش پول ملی این کشور و وقوع بحران دلار در این کشور شد. دولت آرژانتین نیز مجبور شد برای جلوگیری از افزایش شدید تورم، بسته اصلاحات اقتصادی را با اولویت حذف صفر از پول ملی اجرا کند. در برخی از کشورها مثل شیلی و کرواسی، سیاست حذف صفر پس از اجرای سیاستهای تثبیت اقتصادی انجام شده است. در برخی از کشورها مثل آنگولا، جمهوری کنگو و نیکاراگوئه به رغم حذف صفر از پول ملی، تورم همچنان بالاست. بنابراین یکی از

پول و گردهمایی پولی ||| فصل هفتم حذف صفرهای پول

مسائلی که حذف صفر از پول ملی را ایجاب می‌کند، افزایش شدید تورم است. در آرژانتین طی سال ۱۹۶۰ میلادی، هر دلار آمریکا در برابر ۱۱۰۰ تا ۳۵۰۰ پیروی آرژانتین مبادله می‌شد. آرژانتین با حذف دو صفر از پول خود ارزش آن در برابر دلار را افزایش داد. در اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی نیز هر دلار آمریکا در برابر ۱۸۰۰۰ تا ۱۸۰۰۰۰ پیرو داد و ستد می‌شد. دولت آرژانتین در سال ۱۹۸۳ چهار صفر از پول خود را حذف کرد. اگر دولت تنها به حذف صفرهای پول ملی اکتفا کند و اصلاحات اقتصادی فراگیر و جامعی را اجرا ننماید، سیاست حذف صفر به تنهایی کارساز نخواهد بود.

تأثیرات سیاسی حذف صفرها از پول

در نظام‌های سیاسی دموکراتیک، استفاده از حذف صفر پول ملی، می‌تواند تأثیر مهمی در انتخاب مجدد یک حزب داشته باشد. البته حذف صفر از پول ملی می‌تواند تأثیر معکوس نیز داشته باشد و موجب شکست سیاست‌های اقتصادی یک دولت و حزب شود. به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، پول واسطه مبادلات است که امکان مبادلات در اقتصاد را تسهیل می‌کند. برخی دیگر از کارشناسان بر این باورند که پول نه تنها واسطه مبادلات اقتصادی است بلکه بر هویت ملی شهروندان و اقتدار دولت نیز تأثیر می‌گذارد. بنابراین پول می‌تواند به عنوان ابزاری برای تحکیم هویت ملی و سیاسی ملت‌ها به شمار رود. بنابراین حذف صفر از پول ملی می‌تواند بر دیدگاه شهروندان نسبت به وضعیت اقتصادی و هویت ملی کشورشان تأثیر گذار باشد. اگر شهروندان یک کشور همواره انتظار کاهش ارزش پول ملی خود را داشته باشند، این مساله موجب نگرانی مقام‌های دولتی خواهد شد. دولت باید با حفظ ارزش پول ملی، اعتماد شهروندان خود را نسبت به پول ملی کشور افزایش دهد و مانع از این شود که شهروندان به ارزهای خارجی روی آورند.

اگر شهروندان یک کشور به سمت استفاده بیشتر از ارزهای خارجی برای مبادلات روزانه خود حرکت کنند و اعتماد عمومی نسبت به پول ملی در حال کاهش باشد، دولت باید بلافاصله، حذف صفر از پول ملی را در دستور کار خود قرار دهد. بر اساس مدل‌های آماری، تورم و نرخ ارز، شاخص‌های تاثیر گذاری در حذف صفرهای پول ملی به شماری رود. در واقع ارتباط معنی داری بین نرخ تورم، نرخ ارز و حذف صفر از پول ملی وجود دارد و این مساله به خوبی در مدل‌های اقتصادسنجی و مدل‌های آماری به چشم می‌خورد.

مسائل عمده پولشویی :

۱- فرایند پولشویی و تعریف آن.

۲- آثار و پیامد های پولشویی.

۳- پولشویی آفت پنهان.

۴- نشانه پولشویی.

۵- پولشویی و اثرات اقتصادی آن.

دموکراسی و نظام دموکراتیک سیاسی کشورها نیز تاثیر زیادی در اتخاذ سیاست حذف صفر از پول ملی دارد. نتیجه اینکه هر چه قدر نظام سیاسی یک کشور دموکراتیک تر باشد، نظام سیاسی آن کشور در برابر حذف صفر از پول ملی مقاومت کمتری می‌کند. نکته دیگر اینکه، از فشارهای صندوق بین المللی پول برای اجرای برنامه حذف صفر از پول ملی نباید غافل شد. پس عوامل و متغیرهای خارجی نیز بر اتخاذ سیاست حذف صفر از پول ملی موثر است .

صندوق بین المللی پول برای اعطای وام و تسهیلات به کشورها از آنها می‌خواهد تا اصلاحات ساختاری را در اقتصاد خود ظرف مدت معینی انجام دهند که بخشی از این اصلاحات مربوط به حذف صفر از پول ملی آنهاست. بنابراین فشار صندوق بین المللی پول، عامل تاثیرگذاری در

اتخاذ این سیاست است. نکته دیگر اینکه، اگر کشوری در گذشته از سیاست حذف صفر از پول ملی استفاده کرده باشد، احتمال استفاده مجدد از این سیاست افزایش خواهد یافت و دولت‌های بعدی مقاومت کمتری در برابر اجرای این سیاست خواهند داشت.

روسیه و بحران پول‌های سیاه

افزایش نرخ سود بانکی در نیمه‌های شب در روسیه نه تنها شفاف‌ی درد کرملین نشد، بلکه تنها زنگ خطر را برای این کشور به صدا درآورد. حتی در روزی که به سه شنبه سیاه شهرت پیدا کرد، ارزش روبل باز هم ۱۰ درصد سقوط کرد و نشان داد که سقوط ارزش روبل داستانی ادامه دار است.

بنابراین گزارش‌های موجود در روسیه افزایش نرخ بهره بانکی مانع از سقوط ارزش روبل نشد و این روند همچنان ادامه دارد. پوتین اینک به دنبال یک مقصر می‌گشت و همانگونه که در صحبت‌های خود عنوان کرده بود، او غرب را به عنوان متهم اصلی این موضوع می‌داند. تحریم‌های یک جانبه علیه مسکو دلیل اصلی این سقوط بی سابقه است. حالا، نخست وزیر این کشور در پی کاهش شدید ارزش روبل از مردم این کشور می‌خواهد که صبر داشته باشند. او در سخنانی که به همین منظور داشت به مردم روسیه قول داد که ارزش پول این کشور مانند سال‌هایی که روسیه درگیر بحران کاهش ارزش روبل بود، بتواند دوباره سر پا بایستد و این دوران سخت را پشت سر بگذارد. روزنامه نزاویسیمایا گازتا، چاپ روسیه می‌نویسد: که قیاس مدودف، نخست وزیر روسیه، با شرایط ۲۰۰۸ قابل قبول نیست.

به نوشته این روزنامه روسیه در حال حاضر با تحریم‌های یک جانبه غرب رو به رو شده است و بخشی از بحران‌های فعلی این کشور ناشی از این تحریم‌ها است. به رغم اینکه بانک

مرکزی این کشور تا کنون ۷۵ میلیارد دلار هزینه کرده تا ارزش روبل را حفظ کند، باز هم این سقوط ادامه پیدا کرده و ترفند خانم الویرا نابیولینا، رئیس بانک مرکزی روسیه، مفید واقع نشده است. بر این اساس در روسیه سه شنبه، روز سیاه یا سه شنبه سیاه، لقب گرفت.

در این شرایط برخی می‌گویند که سیاست‌های غلط دولت روسیه باعث تشدید مشکلات اقتصادی روسیه شده است. آلکسی ال. کودرین، وزیر سابق اقتصاد روسیه، در زمره این افراد است و می‌گوید پایین آمدن قیمت نفت و تحریم‌های روسیه عامل اصلی این آشفتگی در بازار ارز روسیه نیست و در واقع سیاست‌های غلط پولی باعث چنین هرج و مرجی شده است. کودرین خود در سال ۲۰۰۸ به عنوان وزیر اقتصاد این کشور چنین شرایط مشابهی را تجربه کرده بود. اما توانست کشتی متلاطم کرملین را از توفان عبور دهد و روسیه را به همراه چین و ترکیه در زمره کشورهای قرار دهد که در رکود بزرگ رشد اقتصادی خود را حفظ کرده بودند.

تأثیرات فلج‌کننده تشدید تحریم‌های غرب علیه این کشور نیز مزید بر علت شده و سقوط بهای روبل را تسریع کرده است. با اینکه بانک مرکزی روسیه روز دوشنبه (۱۵ دسامبر) به تزریق بیش از ۶ میلیارد دلار نقدینگی اقدام کرد، با این حال نتوانست از کاهش بیشتر قیمت روبل جلوگیری کند. به گزارش خبرگزاری فرانسه به رغم اقدام روز دوشنبه بانک مرکزی روسیه و تزریق ۶ میلیارد دلار دیگر نقدینگی در ماه جاری برای جلوگیری از سقوط بیشتر روبل، برای اولین بار ارزش واحد پول روسیه در مقابل یک دلار به ۲۱ و ۶۶ در مقابل یک یورو به ۸۵٫۲۱ روبل رسید. به گزارش دنیای اقتصاد، ارزش روبل روسیه در سال جاری، ۴۹ درصد در مقابل دلار کاهش یافته است. تنزل روبل اکنون از تنزل هریونا، واحد پول اوکراین، کشوری که در حال جنگ و در آستانه ورشکستگی است هم بدتر شده است. ارزش هریونا در مقابل ارزهای دیگر (دلار و یورو) ۴۸ درصد کاهش یافته است.

برخی اعتقاد دارند که فشار اقتصادی بر کرملین باعث خواهد شد مناطق جدایی طلبی مثل چچن با استفاده از این وضعیت، موقعیت خود را در داخل این کشور تقویت کنند. استرویی تالبوت، کارشناس امور بین الملل در بلاگ روتترز، در یادداشتی می نویسد: که سال ۲۰۱۵ ممکن است پوتین مرگ امپراطوری خود را به چشم ببیند.

او می نویسد: قابل تصور است که روسیه در حال طی کردن شرایطی است که پیش از این شوروی در سال ۱۹۹۱ طی کرد. پوتین از دل اواخر دوران جنگ سرد بیرون می آید. او پس از بوریس یتلسین که سکان روسیه شکست خورده را به دست گرفته بود، نخستین تجربه خود را در رویارویی با جدایی طلبان چچنی در سالهای ۱۹۹۴ تا ۱۹۹۶ تجربه کرد. او سپس در سال ۱۹۹۹، سومین جنگ خود را با شورشیان چچنی تجربه کرد. به گفته تالبوت، چچن هم اینک پنج سال آرام را پشت سر گذاشته است و خبری از جنگ و خونریزی نیست. اما او اعتقاد دارد که این آرامش ناشی از مشت‌های آهنینی است که در آنجا به کار گرفته شده است و با توجه به شرایطی که روسیه از سر می‌گذراند، در سال ۲۰۱۵، پوتین خود را برای یک نبرد تمام عیار با شورشیان چچنی آماده کند. در این شرایط گفته می‌شود بنیادگرایان چچنی به دنبال تاسیس خلافت قفقاز در این ناحیه هستند. همچنین حضور روسیه در شرق اوکراین نیز ضعیف خواهد شد و در صورت ادامه حمایت از جدایی طلبان شرق اوکراین تحریم‌ها علیه این کشور افزایش خواهد یافت.

غرب به دنبال آنچه حمایت عملی روسیه از جدایی طلبان اوکراین می‌نامد و نیز الحاق شبه جزیره کریمه به خاک روسیه، تحریم‌های اقتصادی را علیه مسکو اعمال کرده است. اما مهمترین عامل کاهش ارزش پول روسیه که یکی از بزرگترین صادر کنندگان نفت

است، تنزل بهای نفت خام ارزیابی می‌شود. نیمی از درآمد دولت روسیه از صادرات نفت و گاز تأمین می‌شود. تنزل بهای نفت خام در ۶ ماه گذشته به میزان ۵۰٪ بر منابع مالی و بی‌اعتمادی مردم به پول کشور تاثیر داشته است. کریس ویفر، مدیر موسسه مشاوره مالی مارکو می‌گوید: افت روبل نتیجه هراس و واکنش‌های احساسی است. به خاطر این هراس روبل در آستانه سقوط بی‌مه‌ار قرار گرفته است. در این مرحله ممکن است هر چیزی پیش بیاید. قانون‌های متداول اقتصادی در این وضعیت کاربرد ندارند و دولت باید برای توقف این تنزل و بازگرداندن اعتماد کاری انجام دهد.

ماکسیم بایف، اقتصاددان روسی، در روزنامه ودموستی نوشت: در وضعیت بحران، مانند وضعیتی که روسیه از سر می‌گذارند، تنها تغییر توقعات می‌تواند به ثبات منجر شود. دولت باید برای بازگرداندن اعتماد یک برنامه روشن اصلاحات ارائه کند.

نیل شرینگ، کارشناس اقتصادی بازارهای اقتصادی در حال توسعه در موسسه کپیتال اکونومیکس مستقر در لندن، نیز می‌گوید: ادامه کاهش ارزش روبل به این احساس رو به رشد دامن زده است که بحران دارد از کنترل خارج می‌شود. او افزود: گمانه‌زنی‌ها درباره اقدامات احتمالی دولت و اعمال تدابیر شدید تر در جهت کنترل سرمایه‌ها تقویت شده است. نیل شرینگ گفت: در فقدان بهبود رابطه با غرب و برداشته شدن تحریم‌های اقتصادی و مالی علیه روسیه، جاذبه عامل کنترل سرمایه و وام‌های خارجی برای دولت بیشتر می‌شود. خبرگزاری فرانسه در ادامه می‌نویسد: بانک مرکزی روسیه هفته گذشته هر روز برای حمایت از روبل اقداماتی انجام داد و روز پنجشنبه تصمیم گرفت نرخ کلیدی را با ۶/۵٪ افزایش به ۱۷ درصد برساند. الیورا نابیولینا، رئیس بانک مرکزی روسیه، پیش از اینکه نسخه نیمه شب اقتصادی‌اش را رو کند در هفته گذشته گفت که این بانک آماده است تا در صورت لزوم سال آینده با تزریق ۸۵ میلیارد دلار از روبل حمایت کند.

پول و گردها پهلوشویه ||| فصل هفتم حذف صفرهای پول

بانک مرکزی با ارائه تازه‌ترین گزارش خود چشم انداز اقتصادی تیره‌ای را برای روسیه پیش‌بینی کرد. در صورتی که بهای نفت در سال آینده در سطح ۶۰ دلار باقی بماند حجم اقتصاد روسیه تا نزدیک به ۵ درصد کاهش می‌یابد.

بودجه سال ۲۰۱۵ دولت بر اساس بهای نفت بشکه ای ۹۵ دلار در هر بشکه تنظیم شده و در صورتی که قیمت نفت خام بالا نرود به بودجه دولت فشار زیادی خواهد آمد. بانک مرکزی گفت نرخ تورم در سه ماه اول سال ۲۰۱۵ افزایش می‌یابد. اما پیش‌بینی کرد این میزان با روند کاهشی در جهت نرخ تورم پیش‌بینی شده ۴ درصدی برای سال ۲۰۱۷ به تدریج تغییر خواهد کرد.

رسانه‌های روسی گزارش دادند که به دنبال افزایش تورم، اداره نان و غلات کشور، خود را برای افزایش ۱۰ درصدی بهای این محصولات استراتژیک آماده کرده است. الکسی نمریوک، رئیس اتاق بازرگانی صنایع و اصناف شهر مسکو گفت: بعضی از فروشگاه‌های مسکو مانند دوران بحرانی و تورم شدید در دهه نود، از قیمت گذاری کالاها با روبل خودداری می‌کنند. در آن سال‌ها فروشگاه‌ها که اجازه نداشتند با ارزهای خارجی قیمت‌گذاری کنند قیمت‌ها را به واحدهای برابر سازی شده مشخص می‌کردند که در حقیقت نام مستعار دلار است.

اتحادیه اروپا در صدد است تا روش‌های بیشتری را در فهرست تحریم‌های این اتحادیه قرار دهد. کاخ سفید نیز به روسیه هشدار داده است که رفتار آن کشور در قبال اوکراین تحریم‌های بیشتری را به وجود خواهد آورد.

پول نیوز با تشدید بحران اوکراین، ارزش سهام روسیه و روبل واحد پول آن کشور کاهش یافت.

خبرگزاری روتترز روز سه شنبه در گزارشی از مسکو، این کاهش ارز را ناشی از نگرانی‌های مربوط به دخالت بیشتر نظامی روسیه در اوکراین و تحریم‌های بیشتر علیه روسیه از سوی اروپا دانست.

کیف نیز با درهم ریختگی اقتصادی روبروست. بانک مرکزی آن کشور خبر از افزایش نرخ بهره از ۷/۵٪ به ۱۴/۵٪ داد. هرپونیا واحد پول اوکراین نیز در سال میلادی کنونی ۳۸٪ ارزش خود را از دست داده است.

به گفته ویلیام هیگ، وزیر امور خارجه انگلیس، اتحادیه اروپا درصدد است تا روش‌های بیشتری را در فهرست تحریم‌های این اتحادیه قرار دهد. از سوی دیگر کاخ سفید نیز به روسیه هشدار دادند که رفتار آن کشور در قبال اوکراین تحریم‌های بیشتری را به وجود خواهد آورد. امریکایی‌ها اعلام کردند برای اعمال تحریم‌های بیشتر علیه روسیه با اروپایی‌ها در حال مشاوره هستند. واشنگتن اعلام کرده است در نظر دارد تحریم علیه افراد و نهادهای روسی را در بخش‌های مالی، انرژی، معدن، فلزات، مهندسی و بخش‌های دفاعی اعمال کند. بر اساس این گزارش، تحریم‌ها محدوده خاصی از افراد و نهادهای روسی را شامل می‌شود و اروپا تلاش می‌کند از وارد آوردن ضررهای اقتصادی گسترده به روسیه خودداری کند.

حذف صفرها از پول ایران

در حالی که بحث حذف صفر از واحد پولی کشور از سوی وزارت اقتصاد و دارایی به طور جدی در حال بررسی است، بانک مرکزی این پرونده را مختومه می‌داند. حذف صفر از واحد پولی بحثی است که سنوات گذشته از سوی رئیس کل بانک مرکزی مطرح شده و دستور تشکیل کارگروهی جهت مطالعه و تحقیق در این خصوص از سوی طهماسب مظاهری داده شد. در مقابل طرح حذف سه صفر از واحد پولی دو دیدگاه متفاوت وجود دارد. برخی کارشناسان به دلیل وجود تورم و رشد فزاینده نقدینگی از این امر استقبال کرده‌اند. اما گروه دیگری از صاحب نظران به دلیل وجود تورم و کاهش روزافزون ارزش

پول ملی، دولت را از این کار بر حذر داشتند. اما حجت الاسلام غلامرضا مصباحی مقدم، طراح موضوع حذف صفرهای ریال با بیان اینکه بر اساس بررسی، طرح حذف سه صفر از واحد پول کشور توسط وزارت اقتصاد، هشت امتیاز و سه مشکل برای آن مطرح شده گفته بود: معاونت اقتصادی وزارت اقتصاد به وی نامه‌ای نوشته و از مطلوب بودن طرح ابراز رضایت کرده و هشت دلیل و امتیاز و سه مشکل برای طرح حذف سه صفر مشخص شد که بر اساس گزارش وزارت اقتصاد، مشکلات طرح ناشی از اجرای (مشکلات اجرایی) آن است که برای اجرا باید پیش بینی شده و در زمان مناسب برطرف شود.

مصباحی مقدم همچنین از دیدارش با رئیس کل بانک مرکزی گفته و اینکه مظاهری نیز سال‌ها این ایده را در سر داشته و بحث‌های تفضیلی که در خصوص چگونگی اجرای طرح داشتند از سوی بانک مرکزی نیز مثبت ارزیابی شده ولی زمان اجرای آن مشخص نیست اما حذف سه صفر جدی است. اما یک مقام آگاه از وزارت اقتصاد و دارایی پس از گذشت زمان از تمامی بحث‌هایی که در این خصوص بوده در گفت و گویی از اجرای طرح حذف سه صفر از واحد پولی در آینده نزدیک خبر داده و اظهار داشت در هفته جاری احتمال بررسی این طرح به طور مجدد در بانک مرکزی نیز وجود دارد چرا که وزارت اقتصاد و دارایی در حال انجام بررسی‌های خود روی زوایای این طرح هستند و با گذشت زمانی از مسکوت ماندن طرح با هماهنگی بانک مرکزی بررسی‌ها ادامه خواهد یافت.

حذف صفرهای پول ملی به جای انتشار اسکناس درشت

این در حالی است که محمود بهمنی، دبیر کل بانک مرکزی، پیش از این درگفت‌وگو با برنا از احتمال کاهش صفرهای پول ملی خبر داده بود و اینکه بانک مرکزی بررسی

حذف صفرهای اسکناس را در دستور کار خود قرار داده است که در صورت به نتیجه رسیدن آن را عملی می‌کنیم. او با بیان اینکه هنوز حذف صفر پول قطعی نشده است، گفت: در نظر داریم به جای انتشار اسکناس درشت، صفر پول‌ها را کم کنیم اما هنوز تعداد صفرهای حذف شده مشخص نبوده و امکان دارد دو یا سه صفر حذف شود. بررسی حذف صفرهای پول ملی از شهریور ۸۶ در دستور کار بانک مرکزی قرار گرفت. این طرح از ۱۴ سال پیش بین مقامات بانک مرکزی ایران مطرح بود، اما بسبب دلیل ترس از عواقب ناشی از اجرای نادرست و تحمیل هزینه‌های آن، طرح هنوز عملی نشده است. همچنین تعدادی از مدیر عاملان بانکی سال گذشته با طرح جدی از سوی بانک مرکزی از حذف صفر پول ملی دفاع کرده و آن را بهتر از چاپ اسکناس درشت دانستند.^۱

موفق‌ترین داستان تاریخی در زمینه حذف صفر از پول ملی به آلمان مربوط می‌شود که پول ملی خود را به صورت ریشه‌ای عوض کرده و روح تازه‌ای در کالبد اقتصادی دمیدند.

طرح اصلاح پول ملی ایران

این طرح اشاره به طرح حذف صفر و تغییر نام احتمالی واحد پولی ایران دارد. با توجه به تورم بالا در ایران و پایین آمدن ارزش پول ملی قرار بر حذف چند صفر (پیشنهاد بانک مرکزی حذف ۴ صفر است). از پول ایران شده است. همچنین قرار است برای انتخاب نامی برای پول ملی جدید از مردم و مجلس نظر خواهی شود. ریال که در سال ۱۳۰۸ به جای تومان، واحد پول رسمی ایران شد در میان مردم ایران کاربردی ندارد و مردم هنوز از تومان به عنوان واحد پولی استفاده می‌کنند.

محتویات

- ۱- انتخاب نام پول برای پول ملی جدید
- ۲- دلایل بانک مرکزی برای اصلاح پول ملی
- ۳- مشکلات واحد پولی ریال
- ۴- ضرورت اصلاح
- ۵- نظر سنجی برای اصلاح پول ملی
- ۶- اصلاح پول ملی در رسانه ها
- ۷- جستارهای وابسته
- ۸- پیوند به بیرون
- ۹- منابع

انتخاب نام پول برای پول ملی جدید

هم اکنون نام واحد پول اصلی ایران ریال و واحد پول فرعی دینار است. بانک مرکزی برای انتخاب نام پول ملی جدید از مردم و مجلس نظرخواهی می کند. حجت الاسلام غلامرضا مصباحی مقدم، رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس، گفته است: آنچه در افواه مردم وجود دارد تومان است و عمده بلده بستانهای مردم بر اساس تومان صورت می گیرد. حتی مسئولان کشور هم در محاسبات و محاوراتشان کمتر از ریال استفاده می کنند. بنابراین اگر ما هم از تومان به جای ریال استفاده کنیم به جای سه صفر می توان چهار صفر را از پول ملی کشور حذف کرد. این در حالی است که بسیاری، واژه های تومان و ریال را به دلیل ریشه غیر ایرانی شان نمی پسندند و به جای آن دریک، پارسی و ایرانی را پیشنهاد کرده اند .

دلایل بانک مرکزی برای اصلاح پول ملی

بانک مرکزی ایران در این باره اعلام کرده است: تورم انباشته ۴ دهه اخیر اقتصاد کشور موجب کاهش قدرت خرید واحد پول کشور شده است. این واقعیت در کنار محدودیت‌هایی که جهت چاپ اسکناس درشت وجود داشت منجر به گسترش قابل توجه حجم اسکناس در جریان گردیده که تبعات به شرح ذیل است:

« استفاده از ارقام بزرگ در مبادلات ساده روزمره

« مشکلات مترتب در زمینه های محاسباتی و حسابداری دفاتر

« ناامنی در حمل مقادیر زیاد پول حتی برای مبادلات روزمره

« معطل شدن در صف بانک ها و معضلات شمارش حجم بالای اسکناس و سکه

« تغییر واحد پول کشور از ریال به تومان به دلیل بزرگ شدن ارقام پولی

« اجبار در استفاده از ایران چک با توجه به مشکلات حقوقی ناظر بر آن

« هزینه بالای چاپ و امحای اسکناس های در جریان با توجه به حجم انبوه اسکناس

« بالا بودن استهلاك اسکناس به دلیل نگهداری آن در حجم زیاد

مشکلات واحد پولی ایران

با وجود کنار گذاشتن رسمی تومان در سال ۱۳۰۸ (زمان رضاشاه پهلوی) و جایگزینی واحد پولی اسپانیایی ریال به جای آن، مردم واحد پولی فرنگی و نامانوس ریال را به کار نگرفتند و ۱۰ ریال را برابر ۱ تومان گرفتند. با وجود گذشت سالیان بسیار هنوز واحد ریال بین مردم ایران جا نیفتاده است و واحد تومان کاربرد دارد.

پول و گردها پهلوشویه ||| فصل هفتم حذف صفرهای پول

استفاده مردم ایران از واحد پولی تومان به جای ۱۰ ریال باعث سردرگمی و مشکلاتی شده است. چون پول رسمی بر اساس ریال است و مردم در ذهنشان فقط تومان را به کار می‌گیرند مجبورند هرگاه که قیمتی را به ریال می‌شنوند آن را به تومان تبدیل کنند و این موضوع یک تلاش ذهنی بی‌فایده را بر ایرانیان تحمیل می‌کند که گاهی با خطا همراه می‌شود. در بسیاری از مواقع نیز مشخص نیست که قیمت درج شده به تومان است یا ریال. چنین وضعیتی که دو واحد پولی متفاوت به این شکل (یکی رسمی و دیگری در میان مردم) وجود داشته باشد تنها در ایران حکمفرماست. این موضوع برای گردشگران خارجی در ایران نیز باعث مشکل می‌شود.

ضرورت اصلاح

از اواخر دهه ۱۳۸۰ به دلیل تورم بالا و پایین آمدن ارزش پولی ایران قرار بر حذف صفر از پول ایران شده است. علاوه بر این، به دلیل اینکه واحد پولی ریال ریشه اسپانیایی دارد و دارای سابقه تاریخی در ایران نیست و مهمتر از همه در میان مردم مقبولیت نیافته است قرار شده است واحد پولی جدید به جای آن برگزیده شود. با اینکه در سال ۱۳۰۸ ریال واحد پولی رسمی ایران شد ولی هنوز تومان در میان مردم رواج دارد و ریال کاربردی میان مردم ندارد. قرار است در این باره از مردم نظر خواهی بشود و احتمال برگزاری همه پرسی نیز وجود دارد.

اگرچه واحد پولی ایران ریال است اما مردم معاملات خود را بر پایه تومان انجام می‌دهند. بسیاری از آنها در نوشتن یا خواندن صفرها در عملیات بانکی (تبدیل تومان به ریال) یا هنگام خواندن گزارش‌های اقتصادی در رسانه‌ها دچار مشکل می‌شوند. امروزه واحد پول ریال نسبت به تومان در زندگی مردم نقش چندانی ندارد و از سوی دیگر، داد و ستد روزانه مردم بیشتر با تومان انجام می‌شود و ارتباط قیمت‌ها با ریال برای جامعه قابل لمس نمی‌باشد.

نظر سنجی برای اصلاح پول ملی

بانک مرکزی ایران برای اصلاح پول ملی، اقدام به نظر سنجی اینترنتی کرده است تا نظر مردم را نیز در این باره بداند. بدین منظور بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سایتی را برای نظر سنجی در مورد نام واحد پول جدید و حذف صفر از واحد پول راه اندازی کرد.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هدف عمده از درج نظر سنجی فوق الذکر در پایگاه مذکور، تشویق هموطنان به داشتن ارتباط مستمر با بانک مرکزی و پیدایش نوعی تعامل فی مابین بانک مرکزی و مردم اعلام کرد. به همین خاطر این امکان در اختیار کاربران قرار گرفت تا در فرصت‌های آتی هم بتوانند مستمراً نتایج نظرسنجی را دنبال نمایند.

این پایگاه حدوداً تا دو سال بعد از اجرای طرح اصلاح واحد پول و رواج سکه و اسکناس جدید با مردم همراه خواهد بود و اطلاعات لازم را در اختیار قرار خواهد داد. فعالیت فرم نظرسنجی فعلی نیز تا زمانی که میزان مشارکت به سطح مطلوبی برسد تداوم خواهد یافت.

از ابتدای امر بانک مرکزی در بالای فرم نظرسنجی اعلام کرد که نتایج این نظرسنجی از نظر مبانی آماری قابل تعمیم به کل جامعه نمی‌باشد.

از ابتدای راه اندازی پایگاه اطلاع رسانی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نظر سنجی‌های تخصصی موازی در قالب طرح‌های آماری را شروع کرد که به صورت میدانی از اقشار گوناگون جامعه انجام شد و از پراکندگی نمونه‌ای علمی نیز برخوردار بود. جمع بندی نظرسنجی‌ها یکی از معیارهایی بود که در تعیین نام واحد اصلی

و فرعی پول ملی ملاک تصمیم گیری بود. اما سایر ابعاد کارشناسی و ملاحظات فرهنگی، تاریخی، آواشناسی، قومیتی و ارزشی نیز قطعاً باید مورد توجه باشد. برآیند همگی این ابعاد، مشخص خواهد کرد که نام واحدهای اصلی و فرعی پول ملی چه خواهد بود.

تصریح به واژه پارسی به عنوان یکی از گزینه‌ها برای نام گذاری پول ملی، الزاماً به مفهوم آن نیست که این واژه برای نامگذاری مورد استفاده قرار گیرد. بلکه دلیل تصریح به این واژه و سایر واژه‌ها، پیشنهادات و نقطه نظرات عدیده و مکتوبی است که طی ماه‌های گذشته به بانک مرکزی واصل شده است. قاعدتاً عدم ذکر واژه پارسی، در میان گزینه‌ها بانک مرکزی را در معرض این پرسش قرار می‌داد که چرا علیرغم پیشنهادات متعدد ارائه شده و انتظار منعکس شده در جامعه، از ذکر آن خودداری کرده است.

شرکت کنندگان در نظر سنجی‌ها آزاد هستند که جدا از واژه‌های تصریح شده، عبارت دیگری را برای نام پول ملی پیشنهاد کنند. در پایان مجدداً تاکید می‌شود نتایج نظر سنجی‌ها یکی از معیارهای چندگانه تصمیم گیری برای نام پول ملی است.

اصلاح پول ملی در رسانه ها

۱- تعیین نام جدید واحد پول ملی با راه اندازی سایت نظر سنجی، روزنامه وطن امروز، یکشنبه، نوزدهم

تیر ماه سال یکهزار و سیصد و نود

۲- ۹ تذکر بانک مرکزی پیرامون اصلاح پول ملی ، مرکز خبری بانک و بیمه

۳- پیش نیاز های تغییر واحد پول ملی، همشهری آنلاین، دیدگاه ، نوشته علیرضا ترکان

۴- از توقف یارانه ها تا حذف صفر از پول ملی، همشهری آنلاین، دیدگاه ، علیرضا سلطانی

۵- حذف صفرها، اعتراف ۷ گانه دولت، علی حق، مرکز خبری بانک و بیمه (بیمه)

۶- بانک مرکزی و عوض کردن لباس، محمد عباسی، مرکز خبری بانک و بیمه (بیمه)

۷- غیر ممکن های حذف صفرهای ریال، عباس شاکری، مرکز خبری بانک و بیمه (بیمه)

۸- اصلاح واحد پول ملی، چرا و چگونه، دکتر حسین قضاوی، شبکه اطلاع رسانی

بانک و بیمه (بینا)

فصل هشتم

نگاهی به رانت و رانت خواری

رانت چیست ؟

رانت در لغت به معنای بهره مالکانه، کرایه و اجاره آمده است، در اقتصاد به مفهوم رانت اقتصادی و دارای معنی متفاوتی است. پیدایش مفهوم ابتدایی رانت به حدود دو قرن پیش یعنی دوران اقتصاد کلاسیک باز می‌گردد. در آن زمان رانت به منافی اطلاق می‌شد که در نتیجه به کارگیری زمین‌های نامرغوب (با زحمت و هزینه بیشتر) عاید مالکین زمین‌های مرغوب می‌گردید. دیوید پیرس در فرهنگ لغت اقتصاد مدرن، رانت را به صورت زیر تعریف نموده است: رانت پرداختی است در ازای یک عامل تولید که از میزان لازم برای حفظ وضعیت کاربرد فعلی آن بیشتر است. در تعریفی دیگر رانت عبارت است از مقدار اضافه پرداخت شده، بیش از آنچه که می‌توانست برای بهترین پیشنهاد پرداخت شود، به کسی یا برای چیزی مفید که عرضه آن چه در طبیعت و چه از لحاظ خلاقیت انسان محدود است.

رانت فرآیندی است که طی آن یک فرد یا نهاد یا گروه صاحب اطلاعات، فرصت‌ها و امتیازهایی شود که دیگران از آن بی‌بهره‌اند و یا تصاحب این فرصت‌ها به سرمایه‌های مالی و موقعیت‌های ممتاز سیاسی، فرهنگی و اجتماعی دست یابد.

در این مفهوم از رانت نوعی ارتکاب به فساد نهفته است و این استفاده آگاهانه از امتیازات ویژه که دیگران در شرایط مساوی که دیگران از آن بهره‌ای ندارند، اغلب زاییده انحصار است. همچنین هرگونه سود غیرمعارفی که بدون زحمت و تنها به دلیل برخورداری از امتیازات، اطلاعات، موقعیت و شرایط خاص به فرد یا مجموعه‌ای از افراد تعلق گیرد، رانت نامیده می‌شود.^۱

۱- طرح اصلاح پول ملی ایران:

امتیازات ویژه می‌تواند استفاده از هرگونه ارز ترجیحی، وام بدون بهره یا کم بهره، مجوز واردات و هر نوع مجوز دیگری که در دسترس همگان نیست باشد. رانت مازاد ارزشی است که در شرایط کمیابی مطلق یا نسبی یک عامل تولید یا یک محصول نسبت به تقاضا در بازار، نصیب عرضه کننده آن می‌شود. این ارزش اضافی یا رانت، تفاوت ارزش افزوده واقعی عامل تولید کمیاب در شرایط عادی و یا هزینه تولید محصول مورد نظر با بهای عرضه در شرایط کمیابی است. همچنین درآمد مفت و بادآورده درآمدی است که بدون اتکای مستقیم به کار و تلاش مولد و بدون پذیرش ریسک و خطر مبادرت به فعالیت‌های اقتصادی به دست می‌آید. سوء استفاده از فرصت‌ها و امکانات جامعه، ثروت بادآورده و پول مفت، پول بدون کار و زحمت و به ناحق به دست آمده، سود به دست آمده از راه‌هایی به جز تلاش و فعالیت اقتصادی، هرگونه امکانات و موقعیت‌های انحصاری که در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی قرار گیرد و درآمدهای حاصل از طریق امتیازات یا مجوزهای خاص، همگی تعاریفی خلاصه از رانت می‌باشند.

انواع رانت

امروز اقتصاد کشور تحت تاثیر رانت های متنوعی قرار دارد که عملکرد کلی آن را تحت الشعاع خود قرار داده اند. این رانت ها فرصت هایی غیر عادی هستند که به افراد یا گروه های خاصی امکان می دهند تا با استفاده از آنها سودها و منافع غیر معمول و سرشاری را نصیب خود سازند و از موقعیت ویژه ای در جامعه برخوردار شوند. رانت‌ها را با توجه به منشأ ایجاد کننده آنها می‌توان به گروه‌های مختلفی مانند رانت‌های اقتصادی، رانت‌های سیاسی، رانت‌های اجتماعی و رانت‌های اطلاعاتی تقسیم نمود.

رانت های اقتصادی

رانت های اقتصادی به طور عمده ناشی از بعضی عوامل اقتصادی مانند: منابع طبیعی، محدودیت های بازرگانی، سیاست های حمایتی، کنترل قیمت ها، چندگانگی نرخ ارز، تخصیص سهمیه های ارزی و نحوه توزیع بودجه و اعتبارات دولتی می باشند. در حدود دو قرن پیش در کشور انگلستان، اربابان فئودال، حق و سهمی از تولید را از کشاورزان دریافت می کردند که رانت نامیده می شد. این اربابان کاری بر روی زمین کشاورزان انجام نمی دادند و سهم دریافتی آنها از بابت کار یا مشارکت در تولید نبود بلکه فقط به مالکیت ارباب بر زمین مربوط می شد. همچنین طی قرون متمادی، دولت ها اکثرا از رانت زمین استفاده می کردند. آنها به عنوان بزرگ مالک، زمین را به رعایا اجاره می دادند و هر سال درآمد مفتی را به خزانه خود واریز می نمودند. رانت ناشی از مالکیت زمین تنها مختص به قرون گذشته نبوده و در دهه های اخیر نیز رانت حاصل از بورس بازی و خرید و فروش زمین به ویژه در محدوده شهرها و نیز ساخت و سازهای بی رویه از مهمترین انواع رانت محسوب شده که بخش قابل توجهی از سرمایه های کشور را به سوی خود جلب نموده است تا جایی که درآمد حاصل از بلند مرتبه سازی و برج سازی تعداد زیادی از صاحبان خانه های یک طبقه و زمین های شهری را در مدتی اندک به ثروت های هنگفت رسانیده است. این روند به حدی گسترش یافته است که بیش از ۷۰٪ بودجه شهرداری تهران از فروش تراکم تامین می گردد و مفاسد مالی و اقتصادی زیادی در رابطه با کسب مجوزهای ساخت و ساز صورت می گیرد.

رانت ناشی از منابع طبیعی فقط به زمین و خانه منحصر نمی شود و سایر منابع طبیعی مانند نفت، گاز و طلا را نیز در بر می گیرد.^۱

1- While much is made of the risks associated with money laundering, little is in – depth work has been undertaken to understand the true extent of the problem.

استخراج و استحصال چنین مواد گران‌بهایی با توجه به عامل کار نسبت ناچیز مورد نیاز و هزینه تمام شده اندک نسبت به قیمت آنها، رانت قابل توجهی را نصیب دارندگان آنها که غالباً دولت‌ها هستند می‌نماید و اقتصادها و دولت‌های مبتنی بر رانت را پدید می‌آورد.

محدودیت‌های بازرگانی یکی دیگر از ابتدایی‌ترین منابع ایجاد رانت ناشی از دخالت دولت در اقتصاد محسوب می‌شوند. برقراری هرگونه محدودیت به ویژه بر روی واردات آزاد کالاهای خارجی اعم از تعرفه‌ها و سهمیه بندی واردات می‌تواند افراد و گروه‌های خاصی را از رانت برخوردار نمایند. به عنوان مثال در دهه ۱۹۸۰ به مدت چندین سال دولت آمریکا واردات اتومبیل‌های ژاپنی را در حد سهمیه معینی محدود کرد و در نتیجه کمبود مصنوعی در زمینه اتومبیل‌های خارجی ایجاد گردید. در اثر بروز این کمبود، شرکت جنرال موتور و سایر صنایع خودروسازی آمریکا نه تنها توانستند اتومبیل‌های بیشتری به فروش برسانند، بلکه قیمت‌های آنها را نیز افزایش دادند و از یک رانت اقتصادی برابر با تفاوت قیمت‌های اتومبیل‌های داخلی و اتومبیل‌های ارزانتر اما غیر قابل دسترس ژاپنی برخوردار شدند.

یک افزایش قابل ملاحظه در میزان تعرفه گمرکی اتومبیل‌های ژاپنی نیز می‌توانست با کاستن از تقاضای اتومبیل‌های ژاپنی که قیمت آنها با توجه به افزایش تعرفه گمرکی افزایش یافته بود و گرایش مصرف کنندگان اتومبیل‌های داخلی با توجه به کیفیت آنها، منشاء رانتی برای صنایع خودروسازی داخلی باشد. اینگونه سیاست‌های بازرگانی غالباً به منظور ایجاد توازن در تراز بازرگانی بین کشورها، مقابله به مثل در برابر بعضی کشورها و یا حمایت از تولیدکنندگان و صنایع داخلی در برابر رقبای قدرتمند خارجی اتخاذ می‌گردد. برقراری محدودیت‌های وارداتی از طریق الزام وارد کنندگان به داشتن کارت بازرگانی و مجوزهای واردات کالاهای خارجی و اعطای جواز واردات به بعضی افراد و گروه‌های خاص،

بستر مناسبی را برای ایجاد رانت در جامعه فراهم می‌سازد. وقتی مجوزهای واردات ارزش زیادی پیدا می‌کند، بعضی از واردکنندگان در صدد پرداخت رشوه به مأموران و مسئولین مجوزهای مورد نظر بر می‌آیند.

حمایت از یک صنعت داخلی در مقابل رقابت فشرده خارجی از طریق افزایش تعرفه‌های گمرکی، یک حالت شبه انحصاری برای صنعت داخلی ایجاد می‌کند. تولید کنندگان مختلفی برای برقراری و حفظ این تعرفه‌ها به چانه زنی با مقامات محلی می‌پردازند و بعضی از آنها ممکن است تمایل یابند که سیاستمداران با نفوذ را برای تداوم انحصار ایجاد شده به فساد بکشانند.

مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که یک اقتصاد کاملاً باز با فساد خیلی کمتری همراه است. به عبارت دیگر کشورهایی که تجارت آنها به طور نسبی از محدودیت‌های دولتی، که می‌تواند مورد سوء استفاده مأموران دولتی قرار گیرد، کمتر برخوردار هستند به فساد کمتری دچار می‌باشند. کنترل قیمت‌ها که هدف از آن پایین آوردن قیمت بعضی از کالاها از ارزش بازار آن غالباً به دلایل سیاسی و اجتماعی است نیز یکی از منابع رانت‌ها می‌باشد. این منبع رانت زمانی پدید می‌آید که در مکانیسم عرضه و تقاضا اختلال ایجاد شود و از برقراری قیمت واقعی در بازار جلوگیری به عمل آید.

به عنوان مثال اگر نرخ واقعی پول در بازار حدود ۵۰ درصد باشد ولی دولت در راستای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی خود بخواهد این نرخ را در سطح ۲۰ درصد حفظ کند، یک منبع رانت سرشار در اقتصاد جامعه شکل خواهد گرفت. اعطای وام با این نرخ انگیزه را در اکثر افراد ایجاد می‌کند که به صف متقاضیان وام بپیوندند. در نتیجه شکاف وسیعی بین عرضه و تقاضای پول با نرخ دولتی پدید می‌آید. در حالیکه اگر این نرخ با توجه به عرضه و تقاضا در بازار تعیین شود، تنها کسانی متقاضی دریافت وام خواهند بود که

توانایی استفاده اقتصادی از پول را داشته باشند و طرح‌هایشان واقعاً اقتصادی و سودآور باشند. تخصیص اینگونه وام‌ها حتی اگر مقررات پیچیده‌ای هم برای آن وضع شده باشد، در نهایت به تشخیص و صلاح‌دید و سلیقه دیوان سالاری صورت می‌گیرد که هر چه مقامشان بالاتر باشد از اختیارات بیشتری در تخصیص این رانت‌ها برخوردار خواهند بود. کنترل قیمت‌ها انگیزه‌هایی را در افراد و گروه‌ها برای رشوه دادن به مأموران دولتی به منظور حفظ جریان چنین کالاهایی یا کسب سهم غیر عادلانه‌ای در قیمت پایین‌تر از بازار ایجاد می‌کند و مصرف‌کننده‌ای که می‌تواند کالاهای دولتی را به قیمتی کمتر از بازار دریافت کند در مقایسه با سایر مصرف‌کنندگان از رانت برخوردار می‌شود. در صورتی که قیمت‌ها با اتخاذ سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های متمرکز دولتی از بالا و بدون توجه به مکانیسم بازار عرضه و تقاضا تعیین شوند، اطلاعات اقتصادی مخدوش و ناصحیح در جامعه جریان می‌یابد و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی نیز در فضایی آشفته و ابهام‌آمیز صورت می‌گیرد، از آنجایی که اتخاذ تصمیمات صحیح بر مبنای اطلاعات ناصحیح امکان‌پذیر نیست، لذا با مخدوش شدن قیمت‌ها، عقلانیت اقتصادی نیز امکان حاکمیت در جامعه را نمی‌یابد و عرصه برای تاخت و تاز صاحبان قدرت، دارندگان موقعیت‌های ویژه و انحصاری و افراد و گروه‌های فرصت طلب گشوده می‌گردد.

با قیمت‌های غیر واقعی امکان انجام محاسبات صحیح اقتصادی، ارزیابی کارایی اقتصادی و بازشناسی مدیران لایق از مدیران نالایق میسر نمی‌شود و منابع اقتصادی جامعه تلف می‌گردد. با پیدایش قیمت رسمی و غیر رسمی بازارهای دوگانه و گاه چندگانه زمینه ایجاد رانت و رانت‌جویی گسترش می‌یابد. یارانه‌های دولتی اعطایی به مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان نیز یکی از رانت‌های اقتصادی محسوب می‌شود.

هر چه مقدار اینگونه یارانه‌ها بیشتر باشد شاخص فساد بالاتری را به همراه دارد. اختصاص

یارانه‌ها در شرایطی که بسیاری از اقشار جامعه امکان برخورداری از آنها را ندارد، نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی را دامن می‌زند خود یکی از مهمترین عوامل موثر و زمینه ساز فسادهای مالی و اقتصادی می‌باشد. سیستم چند نرخ ارز و برنامه‌های تخصیص ارز از منابع ایجاد رانت هستند.

در بعضی از کشورها چندین نرخ متفاوت برای ارز وجود دارد و متقاضیان ارز در گروه‌های مختلف مانند وارد کنندگان، تولید کنندگان، سرمایه گذاران، جهانگردان، بیماران، دانشجویان و زائران ارز مورد نیاز خود را به مقدار معین و با نرخ های متفاوت خریداری می‌کنند. اختلاف موجود بین این نرخ‌ها افراد را وسوسه می‌کند تا به تلاش در جهت به دست آوردن ارز با سودآورترین نرخ بپردازند. در نتیجه نرخ تعیین شده ممکن است به استفاده مورد نظر از ارز منجر نشود. سیستم‌های چند نرخ ارز اغلب با سیستم‌های بانکی ضد رقابتی همراهند که در آنها یک بانک اصلی با پیوندهای دولتی خود می‌تواند با اقدامات خود در بازار سودهای هنگفتی به دست آورد. بعضی از کشورها از منابع و ذخایر ارزی اندکی برخوردارند و ارز موجود خود را در چارچوب برنامه های مختلف و با درجات متفاوتی از شفافیت توزیع می‌کنند. در حالی که بانک‌های تجاری دولتی ارز محدود را با تخصیص آن بر اساس اولویت‌های برقرار شده توسط مأموران دولتی سهمیه بندی کنند، افراد ذینفع ممکن است به منظور به دست آوردن سهم بیشتر به پرداخت رشوه به مأموران دولتی تمایل یابند.

امروزه تلاش در جهت دستیابی به رانت‌های اقتصادی از طریق ایجاد محدودیت‌های ساختگی، روندی رو به گسترش یافته است. شرکتهای خصوصی همواره سعی دارند تا با صرف هزینه‌های زیاد، قانون گذاران را به اعطای انحصارات و ادار نمایند و یا در غیر اینصورت رقابت را چنان محدود سازند که بعضی از صنایع، افراد و گروه‌ها بتوانند از رانت

برخوردار شوند. در تمامی جهان دیوانسالاران و مسئولین فاسد به طور بی وقفه و خستگی ناپذیری تلاش می کنند تا خود را در موقعیتی انحصاری قرار دهند تا با سوء استفاده از این موقعیت بتوانند برای صدور یک مجوز، تایید یک هزینه، و یا اجازه حمل یک کالا از مرز رشوه دریافت کنند.

مطالعات انجام شده نشان می دهد که اینگونه فعالیت ها کاملاً بطور قانونی صورت می گیرند. در توزیع اعتبارات دولتی در بین بخش های مختلف اقتصادی و مناطق مختلف کشور نیز گاهی ممکن است تایید و تصویب پروژه ها بدون توجه به نیازها و امکانات صرفاً بر مبنای ملاحظات خاص صورت گیرد که در این صورت افراد و گروه های فعال در آن بخش ها و مناطق از رانت اقتصادی برخوردار می شوند. گاهی نیز بعضی از بلاهای طبیعی و یا احتکار افراد سود جو باعث می شود تا عده ای با عرضه مایحتاج مردم به قیمت های گران، از رانت قابل توجه و سودهای بادآوردی برخوردار شوند. عدم رعایت قوانین و مقررات، تعیین کارشناسان و مسئولان غیر صالح، تنظیم غیر منطقی و غیر واقعی برنامه های اجرایی و عدم نظارت بر فعالیت های سیاسی و اقتصادی از زمینه های اصلی بروز پدیده رانت خواری در یک جامعه محسوب می شود. همچنین توزیع غیر عادلانه، فرصت های سیاسی و اقتصادی و بهره گیری از روابط به جای ضوابط، بستر مناسبی را برای گسترش روحیه رانتهی و رانت خواری فراهم می کند و عدم وجود ناظر و کنترل کنند نیز به رانت خواران امنیت می بخشد.

منابع رانت

۱- سیاست های حمایتی و صنعتی تبعیض آمیز

مانند اعطای یارانه ها و تخفیفات مالیاتی به بنگاه ها یا صنایع خاص، برنامه های تخصیص ارز به نرخ های ترجیحی برای مقاصد خاص که هیچگونه نظارتی هم بر آنها

وجود ندارد و پرداخت وام‌ها و اعتبارات با نظارت دولت.

۲- انحصارات دولتی و غیردولتی

در شرایط غیر رقابت، وجود انحصارات در هر جامعه از مهمترین منابع رانت محسوب می‌شود. انحصارات معمولاً از دولت ناشی می‌گردند و انحصار قدرت در دست دولت در اکثر موارد به انحصار در زمینه‌های اقتصادی می‌انجامد. کسی که از طریق دولت و قوانین حاکم بر جامعه به نحوی که این انحصارات دسترسی پیدا می‌کند، درآمدهای بادآوری نصیبشان می‌شود.

۳- کنترل قیمت‌ها

قیمت گذاری کالاها و خدمات توسط دولت در شرایطی که قیمت آن کالاها و خدمات در بازار بالاتر است، از منابع مهم رانت‌ها محسوب می‌شود و عده‌ای از طریق رابطه، بیش از نیاز و سهم خود کالا و خدمات دریافت می‌کنند و با فروش مجدد آنها در بازار درآمدهای هنگفت کسب می‌نمایند.

۴- تورم

تورم قابل پیش بینی نیز یکی از منابع ایجاد رانت می‌باشد. تورم حاصل از کسری بودجه دولت اعم از کسری آشکار یا پنهان توسط بعضی از افراد و شرکت‌ها به عنوان وسیله‌ای برای جمع‌آوری مال و ثروت مورد استفاده قرار می‌گیرد. این گروه که می‌تواند عامل مؤثر بر تورم را شناسایی کنند، با در اختیار داشتن امکانات قادرند از تورم بیشترین بهره برداری را به عمل آورند، بدون اینکه کوچکترین ارزش افزوده‌ای را در جامعه ایجاد کرده باشند.^۱

منشاء رانت‌ها در اقتصاد ایران

مسائل اصلی

۱- مهمترین منبع رانت در اقتصاد ایران درآمدهای ارزی حاصل از صدور نفت خام می‌باشد که همه ساله بیش از ۸۰ درصد از درآمدهای ارزی کشور و بیش از نیمی از درآمدهای عمومی دولت را تشکیل می‌دهد که نحوه توزیع آن بین مصارف مختلف، گروه‌ها و بخش‌های مختلف، ساختارهای رانتی را برای اقتصاد ایران در پی داشته و دولت رانتی را عینیت بخشیده است. البته طی دو دهه گذشته بخشی از ارزهای حاصل از صدور کالاهای غیر نفتی نیز به قیمت کمتر از قیمت بازار آزاد، به سیستم بانکی فروخته شده است که منبع دیگری برای محسوب می‌شود.

۲- یک منشاء بسیار مهم رانت در کشور ما از تفاوت نرخ اعتبارات بانکی و نرخ بهره پولی در بازار پدید می‌آید.

۳- یکی دیگر از منابع رانت‌های قابل توجه در ایران، رانت‌های ناشی از خصوصی سازی صنایع و شرکت‌های دولتی و در واقع اختصاصی سازی آنها به جای خصوصی سازی می‌باشد.

۴- واردات غیر قانونی کالاهای ممنوع‌الورود مانند پارچه، موز، سیگار و خودرو، حتی بدون پرداخت عوارض گمرکی، که تحت تأثیر اعمال سیاست‌های ارزی و نظام مبتنی بر مجوزها طی دوره طولانی منجر به نهادینه شدن امر قاچاق کالاها در کشور گردیده است.

۵- توزیع غیرهدفمند یارانه‌ها بطور غیر مستقیم که بر خلاف تصور و اهداف اولیه، نابرابری‌ها را افزایش داده است.

۶- پرداخت رشوه و پورسانت در قراردادهای داخلی و خارجی و انجام هرگونه معامله در شرایط غیرقانونی و بدون برگزاری مناقصه، حراج و مزایده رسمی.

۷- دستیابی زود هنگام برخی از افراد به اطلاعات ملی و اقتصادی در زمینه سیاست‌های بازرگانی، پولی، ارزی، بازار سهام، امور مالی و طرح‌های عمرانی منشا یکی از مهمترین انواع رانت به نام رانت اطلاعاتی می‌باشد. عده‌ای از افراد با بدست آوردن زودرس اطلاعات مختلف در زمینه تغییرات قریب الوقوع در قوانین و مقررات، سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های جدید، اطلاعات مربوط به نحوه عملکرد شرکت‌ها، از این اطلاعات در جهت منافع شخصی خود استفاده می‌کنند و به ثروت هنگفتی دست پیدا می‌کنند. واکنش سریع این عده نسبت به کسانی که اطلاعات صحیح و به هنگام اقتصادی هنوز

به دست آنها نرسیده است، سودهای کلانی را نصیب آنها می‌کند و موجب شکل‌گیری رقابت ناسالم اقتصادی در بازار سرمایه می‌شود. عدم اطمینان ناشی از اینگونه اقدامات، صاحبان سرمایه را به سوی فعالیت‌های اقتصادی غیر مولد مانند خرید و فروش تلفن همراه، اتومبیل، ارز، سکه و املاک سوق می‌دهد و به این ترتیب حجم عظیمی از سرمایه‌های سرگردان جامعه را از نپرداختن به رشد و توسعه اقتصادی باز می‌دارد.

۸- رانت زمین به ویژه در مناطق شهری یکی دیگر از رایج‌ترین انواع رانت‌ها در ایران می‌باشد. بساز و بفروش‌ها و مالکان زمین‌های شهری به عنوان استفاده‌کنندگان از این رانت‌ها با شرکت در معاملات احتکاری و بورس بازی، قیمت مسکن را در بازار بالا می‌برند و با ایجاد جذابیت در بازار کار، شریک جرم کردن شهرداری و خالی نگه داشتن خانه‌ها برای رسیدن به قیمت بالا تلاش می‌کنند.

پیامدهای رانت

در یک اقتصاد مبتنی بر رانت، ثروتمند شدن افراد نه به دلیل تلاش و فعالیت اقتصادی آنها بلکه در اثر شانس و تصادف صورت می‌گیرد، با ایجاد و گسترش روحیه رانتی و فراگیر شدن فعالیت‌های فرصت‌طلبانه در جامعه به روحیه کار و تلاش افراد لطمه وارد می‌شود.^۱ با هنجار شدن رانت جویی، وارد شدن به چرخه رانت به هر وسیله ممکن در مقابل دستیابی به کارایی تولیدی اهمیت بسیار زیادتری پیدا می‌کند. در اثر تعصبات و تمایلات ضد تولیدی ناشی از رواج روحیه رانت جویی، رفتارهای اقتصادی تغییر می‌کند و انتخاب‌ها و تصمیمات اقتصادی به انحراف کشیده می‌شوند. همچنین رفتار اقتصادی افراد، گروه‌ها و شرکت‌ها در جهت رقابت برای بدست آوردن سهم بیشتری از رانت در حال گردش در جامعه شکل می‌گیرد و لزوم کارایی فعالیت‌های تولیدی به فراموشی سپرده می‌شود.

در یک اقتصاد رانتی، نظام انگیزشی لازم برای بروز خلاقیت و نوآوری در هم فرو می‌آمیزد

پول و گریه‌های پهلوی ||| فصل هشتم نگاهی به رانت و رانت خواری

و افراد و تولیدکنندگان کارا منزوی گردیده و رغبتی به مشارکت در رقابت‌های تولیدی از خود نشان نمی‌دهند. با تضعیف انگیزه تولید و کاهش درآمدها و اشتغال افراد با استعداد جامعه به کسب رانت، توسعه و پیشرفت تکنولوژی مختل می‌شود، بهره‌وری کاهش می‌یابد و با پرداختن به کارهایی که بازده شخص دارند، کارهایی که بازده عمومی و اجتماعی دارند، متوقف می‌شوند. در نتیجه منافع کل جامعه تحت الشعاع منافع طبقه‌ای خاص قرار می‌گیرد. تبدیل رانت به یک هنجار اجتماعی و جزئی از فرهنگ جامعه و گرایش بیشتر افراد در جهت کسب آن، اثرات مخربی را در پی دارد که از آن جمله می‌توان بازماندن نیروهای فعال جامعه از کار مولد، کاهش انگیزه تولید، رشد بیکاری، گسترش دلالتی و فعالیت‌های واسطه‌ای، کاهش بهره‌وری، مصرف‌گرایی، افزایش تورم، زوال وجدان کاری، دو قطبی شدن جامعه، توزیع غیرعادلانه ثروت و درآمد و توسعه فقر را ذکر نمود. نهادینه شدن فساد مالی، گسترش قاچاق کالاها به ویژه کالاهای مشمول رانت، تضعیف تولید ملی، اعمال تبعیض‌های ناروا، و تحمیل هزینه‌های سنگین بر دوش قشر فقیر جامعه از دیگر پیامدهای گسترش روحیه رانت جویانه به شمار می‌روند.

بطور کلی هر جا که وجود محدودیت‌ها و مداخله دولت، دستیابی به سودهای کلان و نامعقول را میسر نماید، رانت وجود دارد و هر کجا که رانت باشد، رانت جویی نیز در آنجا ریشه می‌دواند و شیوع فساد مالی نیز متحمل می‌شود. با فراگیر شدن فساد مالی و رشوه خواری در یک اقتصاد رانتی، مناسبات بین دولت و مردم حالت تخصصی و مقابله جویانه به خود می‌گیرد. دولتی که عناصر آن فاسد و رشوه خوار شده‌اند، می‌کوشند تا حقایق را از دید مردم پوشیده نگه دارند و در نتیجه مردم بتدریج به آن بی اعتماد می‌شوند. بی اعتمادی مردم به دولت رانتی، مشروعیت آن را کاهش می‌دهد و توانایی آن را در اجرای سیاست‌هایش به شدت تضعیف می‌نماید. ثروت‌هایی که نه از راه کار و کوشش بلکه از طریق فساد مالی و اقتصادی و رانت‌های اعطایی دولت به دست آمده‌اند یا صرف واردات کالای لوکس و غیر ضروری می‌گردند و یا به

خارج از کشور انتقال داده می‌شوند.

لذا سرمایه‌گذاری‌های بیشتری در جهت تقویت بنیان تولیدی اقتصاد صورت نمی‌گیرد و چون اصولاً جوابی برای نحوه کسب این ثروت‌ها وجود ندارد، صاحبان آن سعی می‌کنند تا حتی‌المقدور دارایی خود را پنهان نگه دارند و از به کار انداختن آن در فعالیت‌های اقتصادی خودداری کنند. به این ترتیب در یک اقتصاد مبتنی بر رانت، با انحراف امکانات و منابع اقتصادی از تخصیص بهینه و کارآمد آنها بطور مداوم بنیان اقتصادی جامعه تضعیف می‌گردد. در نتیجه بر نرخ تورم و بیکاری افزوده می‌شود و توزیع ثروت و درآمد صورتی غیرعادلانه پیدا می‌کند. یکی از مهمترین پیامد اقتصاد رانتی، کاهش امنیت اقتصادی و متعاقب آن کاهش سرمایه‌گذاری، رشد اقتصادی و اشتغال در جامعه است. در یک اقتصاد رانتی دولت از طریق ابزارهایی مانند: اعطای تسهیلات و امتیازات خاص، برقراری معافیت‌های مالیاتی، اعطای وام‌های بدون بهره یا کم بهره و اعطای ارز با نرخ ترجیحی، موفقیت اقتصادی افراد مورد نظر خود را تضمین می‌کند.^۱

مبادرت به چنین اقدامات تبعیض آمیز باعث نا امن تر شدن محیط فعالیت‌های اقتصادی، عدم جذب سرمایه‌های خارجی و فرار سرمایه‌ها و مغزها به خارج می‌شود و فعالیت‌های مولد اقتصاد جای خود را به رانت جویی و پرداختن به مفاسد مالی و اقتصادی می‌دهد که از شاخص‌های عدم امنیت اقتصادی محسوب می‌شوند. زیرا با افزایش فسادهای مالی، امنیت اقتصادی کاهش می‌یابد. رانت جوینان نیز با ناامن کردن محیط اقتصادی از طریق سرمایه‌گذاری‌های غیر مولد و نیز به فساد کشاندن کارکنان و مقامات دولتی، بر جو بی‌اعتمادی دامن می‌زنند.

فصل نهم

مقدمه و تاریخچه پول در ایران

پول و پولشویی در ایران

واحد پول ایران بر مبنای دینار بنا شده است. دینار واحد پول قدیمی پول روم و بعد امپراتوری روم شرقی بود و دیناروس خوانده می‌شد. یک دیناروس روم شرقی برابر با یک سکه نقره بود که وزنش در مواقع مختلف فرق می‌کرد. این واحد پول بعد از فتح اراضی روم شرقی به دست مسلمانان، از طرف آنها به عنوان نام واحد پول انتخاب شد و تبدیل شد به دیناری که امروزه هم در کشورهای عربی از آن استفاده می‌شود. به همین ترتیب، سلطنت‌ها و حکومت‌های ایرانی هم از دینار استفاده می‌کردند. اما به تدریج، در نتیجه تورم و بی‌ارزش شدن پول، احتیاج به واحدهای پولی بزرگتر پیش آمد. این واحدها همه بر مبنای دینار بنا شده بودند. اولین واحد پولی، سکه صد دینار (صنار) بود که توسط سلطان محمود غزنوی ضرب شد و به اسم خودش محمودی نامیده می‌شد. در همان زمان شاهان سامانی ماوراءالنهر، سکه‌های نقره پنجاه دیناری ضرب کردند که شاهی نامیده می‌شد. در حقیقت یک شاهی، نصف یک محمودی، یا به عبارت دیگر، یک محمودی دو شاهی بود. بعد از آن تا زمان‌های طولانی، سکه‌های نقره مورد استفاده، همین شاهی و محمودی بودند. واحدهای دیگران مثل قران "هزار دینار" و تومان (۱۰۰۰۰ دینار)، فقط واحد محاسبه بودند و عملاً هیچ سکه‌ای به نام قران یا تومان ضرب نمی‌شد. کلمه تومان از لفظ مغولی تومان به معنی ده هزار می‌آید، نمونه‌اش را در منصب تومان باشی می‌شود دید، (فرمانده در هزار نفر). در دوره صفوی شاه عباس شروع به ضرب یک سکه کرد به ارزش ۲۰۰ دینار یا دو محمودی. این سکه به سکه عباسی معروف شد و بسیار مورد استفاده قرار می‌گرفت. در همین زمان، با باز شدن پای پرتغالی‌ها در ایران، سکه‌های پرتغالی در ایران رایج شد. این سکه‌ها رئال نام داشتند که هنوز هم واحد پول بعضی از مستعمرات سابق پرتغال، مثل برزیل است. این واحد پول بر مبنای وزنش مطابق ۱۱۷۵ دینار گرفته شد و در ایران به این اندازه خرید می‌شد.

پول و گریباده پهلوی ||| فصل نهم مقدمه و تاریخچه پول در ایران

سکه رئال پرتقال در ایران به عنوان رِیال رواج پیدا کرد و کم کم دولت ایران هم خودش دست به ضرب سکه های رِیال زده که برای مبالغ بالا بکار می رفت.

در اواخر قرن هجدهم میلادی، نادر شاه افشار هم یک نوع سکه به ارزش ۵۰۰ دینار ضرب کرد که به اسم خودش نادری خوانده می شد. اما خیلی زود مردم بجای نادری، شروع کردند به استفاده از لفظ ده شاهی (شاهی = پنجاه دینار : ۵۰۰ دینار = ده شاهی). در طول سلطنت قاجار، سکه های مورد استفاده در ایران، شاهی، صنار، عباسی و ده شاهی بودند و در اواخر دوره قاجار، سکه های هزار دیناری و دو هزار دیناری هم ضرب شدند (یک قرانی و دوزاری). اما در ابتدای سلطنت پهلوی که قرار شد واحد پول ایران یک دست بشود. سکه های رِیال به جای ۱۱۷۵ دینار به مبلغ ۱۰۰۰ دینار (مطابق قران) کاهش داده شدند و واحدهای پول تبدیل به رِیال شد. همین رِیال به لفظ مردم قران بود که امروزه هم واحد پول رسمی ایران به شمار می رود. در همان اوان پهلوی هم بعد از تورم های اقتصادی مختلف و رواج پول کاغذی، اسکناس های پنج ریالی و ده ریالی (یک تومانی) چاپ شدند که هنوز هم در دست مردم برای کلکسیون های مختلف پول می باشد. بقیه تاریخچه و چاپ اسکناس های بزرگتر و غیر معمول شدن سکه های صناری و ده شاهی، در یاد و خاطره بیشتر آدم های امروزه هست.

تومان به عنوان واژه ای که امروزه کاربرد بیشتری از رِیال، واحد پول رسمی دارد، از واژه ترکی به معنای ده هزار وارد زبان فارسی شده است. تومان تا پیش از سال ۱۳۱۰ واحد پولی معادل با ۱۰۰۰۰ دینار بوده است. بیش از آن، حد فاصل سال های ۱۷۹۸ تا ۱۸۲۵ میلادی، تومان واحدی معادل ۸ رِیال بوده است که هر رِیال خود معادل ۱۲۵۰ دینار بوده است. در این دوران یک قران واحدی برابر ۱۰۰۰ دینار یا یک دهم تومان بود. اما پس از سال ۱۹۳۲ میلادی، ۱۳۱۰ هجری شمسی، هر تومان با ۱۰ رِیال معادل شد و از آن پس،

تومان عملاً واحد پول غیر رسمی در زندگی روزمره ایرانیان شد.

سکه در ایران در دوره هخامنشی

بی شک پیش از دولت هخامنشی و تصرف لیدی در سال ۵۶۴ قبل از میلاد، ایرانیان به اختراع پول اقدام کرده و در کشور خود رواج داده بودند. پس از سقوط لیدی به دست کوروش، یونان یکی از ساتراپ نشین‌های هخامنشی شد که در ساردس کارگاه ضرب سکه بود و در زمان کوروش کبیر، خشایارشا و کمبوجیه در آن ضرب سکه می‌کردند.

داریوش بزرگ سومین پادشاه هخامنشی (۵۲۱ - ۴۸۵ قبل از میلاد) بر آن شد پولی ضرب کند که در همه جا پذیرفته شود و در سراسر کشور اعتبار داشته باشد و بر خلاف مسکوکات قبلی فقط ارزش محلی نداشته باشد. زیرا سکه‌هایی که در آن زمان در ایران رواج داشت، هیچ یک از شاهنشاهان هخامنشی نبود.

نخستین سکه‌ای که از آن زمان باقی مانده سکه داریوش است که شهرت جهانی دارد. این سکه را یونانی‌ها دریکوس یعنی داریوش می‌نامند که آن را نباید با کلمه‌ی زرینه و درینه یکی تصور کرد. سکه داریوشی از زناب بود. در زمان هخامنشیان هیچ یک از حکام و پادشاهان محلی حق نداشتند بدون اجازه ی داریوش به نام خود سکه ضرب کنند. فقط اجازه داشتند با اجازه ی داریوش سکه نقره بزنند چرا که ضرب سکه‌ی طلا در انحصار مرکز بود. نخستین سکه ی داریوش احتمالاً در سال ۵۱۶ قبل از میلاد ضرب شده است.

پس از فتح یونان به دست سپاهیان ایران و اختلاط ایران و یونان، واژه ی درم در ایران متداول شد که اصل آن دارشم (دراخم) یونانی است و ایرانیان آن را درم گفتند که نام پول بود و اعراب بعدها این واژه را از ایرانیان اقتباس کردند. از مسکوکات دوره ی هخامنشی، به جز دریک شکل یا سیکل، درم، کرشه را می‌توان نام برد. واحدهای کوچک تر مسکوکات

ز، نیم ستاتر و یک سوم ستاتر نامیده می‌شدند.^۱

سکه در دوره اشکانی

با غلبه اسکندر بر ایران سکه‌های طلا کمیاب و از جریان خارج شد. در آن زمان دیگر در ایران طلا ضرب نمی‌شد. سلوکی‌ها در معاملات داخلی خود سکه‌های نقره به کار می‌بردند و اشکانیان نیز به تقلید از سلوکیان از پول نقره استفاده می‌کردند. اشکانیان از نقره و مس و مفرغ نیز سکه می‌زدند. جنس برخی از این سکه‌ها از برنج بود که روی آن لعابی از مس داده بودند. سکه‌های این دوره دو نوع بود: نوع اول مسکوکات نقره‌ی چهار درخمی با تعدادی مسکوک مسی و نوع دوم یک درخمی نقره و مسکوکاتی از مس. نوع اول سکه‌ها در شهرهای یونانی نشین و نوع دوم در مرکزی که تحت حکمرانی مستقیم پارت‌ها بود، ضرب می‌شد.

پول و سکه در دوره صفوی

سکه‌های عصر صفوی از طلا، نقره و مس بود. سکه‌های زمان شاه عباس، عباسی نامیده می‌شد. این سکه‌ها نخست از جنس نقره بود. هر پنجاه عباسی را یک تومان می‌گفتند که ده هزار دینار قیمت داشت. در این دوره مسکوکات طلا وجود نداشت. فقط سکه‌های طلا را که شاهنشاه نام داشت، هنگام جلوس شاه بر تخت سلطنت و در جشن نوروز ضرب می‌کردند. این سکه‌ها در میان مردم رواج نداشت و آن را اشرافی نیز می‌گفتند. علت این نام‌گذاری بهای زیاد آن‌ها بود. سکه‌های رایج این دوره غزیگی یا غاز بیگی برابر پنج دینار یا یک دهم شاهی،

بیستی معادل بیست دینار یا دو پنجم شاهی و پول سیاه یا قرپول معادل بیست و پنج دینار یا نیم شاهی، شاهی معادل پنجاه دینار و عباسی معادل دویست دینار یا چهار شاهی بود. تا انتخاب ریال به منزله‌ی واحد پول در ایران، در سال ۱۳۰۸ شمسی و حتی سال‌ها بعد از آن، از این واحدهای پولی استفاده می‌شد.

پس از صفویه نیز از این مسکوکات استفاده می‌کردند. در دوره‌ی نادر شاه واحد پولی به نام نادری وجود داشت که ارزش آن ده شاهی بود.

پول و سکه در دوره قاجاریه

واحد اصلی پول قاجار تومان، قران و شاهی بود. تومان واژه‌ی ترکی ایغوری است به معنی ده هزار که در تقسیمات لشکری هر ده هزار سرباز تومان و فرماندهی آنها امیر تومان نامیده می‌شد. تا پیش از قاجار از این واحد پولی استفاده نمی‌شد. در دوره‌ی مغول ده هزار دینار را برابر تومان می‌دانستند. کسروی یک تومان مغول را برابر صد هزار تومان امروز می‌داند. توان طلا اولین بار در زمان فتحعلی شاه قاجار ضرب شد. وزن آن در ۱۲۲۴ قمری (۱۱۸۸ شمسی) یک مثقال و یک ششم مثقال بود. در سال ۱۲۹۸ قمری در زمان ناصرالدین شاه، وزن طلای تومان کاهش یافت و ارزش آن برابر ده قران نقره یه ده هزار دینار شد. اما سکه‌ای به نام دینار وجود نداشت. در سال ۱۳۰۸ شمسی که آحاد پول ایران تغییر کرد، تومان به معنای ده ریال شد که هنوز هم این لفظ رایج است.

در زمان فتحعلی شاه، سکه‌ی نقره‌ی جدید، یعنی قران متداول شد که معادل یک دهم تومان و پنج عباسی یا بیست شاهی بود. در این زمان شاهی به صورت سکه‌ی مسی درآمده بود. بنابراین سه شکل سکه در ایران رایج بود: تومان های طلا، قران نقره و شاهی مسی.

ولسی پول رایج سکه‌های نقره بود. پول دوره‌ی قاجار تا اوایل دوری پهلوی رایج بود.

اما طلا پشتوانه‌ی پول نبود. در سال ۱۳۰۸ شمسی طلا پشتوانه‌ی پول شد. مسکوک نقره یک ریالی به نمایندگی ریال طلا در کشور رایج و قران برجیده شد، مسکوک نقره، نیم ریالی، دو ریالی و پنج ریالی شد.^۱

ریال در اصل واژه‌ی اسپانیایی است و آن نام سکه‌ی نقره‌ای رای در آن سرزمین بود که به معنی شاهی است. این واژه مترادف رویال انگلیسی (Royal) و رگالیس لاتین است که آن هم به معنای شاهی است و از ریشه رکس (Rex) یعنی شاه است.

از مسکوکات قانونی طلا در ایران در دوره‌ی رضاشاه، سکه‌ی پهلوی است که بر اساس قانون مصوب سال ۱۳۱۰ شمسی در مجلس شورای ملی که برای تعیین واحد و مقیاس پول ایران به تصویب رسید، سکه پهلوی طلا به ارزش صد ریال ضرب شد. این سکه دارای عیار ۹۰۰ در هزار بود و با عکس شیر و خورشید و پادشاه مزین شده بود.

پس از انقلاب ۱۳۵۷ در بهار ۱۳۵۸ سکه‌ی طلای ایرانی ضرب شد که به نام بهار آزادی که دارای همان عیار پهلوی است. مسکوکات ریال نیز در این دوره ضرب و اسکناس نیز مانند زمان پهلوی منتشر شد.

تاریخچه نشر اسکناس در ایران

مدیریت بانک در ایران را ایران شناسان به نام نظیر هوتم شیندلر و ژوزف رابینو بر عهده داشتند. با ابتکار رابینویان شاهنشاهی اقدام به چاپ اسکناس‌های کوچک کرد و هم از این راه وارد زندگی روزمره مردم شد و سود سرشاری کسب کرد. اسکناس در آغاز قرار بود با پشتوانه‌ی طلا چاپ شود، اما بعدها با پشتوانه‌ی نقره به چاپ رسید و نیز می‌بایست پشتوانه طلا برابر هفتاد درصد اسکناس‌های در گردش باشد که بعد ها به رقم

پنجاه درصد و پس از آن به سی درصد تبدیل شد که در حقیقت هفتاد درصد اسکناس‌ها بدون پشتوانه بود که این کار سود سرشاری برای بانک در برداشت.

کلمه اسکناس یا پول کاغذی از زبان روسی وارد زبان فارسی شده است. گفته می‌شود سابقه‌ی انتشار اسکناس در ایران قدمتی بیشتر از اروپا دارد. در سال ۶۹۰ هجری کیخانوخان امیر مغولی که در ایران حکومت می‌کرد و وزیر او صدر جهان زنجانی در اثر عیاشی و بذل و بخشش‌های بی حساب خزانه را از درهم و دینار خالی کردند. ضمناً در عصر ایشان رواج بیماری وبای گاوی به اقتصاد جامعه زبان فراوانی وارد کرده بود.^۱

به منظور چاره اندیشی برای تأمین کسری مخارج به راهنمایی یکی از نزدیکان وزیر به نام عزالدین مظفر که از سابقه انتشار اسکناس در چین خبر داشت، پول کاغذی منتشر شد. این اسکناس یک قطعه کاغذ مستطیل شکل بود که چند کلمه به خط ختائی در اطراف آن نوشته می‌شد و بر بالای آن با خط خوش جمله " لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ " را می‌نوشتند.

انتشار مجدد اسکناس در ایران مربوط به سال ۱۸۸۹ (۱۲۶۷ شمسی) و پس از انعقاد قرارداد تاسیس بانک شاهی بین بارون ژولیس روتیر و دولت ایران است.

پس از تاسیس بانک ملی ایران به طوریکه بعداً خواهیم دید کوشش زیادی برای پس گرفتن اجازه انتشار اسکناس از بانک شاهی به عمل آمد و بالاخره در خرداد ۱۳۰۹ این امتیاز از بانک شاهی بازخرید و در اسفند ۱۳۱۰ به موجب قانون به بانک ملی ایران واگذار گردید.

یک بانک انگلیسی به نام بانک جدید شرق در سال ۱۲۶۷ (قبل از تاسیس بانک شاهی) در ایران اقدام به تاسیس شعبی کرده بود. مرکز اصلی این بانک در لندن و شعبه اصلی آن در هندوستان قرار داشت. شعب بانک در تهران، مشهد، تبریز، رشت، اصفهان و بوشهر دایر بود.

پول و گردباد پولشویی ||| فصل نهم مقدمه و تاریخچه پول در ایران

همزمان با واگذاری امتیاز شاهی (۱۸۸۹)، امتیاز مشابهی به یک تبعه روسیه به نام لازاریلی یا کف داده شد که بانک استقراضی روسی بعدی را به وجود آورد. سرمایه بانک ۱۸۷۵۰۰۰ روبل طلا بود. در سال ۱۸۹۹ میلادی سهام بانک توسط دولت روسیه اخذ و سرمایه آن تا ۳۰ میلیون روبل افزایش یافت و شعبه ای از بانک دولتی روسیه گردید.

در جوامع مختلف، برخی کالاهای خاص دارای ارزشی بیش از بقیه بودند و عملاً به عنوان معادل‌های پول در مبادلات مورد استفاده قرار می‌گرفتند. با این تفاوت که کمی از پول بزرگتر بودند و در جیب جا نمی‌شدند.

به عنوان مثال، این کالای باارزش در یونان قدیم گاو نر، در سریلانکا فیل و در برونتی جمجمه انسان بود. با پیشرفت تمدن بشری، به تدریج فلزات و اشیای زینتی و از جمله طلا و نقره به عنوان معادل‌های پول به کار رفتند و به دنبال آن، برای اولین بار در لیدی (آسیای صغیر) سکه ضرب شد. اولین سکه ایرانی هم در زمان داریوش و از جنس طلا ضرب شد که نویسندگان یونانی آن را به نام خود داریوش، دریکوس می‌نامند. پس از ضرب سکه سالیان طولانی سپری شد تا بشر به فکر استفاده از اسکناس افتاد.

چینی‌ها اولین کسانی بودند که در اواسط قرن دهم میلادی چیزی شبیه به اسکناس ابداع کردند و نام آن را چاو گذاشتند ولی اولین اسکناس تقریباً امروزی در ۵ ژانویه سال ۱۶۹۱ میلادی در بانک استکهلم چاپ شد و هم اکنون در موزه این بانک نگهداری می‌شود. این ابتکار بعدها در سایر کشورهای دنیا هم متداول شد و اسکناس‌های کاغذی جای سکه را گرفتند. ریشه لغت اسکناس، آسی‌نیا فرانسوی است که در زبان فارسی با تغییر لفظی در دوران فتحعلی شاه قاجار به صورت اسکناس در آمد.

در اواخر قرن هفدهم هجری (اواخر قرن ۱۳ میلادی) خالی شدن خزانه کیخاتو "ایلخان مغول در ایران" فکر او و وزیرش صدر جهان را به خود مشغول کرده بود.

عزالدین مظفر از نزدیکان صدر جهان که از وجود پول کاغذی در چین خبر داشت، به کیخاتو پیشنهاد داد که پول کاغذی را در ایران رواج دهد.

کیخاتو هم دستور داد که مردم زر و سیم را به "چاوخانه" تحویل دهند و به جای آن پول کاغذی چاوه بگیرند. این دستور باعث ناراحتی شدید مردم شد و چنان آشوبی به وجود آورد.^۱ که کیخاتو بلافاصله مجبور شد این فرمان را لغو کند و به این ترتیب انتشار اولین اسکناس ایرانی بدون اینکه جریان کامل پیدا کند، متوقف شد.

اما اولین اسکناس رسمی ایران توسط بانک شاهنشاهی ایران " که طبق قرارداد رویتزر، حق انحصاری نشر اسکناس به آن اعطاء شده بود" انتشار یافت. این اسکناس ها در ابتدا چون مورد استقبال عمومی قرار نگرفت و بنابراین از طرفی دولت انگلستان، اسکناس های دولت شاهنشاهی را تضمین کرد و از سوی دیگر مجلس شورای ملی با تصویب قانونی استفاده از اسکناس های دولت شاهنشاهی را اجباری کرد.

بانک شاهنشاهی تا سال ۱۳۰۹ هجری شمسی به فعالیت خود در زمینه نشر اسکناس ادامه داد. در این سال، امتیاز حق انحصاری نشر اسکناس به مبلغ ۲۰۰ هزار لیره انگلیس توسط دولت ایران خریداری شد و به بانک ملی ایران واگذار گردید و اولین اسکناس بانک ملی، در اول فروردین ماه سال ۱۳۱۱ تنها ۷۵ سال قبل منتشر شد.

بانک ملی تا سال ۱۳۳۹ اقدام به نشر اسکناس کرد ولی در آن سال با تأسیس بانک مرکزی ایران، حق انحصاری نشر اسکناس به بانک مرکزی محول شد. با این توضیح که چاپ اسکناس تا سال ۱۳۶۲ در خارج از کشور (عمدتاً کشور انگلستان) و به سفارش ایران انجام می شد و از آن سال، چاپ اسکناس در کشور شروع شد. ضمن اینکه تا حدود ۶ سال پیش، کاغذ اسکناس به

طور کامل از خارج از کشور وارد می‌شد که با تأسیس کارخانه تولید کاغذ اوراق بهادار، تمامی اسکناس‌ها روی کاغذ ایرانی به چاپ می‌رسد.

اسکناس یکی از مخترعات مردم چین است و آن در این مملکت از اواخر قرن دهم میلادی معمول شده است و اول کسی که به انتشار آن پرداخته تایی تسو امپراتور سلسله معروف سونگ است که در ۹۶۰ میلادی برابر ۳۴۹ هجری قمری تاسیس یافته و افراد آن در چین جنوبی سلطنت می‌کرده‌اند.

دویست سال بعد از وضع پول کاغذی در چین چون در تکثیر آنها راه افراط رفته و علاوه بر پایتخت در بلاد دیگر نیز به این کار دست زده بودند قیمت پول کاغذی تنزلی فاحش کرد و به کلی از اعتبار سابق افتاد، پادشاه مغول، قویلای قاآن، برادر هولاکوخان نیز پول کاغذی یا اسکناس را رایج نموده است که آن را چاو می‌نامیدند. مارکوپولو وابن بطوطه سیاح مراکشی که تقریباً هر دو در یک زمان چین را سیاحت کرده‌اند در سفرنامه‌های خود پول کاغذی را وصف کرده‌اند. در فرهنگ معین آمده است:

۱- اسکناس نوعی کاغذ بهادار است که بهای وی بر روی آن نوشته شده و برای خرید و فروش به کار می‌رود (پول کاغذی).

۲- اسکناس کاغذ رایجی که بانک مرکزی به جای مسکوک طلا و نقره در دسترس مردم می‌گذارد و معادل آن پشتوانه‌ای در خزانه خود و تحت نظر اولیای دولت نگاه می‌دارد، در اصطلاح حقوقی اسکناس سفته‌ای است به عهده بانک که به رویت و در وجه حامل است و مشمول مرور زمان نمی‌شود و سودی هم به آن تعلق نمی‌گیرد.

بانکی که اسکناس صادر می‌کند معادل مبلغی روی آن ذکر شده مدیون می‌باشد و متعهد است که آن را به فلزی که رواج قانونی دارد تبدیل کند. در زمان انقلاب فرانسه مجلس ملی آن کشور قانونی وضع کرد که به موجب آن کلیه اراضی متعلق به دولت به تصرف دولت درآمد

و ملی گردید. به وثیقه اراضی مزبور دولت پول کاغذی منتشر کرد که آسینیا نامیده می‌شد و مفهوم آن این بود که کاغذهای مزبور به امضای دولت رسیده و تضمین شده است. چندی بعد که در روسیه هم پول کاغذی رواج گرفت لغت فرانسوی آسینیا برای پول کاغذی انتخاب شد و با مختصر تحریفی در تلفظ آن اسکناس شد. این لغت اسکناس در زمان فتحعلی شاه به ایران وارد شد و نام پول کاغذی، اسکناس گردید. در قرن هفتم هجری یک نوع پول کاغذی در ایران متداول گردید که آن را "چاو" می‌گفتند.

اسکناس به صورت امروزی از سیصد سال قبل در اروپا مرسوم شد و امروز قسمت پول عمده اغلب کشورها را اسکناس تشکیل می‌دهد. در ایران تا سال ۱۸۸۹ میلادی که بانک شاهنشاهی تشکیل شد پول رایج کشور مسکوک نقره و طلا بود. در آن سال به موجب فصل سوم امتیازنامه بانک نشر اسکناس در سرتاسر ایران منحصرأً به بانک شاهی ایران تعلق گرفت و به موجب همین فصل مقدار آن نایبستی از هشتصد هزار لیره انگلیسی تجاوز کند.

در سال ۱۸۹۰ اسکناس جدید بانک با سرلوحه فارسی و علامت شیر و خورشید و عکس ناصرالدین شاه و ذکر ارزش آن منتشر شد. مجموعاً بانک شاهنشاهی چهل سال در ایران اسکناس منتشر کرد تا این که در تاریخ ۲۳ اردیبهشت ۱۳۰۹ حق انتشار اسکناس از آن بانک سلب و در مقابل دویست هزار لیره به بانک ملی ایران واگذار گردید. اسکناس بانک ملی ایران در سال ۱۳۱۰ رواج یافت و اولین اسکناس با عکس رضاشاه و امضای "دکتر لیند نبلات"، مدیر کل بانک، و دکتر علامیر (بازرس دولت) به جریان گذاشته شد. مصاحب پول کاغذی را در سال ۶۹۲ هجری در ایران تقلید کرده‌اند. این پول کاغذی را چاو مبارک خواندند که بر بالای این اسکناس کلمه شهادتین را نوشته بودند به قول رشید الدین فضل ... و به قول وصاف در ماه ذی القعدة سال ۶۹۳ اول بار چاو در تبریز

منتشر گردید که موجب حوادثی گردید که در کتاب‌های تاریخ مذکور است. تقلید دیگری در هند توسط سلطان محمد تغلق شاه (۷۵۲-۷۲۵) انجام گرفت. ولی این سلطان بخشنده جاه طلب که دخلش به خرجش نمی‌رسید به خیال افتاد که به جای چاو کاغذی (مس) را عوض زر و سیم رایج سازد ولی سکه مسی نتوانست جای طلا و نقره را بگیرد و پس از چندی مورد قبول مردم واقع نشد و از اعتبار افتاد.^۱ اولین پول کاغذی یا اسکناس در سال ۱۳۰۷ قمری به توسط بانک شاهنشاهی در ایران انتشار و نام اسکناس یافت. آخرین اسکناسی که در ایران منتشر شده اسکناس ۱۰۰ هزار ریالی است که اخیراً رایج گردیده است.

سیر تکاملی اسکناس در ایران

« اسکناس در زبان فرانسه Assignas نامیده می‌شود که به معنی تضمین پرداخت وجه از طرف دولت بوده است. روسها به آسیگناف می‌گفته‌اند که این کلمه در زمان حکومت فتحعلی شاه قاجار در ایران به صورت اسکناس درآمد. « قدیمی ترین اسکناس شناخته شده در ایران، اسکناس یه درهمی، منقش به " لا اله الا الله و مُحَمَّد رَسُولُ الله" می‌باشد که در زمان فرمانروایی کیتون مغول به سال ۶۹۳ قمری در تبریز به چاپ رسیده و به نام چاو مبارک موسوم بوده است. « اولین بانک که اسکناس‌های ایران را چاپ می‌کرده بانک جدید شرق بود که مرکزش در لندن و در آسیا عملیات بانکی داشته است. اسکناس‌های چاپ شده توسط این بانک در بانک بازرگانی ایران انتشار می‌یافت. مبلغ این اسکناس ها از ۵ قران به بالا بوده است.

« در سال ۱۲۶۷ هجری قمری امتیاز نشر اسکناس از بانک جدید شرق به بانک شاهی انتقال یافت. بانک شاهی حق انتشار اسکناس یعنی توزیع آن را داشته و چاپ توسط بانک جدید شرق صورت می‌گرفته و سیاست‌های پولی نیز به عهده همین بانک بود. « در سال ۱۲۵۸ هجری شمسی، نمایندگان نخستین مجلس شورای ملی خواستار تاسیس بانک ملی شدند.

« در سال ۱۳۰۶ شمسی بانک ملی به تصویب می‌رسد و در ۱۷ شهریور ۱۳۰۷ شروع به کار می‌کند. از جمله سیاست‌های این بانک خارج ساختن کنترل اقتصاد پولی ایران از دست خارجی‌ها بود.

« سال ۱۳۱۰ شمسی اسکناس‌ها چاپ شده قبلی از جریان خارج شدند، به موجب ماده ۵ قانون اصلاح (قانون واحد و مقیاس پول) حق انحصاری انتشار اسکناس به مدت ۱۰ سال به بانک ملی واگذار شد. از آن پس تعیین نوع طرح و مبلغ، نوع اسکناس و تعداد آنها را بانک ملی تعیین می‌کرده و در لندن چاپ می‌شد.

« نشر اسکناس از سال ۱۳۳۹ از بانک ملی به بانک مرکزی سپرده شد.

« سازمان تولید اسکناس از سال ۱۳۵۱ تاسیس و طرح تاسیس چاپخانه‌ای برای چاپ اسکناس تهیه شد.

« سال ۱۳۶۱ ساختمان چاپ اسکناس تکمیل و چاپ اسکناس به صورت آزمایشی با چاپ اسکناس‌های ۲۰۰ ریالی به طور رسمی در ایران آغاز شد.

« در سال ۱۳۶۷ با راه اندازی دو خط تولید دیگر، خط تولید اسکناس به ۴ واحد رسید و از آن پس تمامی اسکناس‌های جمهوری اسلامی ایران در داخل چاپ می‌شود.

« در سال ۱۳۶۸ با توجه به واردات کاغذهای مورد نیاز از خارج، طرح ساخت کارخانه تولید کاغذ اسناد بهادار مطرح می‌شود.

« در سال ۱۳۷۶ عملیات اجرایی پروژه کارخانه تولید کاغذ اسناد بهادار آغاز می‌شود.

« در سال ۱۳۸۱ این کارخانه پس از پشت سرگذاوردن تولیدات آزمایشی به بهره

برداری کامل رسید.^۱

عکس اسکناس های قدیمی و ارزش ریالی آن در حال حاضر

پنج ریالی دوره رضاشاه پهلوی
معادل ۳۸۹,۰۰۰ ریال امروز

ده ریالی دوره رضاشاه پهلوی معادل
۷۷۱,۰۰۰ ریال امروز

پول و گردباد پهلوی ||| فصل نهم مقدمه و تاریخچه پول در ایران

بیست ریالی دوره رضاشاه پهلوی
معادل ۱,۵۴۲,۰۰۰ ریال امروز

۱۰۰ ریالی دوره رضاشاه پهلوی
معادل ۷,۷۱۴,۰۰۰ ریال امروز

پانصد ریالی دوره رضاشاه پهلوی

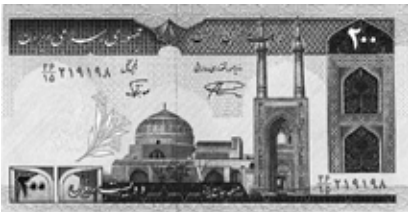
معادل ۳۸,۵۷۰,۰۰۰ ریال امروز

پول و گردباد پولشویی ||| فصل نهم مقدمه و تاریخچه پول در ایران

عکس اسکناس های جدید

اسکناس صد ریالی معادل ده تومان

اسکناس دویست ریالی معادل بیست تومان

اسکناس پانصد ریالی معادل پنجاه تومان

پول و گردش پول در ایران ||| فصل نهم مقدمه و تاریخچه پول در ایران

اسکناس هزار ریالی معادل صد تومان

اسکناس پنج هزار ریالی معادل پانصد تومان

اسکناس ده هزار ریالی معادل هزار تومان

پول و گردباد پولشویی ||| فصل نهم مقدمه و تاریخچه پول در ایران

اسکناس بیست هزار ریالی معادل دوهزار تومان

اسکناس پنجاه هزار ریالی معادل پنج هزار تومان

اسکناس صد هزار ریالی معادل ده هزار تومان

تمرکز بانک مرکزی بر چک پول ها

این در حالی است که رئیس موسسه مالی بانکداری از مسکوت ماندن طرح می گوید و اینکه بانک مرکزی چک پول های جدید را جایگزین نسبتاً مناسبی بر اجرای طرح می داند. مرتضی الله داد با تاکید بر اینکه طرح حذف سه صفر از واحد پولی مسکوت مانده و بحث جدیدی در این خصوص در بانک مرکزی صورت نگرفته است، حذف سه صفر را عامل موثر بر کاهش تورم نمی داند و معتقد است: تنها در صورتی این طرح می تواند انتظارات تورمی را پاسخ دهد که دولت در جهت کاهش هزینه ها و برابری عرضه و تقاضا اقداماتی انجام دهد. ایشان تصریح می کند: کنترل تقاضا با سیاست های دولت نشدنی است چرا که تبدیل دلارهای نفتی به ریال پایه پولی را بالا برد و به تناسب آن تقاضا نیز افزایش می یابد و چون سیستم اقتصادی دولتی حرکت می کند به میزان تقاضا عرضه ایجاد نمی شود پس در این شرایط حذف سه صفر موثر نیست.

"الله داد" با اشاره به محقق نشدن کامل سیاست های اصل ۴۴ می گوید: بند الف و ج سیاست های ابلاغی اصل ۴۴ که در خصوص آزادسازی اقتصادی و خصوصی سازی است، محقق نشده پس چگونه انتظار نتیجه بخش بودن حذف سه صفر می رود؟ او در پایان انتشار چک پول های جدید از سوی بانک مرکزی را برای آسانتر شدن اعمال سیاست های پولی موثر دانسته و معتقد است: قرار بر این بود که یا حذف سه صفر ممکن شود یا انتشار اسکناس های درشت که با روی کار آمدن چک پول ها، حذف سه صفر مسکوت ماند.

اصلاح پول ملی ایران و پولشویی

همانطور که در صفحات پیشین اشاره شد، شاید پولشویی به عنوان یک جرم بدون قربانی به نظر

برسد و هیچ یک از حالت های ناخوشایند مانند احساس بی اطمینانی یا ترس از جرایمی چون قتل، سرقت و سایر جرایم سازمان یافته، درباره ی آن صدق نکند. اصلاح پولشویی نزد ایرانیان غریب و بعید است، یعنی بعضی از شهروندان نسبت به این لفظ بی اطلاع هستند و حتی ممکن است تعبیری مثبت تلقی شود اما در فرهنگ حقوقی، پولشویی پدیده ای است ناهمگون با اجتماع و اقتصاد و از نظر اقتصادی مضر است. پولشویی یکی از شریان های تجارت مجرمانه جانی تلقی می شود. زیرا ناشی از فعالیت های اقتصادی ناسالم بوده و نقش اساسی آن، ترغیب یا تسهیل فعالیت بزهکاران یا تقویت جرائم سازمان یافته است. این پدیده تهدیدی جدی علیه اقتصاد ایران و جهان محسوب شده و سبب می گردد فعالیت اقتصاد خصوصی، دولتی و تعاونی از مسیر اصلی خود خارج شود و به یک شریان ناصحیح بدل گردد. پولشویی را عموماً عارضه ای ثانوی و متقارن با جرم مستند مانند قاچاق مواد مخدر، سرقت، کلاهبرداری، تحصیل مال نامشروع از طریق اختلاس و سایر جرائم سازمان یافته می دانند. با آشکار شدن تهدیدهای جهانی ناشی از پولشویی، دلایل مبارزه با آن نیز افزایش یافته است. ناشناخته ماندن آثار زیانبار پولشویی برای اقتصاد ایران موجب شده است که تا کنون عزمی جدی یا حساسیتی ویژه برای رویارویی با این پدیده در کشور به وجود نیاید. با وجود این، اقداماتی نیز برای حل این معضل صورت گرفته و از جمله در سال های اخیر قانون مبارزه با پولشویی از سوی مجلس شورای اسلامی تصویب و برای اجرا ابلاغ شده است اما بیم آن وجود دارد که این قانون نیز مانند بعضی از قوانین همچون قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۹ آذر ماه ۱۳۶۹، متروک بماند یا کاربردی فعال نداشته باشد.^۱

پولشویی یا تطهیر پول به معنای آن است که اشخاص یا سازمان ها اقدامات و فعالیت های غیر قانونی را صحیح جلوه دهند و درآمدهای حاصل شده را دارای منشاء قانونی بدانند. به بیان دیگر، تولید پول از منابع غیر قانونی را پولشویی می گویند.

بند ۲ ماده ۲ کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی درباره عواید حاصل از جرم چنین مقرر می دارد: عبارت است از هرگونه مالی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم از طریق ارتکاب جرم ناشی یا تحصیل شده باشد.

سازمان بین المللی پلیس کیفری نیز این تعریف را از پولشویی ارائه کرده است: پولشویی عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر هویت عواید نامشروع به طوری که وانمود شود از منابع قانونی سرچشمه گرفته اند. با الهام از تعریفهای یاد شده، می توان گفت که پولشویی یا تطهیر پول عبارت است از هر عملی که به منظور مشروعیت بخشیدن به درآمدهای نامشروع یا موجه جلوه دادن وجوه یا اموال غیر قانونی صورت می گیرد. ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۲ اسفند ماه ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی نیز پولشویی را چنین تعریف می کند:

الف: تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت های غیر قانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب: تبدیل یا مبادله یا انتقال عواید به منظور پنهان کردن منشاء غیر قانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده، یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج: اخفاء یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشاء، منبع و محل نقل و انتقال، جابه جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

قانون اساسی سال ۱۳۵۸ در اصل ۴۹ خود چنین مقرر کرده است: ثروت های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از مقاطعه کاری ها و معاملات دولتی و فروش زمین های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت المال بدهد. این

حکم باید رسیدگی و تحقیق و پس از ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

در راستای اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی، قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری

اسلامی ایران در تاریخ ۱۷ مرداد ماه ۱۳۶۳ به تصویب قانون گذار عادی رسیده است.

یکی از اهداف تشکیل حکومت اسلامی، مبارزه با فساد و درآمدهای نامشروع و دولت مردان

و ثروت اندوزی آنان بوده است. پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری بنیان گذار جمهوری اسلامی

ایران، امام خمینی (ره) نیز با هدف مبارزه با فساد میسر شد. دولت های جامعه ملل از تصاحب

درآمدهای نامشروع و غیر قانونی در رنج هستند و به همین دلیل، قانون مبارزه با جرایم سازمان

یافته فراملی را تدوین کرده اند.

ماده ۶ کنوانسیون پالمو درباره جرم انگاری تطهیر عواید حاصل از جرم چنین بیان

می کند: هر یک از دولت های عضو مطابق اصول اساسی حقوق داخلی خود، تدابیر

قانونی و سایر تدابیر لازم برای جرم انگاری را اعمال نمایند.

دولت جمهوری اسلامی ایران پس از الحاق به کنوانسیون پالمو، قانون مبارزه با

پولشویی را در بهمن ماه ۱۳۸۶ تصویب و در این خصوص جرم انگاری کرده است.

اثرات پولشویی در جامعه ایران

عملیات پولشویی در سطح وسیع جامعه، اثرات نامطلوب و زیانباری بر اقتصاد کشورها و

جامعه جهانی بر جای می گذارد که از جمله آنها می توان به این موارد اشاره کرد:

گسترش فعالیت های مجرمانه زیر زمینی در جامعه، اخلال در جمع آوری مالیات و

تشویق فرار مالیاتی در جامعه، اختلال در بازارهای مالی، افزایش نرخ تورم و انحرافات

اجتماعی، فاسد شدن ساختار حکومت و آسیب رسانی به اعتبارات دولت ها و نهادهای

اقتصادی کشور، رقابت پذیری ناسالم اقتصادی که موجب تضعیف بخش خصوصی و

تعاونی می‌شود، تخریب بازارهای مالی، فرار سرمایه به صورت غیر قانونی، ورشکستگی بخش خصوصی، تخریب بنیان‌های تجارت خارجی، افزایش ریسک خصوصی‌سازی، مال‌اندوزی مجرمان و فعالان غیر قانونی و کاهش بهره‌وری در بخش واقعی اقتصاد.

پولشویی سلامت اقتصادی و اجتماعی کشور را تهدید می‌کند و به توسعه دامنه فساد اقتصادی و تخریب نهادهای مالی منجر می‌شود، سرمایه‌گذاری‌های مولد و عام‌المنفعه را از مسیر خود خارج می‌کند، بازار غیر رسمی را توسعه می‌بخشد و عدم تعادل بازارهای مسکن، بورس و پول را به دنبال دارد. آثار سوء پولشویی بر اقتصاد کشور بسیار حادث‌تر از آن است که بتوان ریشه‌های آن را صرفاً در خارج از کشور جست. با رفع موانع ساختاری می‌توان این پدیده نامیمون را زدود یا دست کم کاهش داد.

سیاست جنایی ایران در قبال پولشویی

همانگونه که اشاره شد، نویسندگان قانون اساسی در سال ۱۳۵۸ اصل ۴۹ را تدوین کردند و پس از مدتی، قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی با هدف مبارزه با فساد تدوین شد. ماده ۸ این قانون چنین مقرر می‌کند: دادگاه پس از احراز نامشروع بودن اموال و دارایی اشخاص حقیقی و یا حقوقی، در صورتی که مقدار آن معلوم باشد، چنانچه صاحب آن مشخص است، باید به صاحب مال رد شود. ولی اگر صاحب آن مشخص نیست در اختیار ولی امر قرار دهد و اگر مقدار آن معلوم نباشد، چنانچه صاحب آن مشخص است باید با صاحب مال مصالحه نماید. ولی اگر صاحب آن مشخص است باید خمس مال را در اختیار ولی امر قرار داد.^۱

ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبان ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۲۸ شهریور ماه ۱۳۶۴ مجلس شورای اسلامی و ۱۵ آبان ماه ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز

۱- بررسی پیامدهای پول شویی و آثار آن به اقتصاد ایران "حسین قضاوی، حسین کیان زاده" مجله اقتصادی خرداد و تیر ۱۳۸۵

چنین مقرر داشته است: هر کس به نحوی از راه غیر مشروع یا به طور کلی، مالی یا وجهی تحصیل کند که طریق تحصیل آن فاقد مشروعیت قانونی بوده است، مجرم محسوب و به رد اصل مال و مجازات حبس یا جریمه نقدی ۲ برابر مال به دست آمده محکوم خواهد شد در ماده ۲۸ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۷ آبان ماه ۱۳۷۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام با اصلاحات بعدی آن، چنین آمده است: تمامی اموالی که از راه قاچاق مواد مخدر تحصیل شده و نیز اموال متهمان فراری موضوع این قانون در صورت وجود ادله کافی برای مصادره به نفع دولت ضبط شده و مشمول اصل ۵۳ قانون اساسی در خصوص اموال دولتی نیست.

قانونگذار ایران در راستای مبارزه با اقدامات غیر قانونی و فعالیت‌های مجرمانه اشخاص حقیقی یا حقوقی که از این طریق مالی را به دست می‌آورند یا اموال عمومی، دولتی و خصوصی مردم را تصاحب می‌کنند و به فکر به دست آوردن اموال دیگران هستند و به حقوق عمومی یا خصوصی تعدی می‌کنند، تعقیب آنها را پیش بینی کرده است چرا که شعار انقلاب اسلامی، عدالت محوری، ظلم ستیزی و احقاق حق است و قوانین متعددی در این زمینه وجود دارد که به برخی از آنها اشاره شد.

سیاست پیشگیرانه

به دلیل وجود خلاء قانونی و تداوم فعالیت‌های غیر قانونی ثروت اندوزان، دولت در تاریخ ۶ مهرماه ۱۳۸۱ لایحه مبارزه با پولشویی را تدوین و به مجلس شورای اسلامی تقدیم کرد اما به علت طولانی شدن سیر قانون گذاری، مقررات پیشگیری از پولشویی در موسسات مالی در تاریخ ۱۸ آبان ماه ۱۳۸۱ توسط شورای پول و اعتبار تدوین و تصویب شد و به مراکز مجری ابلاغ گردید. این مقررات برای مراجع و نهادها تکالیفی را مقرر کرده است.

ماده یک از فصل اول این مقررات به تعریف پولشویی، عملیات بانکی، موسسات مالی و عملیات مشکوک پرداخته است. منظور از عملیات مشکوک، معاملات و عملیاتی است که اشخاص با در دست داشتن اطلاعات و یا دلایل منطقی ظن پیدا کنند این عملیات و معاملات به منظور پولشویی انجام می شود.

ماده ۷ کنوانسیون پالرمو در خصوص تدابیر مبارزه با پولشویی چنین مقرر کرده است:

الف: هر یک از دولت های عضو در حیطه اختیارات خود و به منظور جلوگیری و شناسایی تمامی اشکال پولشویی، یک نظام جامع نظارتی و اداری داخلی را برای بانک ها و موسسات مالی غیر بانکی و در صورت اقتضاء، سایر دستگاه هایی که به طور خاص در معرض پولشویی هستند ایجاد خواهد کرد. این نظام بر ضرورت شناسایی مشتری، حفظ سوابق و گزارش معاملات مشکوک تاکید خواهد داشت.

ب: بدون این که خدشه ای به مواد ۱۸ و ۲۷ این کنوانسیون وارد آید، تضمین خواهد نمود که دستگاه های اجرایی، اداری، انتظامی و سایر دستگاه های که در امر مبارزه با پولشویی فعالیت دارند (از جمله مراجع قضایی در مواردی که بر اساس قوانین داخلی مناسب باشد)، امکان همکاری و مبادله اطلاعات در سطوح ملی و بین المللی تحت شرایطی که قوانین داخلی تجویز می کنند را خواهد داشت و بدین منظور، ایجاد واحد اطلاعات مالی به عنوان مرکزی ملی برای گردآوری، تحلیل و انتشار اطلاعات در خصوص پولشویی احتمالی را مورد بررسی قرار خواهد داد.

مراجع

در این بخش به مراکز و موسساتی اشاره می شود که قانون گذار مسئولیت مالی و اعتباری را به آنها واگذار کرده و به طور معمول، فعالیت های اقتصادی انجام می دهند. ممکن است برخی اشخاص درآمدهای مشروع و بعضی افراد درآمدهای نامشروع خود را در این موسسات نگهداری و

سپرده گذاری کنند. وظیفه ذاتی این موسسات از نوع اعتباری و مالی است، اما پس از بررسی می توانند موارد تخلف را به مراجع قانونی اعلام نموده و همکاری متقابلی به عمل آورند.

موسسات مالی

منظور از موسسات مالی در بند ۳ ماده یک از فصل اول بدین شرح است:

« بانک‌های دولتی و غیر دولتی

« موسسات اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

« صرافی مجاز

« صندوق تعاون و همچنین صندوق‌های قرض الحسنه و تعاونی‌های اعتباری که در

چارچوب مصوبات شورای پول و اعتبار فعالیت می کنند.

« قانون مبارزه با پولشویی در تاریخ ۲ بهمن ماه ۱۳۸۶ از سوی مجلس شورای اسلامی به

تصویب رسید.

ماده ۵ این قانون چنین مقرر می کند: تمامی اشخاص حقوقی از جمله بانک

مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری، بیمه‌ها، بیمه مرکزی،

صندوق قرض الحسنه، بنیادها و موسسات خیریه و شهرداری‌ها مکلفند آیین نامه‌های

مصوب هیئت وزیران در اجرای این قانون را به مورد اجرا بگذارند.^۱

در ماده ۶ این قانون نیز آمده است: دفاتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حساب‌برسان،

حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی مکلفند اطلاعات مورد نیاز در

اجرای این قانون را که هیئت وزیران مصوب می کند، به درخواست شورای عالی مبارزه

با پولشویی ارائه نمایند.

اقدامات برای پیشگیری از پولشویی در ایران

تصویب کنندگان مقررات پیشگیری از پولشویی در موسسات مالی در مواد ۲، ۳ و ۵ تکالیفی را برای اقدام مراجع نظارتی و عملیاتی مالی مقرر کرده‌اند که از وظایف ذاتی بانک‌ها و موسسات مالی به شمار می‌آیند. این مراجع موظفند اقداماتی از قبیل جمع‌آوری اطلاعات، ارائه پیشنهاد، اجرای قانون و هماهنگی لازم با مراکز قانونی را به عمل آورند و در صورت لزوم، پس از بررسی مراتب را به مراجع تصمیم‌گیری کیفیت یا غیر کیفیت اعلام کنند.

ماده ۲ مقررات پیشگیری از پولشویی در موسسات مالی چنین مقرر می‌کند:
موسسات مالی مکلفند بر تمامی عملیات‌ها و معاملات مشتریان خود با هدف شناسایی عملیات مشکوک نظارت مستمر داشته باشند.

در ماده ۳ نیز چنین آمده است: موسسات مالی مکلفند نسبت به احراز کامل هویت تمامی مشتریان خدمات اقدام نمایند.

۱- جمع‌آوری و کسب اخبار و اطلاعات مرتبط و تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی فنی و تخصصی آنها در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد طبق مقررات.

۲- تهیه آیین‌نامه‌های لازم در خصوص اجرای قانون و پیشنهاد آنها به هیئت وزیران

۳- هماهنگ کردن دستگاه‌های ذیربط و پیگیری اجرای کامل قانون در کشور.

۴- ارزیابی گزارش‌های دریافت شده و ارسال آنها به قوه قضاییه در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد یا از اهمیت برخوردار است.

۵- تبادل تجربه و اطلاعات با سازمان‌های مشابه در سایر کشورها در چارچوب مفاد ماده ۱۱.

تبصره ۱- دبیرخانه شورای عالی در وزارت امور اقتصادی و دارایی مستقر خواهد بود.

تبصره ۲- ساختار و تشکیلات اجرایی شورا متناسب با وظایف قانونی آن با پیشنهاد شورا به

تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

تبصره ۳ - تمامی آیین‌نامه‌های اجرایی شورای فوق‌الذکر پس از تصویب هیئت وزیران برای تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی ذیربط لازم‌الاجرا خواهد بود. متخلف از این امر به تشخیص مراجع اداری و قضایی حسب مورد به ۲ تا ۵ سال انفصال از خدمات مربوطه محکوم خواهد شد. قانون‌گذار در قانون مبارزه با پولشویی یک نهاد جمع‌آوری، تحلیل و بررسی اخبار به نام شورای عالی مبارزه با پولشویی تشکیل داده که وظایف آن وفق قانون بیان شده است. یکی از وظایف اصلی این شورا نظارت و جمع‌آوری اخبار و بررسی آنهاست. تشخیص جرم وظیفه دیگری است که قانون‌گذار بر عهده این شورا نهاده است. بر قانونگذار این اشکال وارد است که تشخیص وقوع بزه از وظایف ذاتی دستگاه قضایی است، در حالیکه این دستگاه در شورای مذکور جایگاهی ندارد از سوی دیگر شورای عالی مبارزه با پولشویی از حدود و اختیار اداری خارج شده و رسیدگی آن جنبه قضایی پیدا کرده است. این شورا در امر پیشگیری از وقوع جرم پولشویی فعالیت دارد و با این وجود، کمیته‌هایی هم در بانک‌ها و موسسات مالی تشکیل خواهد شد. در ماده ۹ مقررات پیشگیری از پولشویی در موسسات مالی مصوب ۱۸ آبان ماه ۱۳۸۱، شورای پول و اعتبار چنین مقرر کرده است: ا- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است یکی از واحدهای سازمانی خود را مسئول امور مربوط به این مقررات نموده و یک کمیته تخصصی ویژه از نظر یکی از اعضای هیئت عامل به این منظور تشکیل دهد.

ب- ترکیب اعضای کمیته به پیشنهاد عضو هیئت عامل ذیربط و تصویب هیئت عامل تایید می‌شود. ماده ۵ نیز اشعار داشته است: چنانچه متقاضی به نمایندگی از طرف شخصی یا اشخاص دیگر تقاضا انجام عملیات بانکی را نماید، در این صورت احراز هویت فرد اصلی علاوه بر نماینده ضروری است. موسسات مالی برای افتتاح حساب مشتریان مکلفند

به طور کامل احراز هویت کنند و بر عملیات مالی نظارت داشته باشند. هر یک از موسسات مالی همچنین وظیفه دارد یکی از اعضای هیئت مدیره یا هیئت عامل یا یکی از مدیران اجرایی ارشد را با تصویب هیئت مدیره به عنوان مسئول امور مربوط به پولشویی به بانک مرکزی معرفی کند. بانک نیز مکلف است کمیته ای تخصصی به این منظور تشکیل دهد. هدف از این اقدام، پیشگیری از عملیات مشکوک است. اگر مراقبت و نظارت به نحوی مطلوب صورت گیرد، صاحبان حساب قادر به انجام عملیات مشکوک نخواهند بود.

هر یک از اشخاص حقیقی و حقوقی که قادر به انجام وظیفه نباشد با این که مطابق قانون عمل نکنند و از آن استنکاف ورزد، مشمول تبصره ۳ قانون مبارزه با پولشویی خواهد بود و برای این امر ضمانت اجرایی انتظامی، اداری و کیفری در نظر گرفته شده است.^۱

سیاست کیفری ایران در مورد پولشویی

مواردی از قوانین و مقررات جزایی ایران، اصل ۴۹ قانون اساسی و قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی مصوب ۱۳۶۳، مواد ۲۸ و ۳۰ اصلاح قانون تشدید مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ و اصلاحات و الحاقات آن، قانون و مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور و نیز ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبان ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری به درآمدهای نامشروع اشخاص حقیقی و حقوقی پرداخته اند. اما این قوانین به طور کامل اجرا نشده اند. پس از الحاق ایران به کنوانسیون ۲۰۰۰ پالمو، تدوین قانون مبارزه با پولشویی در دستور کار قرار گرفت. این قانون در تاریخ ۲ بهمن ماه ۱۳۸۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است.

مراجعه کیفی و قضایی

قانون گذار در ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی به تعریف و راه های کسب درآمد نامشروع پرداخته و آن را جرم انگاری کرده است. در ماده ۳ این قانون نیز به عواید حاصل از جرم به معنای هر نوع مال منقول و غیر منقولی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم از فعالیت های مجرمانه به دست آمده باشد، اشاره شده و در ماده ۴، تشکیل شورای عالی مبارزه با پولشویی پیش بینی گردیده است. بر این اساس، یک سیاست تقنینی پیشگیری، بررسی و مراقبت و نظارت و در صورت لزوم، جمع آوری اطلاعات و مدارک و اسناد علیه تحصیل کنندگان درآمدهای نامشروع مورد توجه قرار گرفته است. اگرچه قوه قضائیه، وزارت دادگستری و دادستانی کل کشور یا مقامات قضایی محلی عضو این شورا نیستند و این اشکال بر قانون گذار وارد است که به قوه قضائیه توجه نکرده است، اما بند ۴ ماده ۴ چنین مقرر می کند: ارزیابی گزارش های دریافتی و ارسال به قوه قضائیه در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد و یا محتمل آن از اهمیت برخوردار است.

قانون گذار با توجه به سابقه تاریخی و متضرر شدن مدیران دولتی و مقامات کشوری و لشگری در اثر فساد، عدالت محوری را مورد توجه قرار داده و با حفظ کرامت انسانی و با فرض تقدم پیشگیری بر مبارزه و برخورد قضایی از طریق قانون گذاری و خروج اموال و دارایی های بیت المال از يد مدیران پس از محاکمه و ثبوت شرعی و با توجه به قوانین گفته شده، در ماده ۹ به مجازات مرتکب اشاره کرده است. با اعتقاد به اینکه در صورت مؤثر نبودن پیشگیری و مراقبت اداری و انتظامی، باید تعقیب کیفی صورت گیرد. با همین ایده، دادگاه های عمومی و انقلاب صالح به رسیدگی شناخته شده اند و در ماده ۱۱ قانون مبارزه با پولشویی آمده است: شعبی از دادگاه های عمومی در تهران در صورت نیاز مراکز

استان‌ها به امر رسیدگی به جرم پولشویی و جرائم مرتبط اختصاص می‌یابد. اختصاصی بودن شعبه مانع رسیدگی به سایر جرائم نیست.

نظام مجازات‌ها

ایران به لحاظ موقعیت ژئوپولیتیکی منطقه، همواره محل نقل و انتقال محموله‌های غیر قانونی بوده است. وجود دولت مردان ستمگر در رأس حکومت نیز به تحصیل درآمدهای نامشروع دامن می‌زده است. از ابتدای پیروزی انقلاب، حاکمان نظام اسلامی به فکر مبارزه با درآمدهای نامشروع بوده و در این راستا اصول قانون اساسی و موادی از قوانین موضوعه را به امر مبارزه با تحصیل درآمدهای نامشروع اختصاص داده اند. در این قسمت به قوانین مربوطه به مبارزه با پولشویی پرداخته می‌شود. مواد ۲۸ و ۳۰ قانون اصلاح قانون تشدید مبارزه با مواد مخدر به ضبط و مصادره اموال نامشروع اشاره کرده و ماده ۲ قانون تشدید مبارزه با اختلاس، ارتشاء و کلاهبرداری، موضوع ضبط مال نامشروع را مورد توجه قرار داده است. در قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی هم به ضبط و مصادره اموال ناشی از سوء استفاده اشاره شده است. ماده ۹ قانون مبارزه با پولشویی نیز چنین مقرر می‌کند: مرتکبان جرم پولشویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل (اگر موجود نباشد، مثل یا قیمت آن) به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند که باید به حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز گردد.^۱

تبصره های این ماده نیز به این شرح است:

تبصره ۱- چنانچه عواید حاصل به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد، همان اموال ضبط خواهد شد .

تبصره ۲- صدور و اجرای حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم

پول و گردباد پولشویی ||| فصل نهممقدمه و تاریخچه پول در ایران

به لحاظ جرم منشاء مشمول این حکم قرار نگرفته است.

تبصره ۳- مرتکبان جرم منشاء در صورت ارتکاب جرم پولشویی، علاوه بر مجازات های مقرر

مربوط به جرم ارتكابی، به مجازات های پیش بینی شده در این قانون محکوم خواهند شد.

فصل دهم

نکته های پایانی

نکته های پایانی

با توجه به فعالیت‌های غیرقانونی و بزهکارانه وسیع در دنیا، حجم بزرگی از پول‌های در جریان دنیا، پول‌های کثیف می‌باشند. در قطعنامه‌ای که در ژوئن سال ۱۹۹۸ در مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب گردید، تخمین زده شد که سالانه دست کم ۲ میلیارد دلار پول تطهیر می‌گردد. در نتیجه، وجود این حجم وسیع پول کثیف ناشی از عملیات پول شویی بالطبع اثرات زیادی در سطح اقتصاد کلان خواهد گذاشت. افزایش پول شویی و جرم و جنایت سبب کاهش تقاضای پول و کاهش معینی در نرخ سالانه تولید ناخالص داخلی (GDP) می‌شود. همچنین رشد فعالیت‌های زیر زمینی به علت رشد پول شویی، به دلیل عدم ثبت در تولید ناخالص داخلی سیاست‌های اقتصادی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. علاوه بر این، پولشویی بر توزیع درآمد در سطح جامعه نیز تاثیر می‌گذارد. در سطوح وسیع، فعالیت‌های غیر قانونی نهفته، درآمد را از پس انداز کنندگان بزرگ به سمت سرمایه‌گذاران و پس انداز کنندگان کوچک و یا از سرمایه‌گذاری‌های شفاف به سمت سرمایه‌گذاری‌های پر ریسک و با کیفیت پایین هدایت می‌کند و در نتیجه بر رشد اقتصادی تاثیر خواهد گذاشت. همچنین پولشویی سبب آلودگی مبادلات قانونی خواهد شد. بدین صورت که اعتماد به بازارها و مبادلات قانونی به دلیل آلودگی ناشی از سطح وسیع اختلاس و کلاهبرداری‌ها مورد تردید قرار خواهد گرفت. همچنین یکی از اثرات منفی پول شویی، فرار سرمایه به صورت غیرقانونی از کشور می‌باشد. بدین صورت که پول‌های خلاف برای تطهیر و سرمایه‌گذاری به کشورهای توسعه یافته غربی منتقل می‌شوند. دولت‌ها باید برای مبارزه با پول شویی، یکسری از قوانین و مقرراتی را که به پول شویی مجال می‌دهند، تغییر دهند و همچنین با پیگیری یکسری از سیاست‌ها به مبارزه با پولشویی

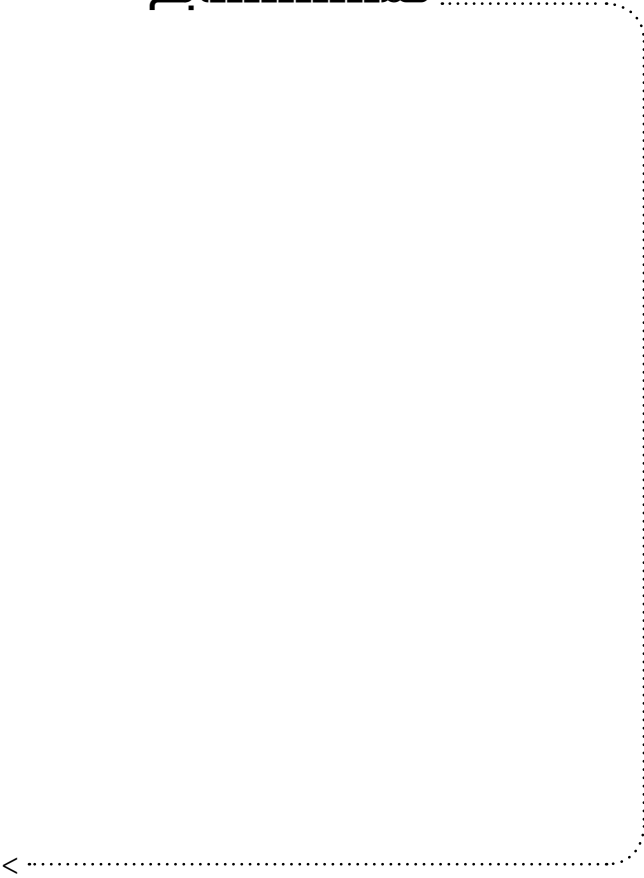
بپردازند. برای تدوین سیاست‌های ضد پول شویی، تهیه گزارشات آماری دقیق مورد احتیاج می‌باشد. سپس باید به تدوین و تصویب قانون ضد پول شویی پرداخته شود. در بسیاری از کشورها، با استفاده از تکنیک‌های فنی IMF قوانینی را که بانک‌های مرکزی، بانک‌های تجاری و ارزی توسط آنها اداره می‌شود، فرمول بندی کرده‌اند. برای این منظور باید قوانینی برای بانکداری تصویب گردد که کلیه بانک‌ها و شعب خارج آنها را از پولشویی دور سازد.

سیاست دیگر، کنترل و نظارت بر ارزش‌های خارجی می‌باشد. بدین صورت که دولت‌ها باید با ارائه تمهیداتی در راس بازارهای مالی قرار گرفته و بر نقل و انتقالات ارزش‌های خارجی نظارت داشته باشند. اعمال نظارت بر موسسات مالی و بانک‌ها نیز سیاست دیگر مبارزه با پولشویی می‌باشد. برای این منظور، FATF و کمیته بال برای جلوگیری از استفاده غیر قانونی اعضای سیستم بانکی اعلامیه‌ای صادر نموده‌اند. این اعلامیه، همکاری مجریان قانون را در راستای شناسایی مشتریان بانک‌ها و نظارت بر رفتارهایشان را با نگهداری و ثبت اطلاعات مربوطه و گزارش رفتارهای غیر قانونی آنها مورد توجه قرار داده است. زیر پول شویی در سطح وسیع منجر به آلوده شدن مدیران سیستم بانکی و در نتیجه کل سیستم مالی خواهد شد. پولشویی که فرآیند تبدیل پول‌های کثیف ناشی از فعالیت‌های نامشروع، غیر قانونی و بزهکارانه به پول‌های تمیز و دارایی‌های مشروع و قانونی است جزئی از یک نظام ناسالم اقتصادی است که اقتصاد زیر زمینی، نظام اداری ناسالم و غیرکارآمد، نظام مالی غیر شفاف و فاقد سیستم نظارتی قوی، بستر مناسب را برای عملیات پولشویی فراهم می‌نماید. پولشویی دارای اثرات گسترده نامطلوب و زیانباری است که کاهش تولید ناخالص ملی (GNP)، فرار مالیاتی، فرار سرمایه از کشور جهت تطهیر، اختلال در بازارهای مالی، افزایش نقدینگی، تورم، تهدید امنیت ملی و اقتصادی کشور، انباشت ثروت و قدرت در دست مجرمان و امکان ادامه حیات آنان، کاهش تمایل به سرمایه گذاری در فعالیت‌های

مولد، تضعیف بخش خصوصی، فاسد شدن حکومت و بروز تنش های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در جامعه از جمله پیامدهای مذموم پدیده پول شویی است.

اقتصاد ایران نیز به دلیل بی نظمی نظام اقتصادی کشور، تعدد مراکز تصمیم گیری و سیاست گذاری اقتصادی، عدم نظارت بانک مرکزی بر گردش پولی و مالی کشور، تداخل نقش حاکمیتی و تصدی گری دولت، عدم نظارت بر نقل و انتقال پول، آزادی سیستم بانکی و فقدان قوانین و مقررات مدون بستر مناسبی برای پدیده پولشویی می باشد. برخی از الزامات و ابزارهای مبارزه با پولشویی عبارتند از: تصویب و اجرای قوانین و مقررات ضد پولشویی و ایجاد فضایی ناامن برای مجرمان، عضویت در معاهدات پولی و مالی بین المللی و برداشتن موانع بر سر راه همکاری های بین المللی، اصلاح ساختار مالیاتی کشور، کنترل و نظارت بر ارزهای خارجی، فاصله گرفتن از اقتصاد دولتی، ایجاد دستگاه و تشکیلاتی مقتدر برای مبارزه با پول شویی، با نام کردن حساب های بانکی بی نام، ارائه گزارشات آماری، اجرای عملیات بانکداری اسلامی و بازسازی و اصلاح سیستم بانکی و موسسات اعتباری. زیرا همان گونه که بانکها مهم ترین پناهگاه عاملان پولشویی است به همان اندازه نیز گلوگاه حساس به دام انداختن پول شویان است. بهترین ابزار مبارزه با قاچاق و اعمال مجرمانه، مقابله با پولشویی است چون دردی پنهان است که نتیجه آن بیماری اقتصاد است.

من اجم

منابع فارسی

۱. همشهری آنلاین - هشت اسفند ۱۳۸۸
۲. داریوش سعادت‌لیان، پولشویی، تصفیه پول‌های نامشروع. درآمد‌های نامشروع - پژوهشکده باقر العلوم (ع)، سایت
۳. پولشویی و رابطه آن با حرام خوری، پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، وبگاه حوزه ۲۱ شهریور ۱۳۸۸ شماره ۲۶۲
۴. دیده پولشویی چیست، مجلات لایلاس، پرسشکده مذهب
۵. بررسی پدیده پولشویی و اثرات آن، مجله الکترونیکی، پنجشنبه ۱۸ تیر ۱۳۹۴
۶. مبارزه با پولشویی www.moneyglob.com
۷. واژه‌نامه پارسی ویکی، پولشویی.
۸. بیتوته، پولشویی www.beytoete.com
۹. راه‌های مبارزه با پولشویی توسط نظام بانکی. محسن درویشی، پیام آینده - نشریه بانک آینده بهمن ۱۳۹۲
۱۰. پولشویی گاه، فرهنگ لغت چند زبان fa.glosbe.com
۱۱. پولشویی آفت پنهان، قطره، پنجشنبه ۱۸ تیر ۱۳۹۴
۱۲. پدیده پولشویی، اقدامات بین‌المللی و راهکارهای ضد پولشویی، بانک مرکزی ایران، اداره مبارزه با پولشویی، مریم کشتکار، دی ماه ۱۳۸۹
۱۳. شست و شوی پول برای رسیدن به ثروت بیکران، بانک اطلاعات نشریات کشور، **Magiran**
۱۴. شست و شوی پول، روزنامه اعتماد ۱۸ تیر ماه ۱۳۹۴
۱۵. غلامرضا افشاری، مبارزه با پولشویی کوشش در بازار اوراق بهادار، بورس اوراق بهادار تهران،

معاونت مطالعات اقتصادی و توسعه بازار تیر ۱۳۸۷

۱۶. استانداردهای بین المللی، مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم توصیه ۹های چهل گانه ویژه اقدام مالی، ۲۰۱۲
۱۷. پولشویی چیست و چگونه پیدا شد؟ کلوب (cloob)، ۸ مهر ۱۳۹۰
۱۸. پولشویی تاجر ایرانی، پرتال خبری واکنش
۱۹. شستشوی پول آلوده، همفتری رابینسون، مترجم: آلبرت برناردی - ۱۳۹۴
۲۰. طرح قانون منع پولشویی و عواید ناشی از جرایم، روزنامه جامعه باز، ۱۰ تیر ماه ۱۳۹۴
۲۱. مبارزه با پولشویی، نیازمند اراده سیاسی، شبکه اطلاع رسانی افغانستان، ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۳
۲۲. مجلس، طرح تعدیل قانون جلوگیری از پولشویی را رد کرد، خبرگزاری جمهور، ۸ تیر ۱۳۹۴
۲۳. محمد عارفی مسکونی، شستشوی پول، جرایم پول شویی، نشر آبان، دی ماه ۱۳۸۴
۲۴. پول و پولشویی، جزوه درسی، حسن هاشمی داران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن
۲۵. قانون مبارزه با پولشویی و آیین نامه اجرایی آن، www.ekhtebare.com
۲۶. تکنیک های فنگ شویی برای جذب ثروت، www.bartarinnce.ir

منابع انگلیسی

1. Thor olavsrud, CIO, How Big Data Analytics can help trac money laundering.
2. United Nation' s Global Programme against money lundering, UNOD, DPL , 2010, Dec 1998.
3. Diane Francis A beginner' s Guide to landering money, business insider 2014.
4. Money laundering – Financial Action Task Force. (FATF) 2015
5. Peter Lilley, Dirty Dealing: the untold truth about Global money laundering , International Crime, 2006
6. Pamela Wood, money laundering, 2015
7. Articles about money laundering – Baltimore sun, 2015
8. International Federation of Accountants – Anti – money Laundering – 2014
9. Hitt Jack, the billion Dollar shack, the new yourk time – 3 march 2011
10. Peter, Howitt, the impact of the money laundering Directive on online Gambling – 2013
11. World Bank Financial market integrity oct, 2011

12. Bartlett, Brent, the negative effects of money laundering on economics development Asia Development Bank, 2011
13. Lawrence M. Salinger Encyclopedia of White collar and corporate crime : A-1 volumel 2005
14. Duhaime, Christine, What is money laundering?
..... [www.antimoney laundering .com](http://www.antimoneylaundering.com)
15. Jon matonis money laundering is Finance of thought crime,
www.americanbanker.com - 2014

سایت های استفاده شده:

[Http:// www.antimoneylaunderinglaw.com](http://www.antimoneylaunderinglaw.com)

[Http:// www.lmf.org](http://www.lmf.org)

[Http:// www.americanbanker.com](http://www.americanbanker.com)

[Http:// www.falf – gafi.org](http://www.falf-gafi.org)

[Http:// www.bookstore.piie.com](http://www.bookstore.piie.com)

[Http:// www.justice.gov/ndic/pubs](http://www.justice.gov/ndic/pubs)

[Http:// www.compasscayman.com](http://www.compasscayman.com)

[Http:// www.economist.com](http://www.economist.com)

**The money
&
Money laundering whirl wind**

By:

Dr Hassan Hashemi Daran

Dariush Heshmat

2015

The Money & Money Laundering Whiril Wind

By:

Dr.Hassan Hashemi Daran

Dariush Heshmat

هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر هویت عواید نامشروع به طوری که وانمود شود از منابع نامرئی سرچشمه گرفته است را پولشویی می گویند.

این اعمال زمانی اتفاق می افتد که درآمدهای کسب شده توجیه قانونی نداشته و برای این که از حالت غیر قانونی خارج شوند و شکل پولهای معمول را به خود بگیرند، به وسیله پولشویی تطهیر می شوند.

همان گونه که بانکها مهم ترین پناهگاه عاملان پولشویی می توانند باشند به همان اندازه نیز گلوگاه حساس به دام انداختن پولشویان هستند. بهترین ابزار مبارزه با قاچاق و اعمال مجرمانه، مقابله با پولشویی است چون دردی پنهان است که نتیجه آن بیماری اقتصاد است.

کتاب حاضر با پرداختن به تعاریف و مسایل مربوط به پول و پولشویی دیدگاههای روشنی را برای خواننده ایجاد می کند و می تواند در راستای شناخت بهتر این مساله مهم راهگشا باشد.

ISBN 773-651-49649-7-8

7 736514 964978